

11 Projectes transformadors

Guia de continguts per treballar amb infants, adolescents, famílies i professionals els riscos associats a les TRIC, concretament en l'àmbit de la violència en línia i la seguretat a la xarxa

11 Projectes transformadors

Guia de continguts per treballar amb infants, adolescents, famílies i professionals els riscos associats a les TRIC, concretament en l'àmbit de la violència en línia i la seguretat a la xarxa

Direcció i coordinació tècnica dels continguts

Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social de la Diputació de Barcelona

1a edició: febrer de 2023

© de l'edició: Diputació de Barcelona

© dels textos: Ester Angelats, Judith Pardo

© dels textos com a col·laboradora : Paula Castellsagué

Edició i producció:

Subdirecció d'Imatge Corporativa i Promoció Institucional

Disseny editorial:

Gal·la Pascual

Maquetació:

Edicions MIC

Sumari

PRESENTACIÓ	7
1. PRESENTACIÓ DE LA GUIA	8
2. DE LES TIC A LES TRIC	10
2.1. De què parlem, quan parlem de les TRIC?	11
2.1.1. Una mirada generacional	11
2.1.2. Factors propis de les TRIC	11
2.1.3. Les xarxes socials	12
2.1.4. Els principals riscos de les TRIC	13
2.1.5. Impacte de les TRIC en la salut mental	14
2.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	14
2.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	17
2.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem l'ús de les TRIC?	18
2.5. Per saber-ne més	22
3. CIBERVIOLÈNCIES, UNA QÜESTIÓ DE GÈNERE	24
3.1. De què parlem, quan parlem de ciberviolències, una qüestió de gènere?	25
3.1.1. Les conseqüències de les ciberviolències masclistes	27
3.1.2. El ciberactivisme feminista (o ciberfeminisme) i els moviments internacionals contra les violències	27
3.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	28
3.2.1. Desigualtat real, desigualtat virtual (diferències de gènere)	28
3.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	28
3.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem les ciberviolències?	29
3.5. Per saber-ne més	31
4. EL SÈXTING NO ÉS <i>SEXPREADING</i>	34
4.1. De què parlem, quan parlem de sèxting i <i>sexpreading</i> ?	35
4.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	36
4.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	36
4.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem la pornodifusió no consentida?	37
4.5. Per saber-ne més	39

---

5. PORNOGRAFIA	40
5.1. De què parlem, quan parlem de pornografia?	41
5.1.1. La pornografia pot crear addicció?	42
5.1.2. Com és la pornografia <i>mainstream</i> ?	43
5.1.3. Com és la pornografia alternativa?	43
5.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	44
5.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	44
5.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem la pornografia?	45
5.5. Per saber-ne més	48
<hr/>	
6. CIBERSEDUCCIÓ DE MENORS	50
6.1. De què parlem, quan parlem de ciberseducció de menors?	51
6.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	52
6.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	52
6.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem la ciberseducció de menors?	52
6.5. Per saber-ne més	55
<hr/>	
7. CIBERASSETJAMENT	56
7.1. De què parlem, quan parlem de ciberassetjament?	57
7.1.1. Ciberassetjament amb inici fora de les TRIC	57
7.1.2. Ciberassetjament amb inici en l'àmbit telemàtic	58
7.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	60
7.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	60
7.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem el ciberassetjament?	60
7.5. Per saber-ne més	64
<hr/>	
8. FRAUS, ENGANYS I VULNERACIONS DE PRIVACITAT	66
8.1. De què parlem, quan parlem de frauds, enganys i vulneracions de privacitat?	67
8.2. Particularitats en la infància i l'adolescència	68
8.3. Què en diuen les famílies, professionals i adolescents?	68
8.4. Orientacions pedagògiques per a professionals. Com abordem els frauds, enganys i vulneracions de privacitat?	69
8.5. Per saber-ne més	74
<hr/>	
9. MARC LEGAL	76
<hr/>	
10. RESULTATS DELS GRUPS FOCALS	82
<hr/>	
BIBLIOGRAFIA I FONTS	88
<hr/>	

Presentació

Des de l'Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social impulsem, a partir d'un nou marc conceptual i estratègic, la incorporació de la perspectiva del cicle de vida en les polítiques locals i, per això, estem desplegant el projecte transformador infància i adolescència: del risc a la igualtat, la salut i el benestar.

Amb aquest projecte pretenem impulsar el coneixement i la innovació social, així com el desplegament de nous recursos, per a l'atenció a la infància i l'adolescència i la promoció de la cohesió social.

Les tecnologies de la informació i la comunicació, i l'ús de les xarxes socials han adquirit un paper molt important en els espais relacionals, educatius i d'oci d'infants i adolescents, el qual s'ha fet encara més present amb la pandèmia. Així doncs, gairebé la meitat de l'alumnat de quart d'ESO de la província de Barcelona actualment utilitza les xarxes socials més que abans de l'inici de la crisi sanitària.

En aquest context, entenem que és clau capacitar els infants, adolescents, famílies i entorns en un ús responsable de les tecnologies, tenint en compte la prevenció de l'abús o d'addiccions, així com la detecció i actuació davant dels riscos en l'entorn digital. Alhora, entenem que l'espai virtual, que és tan present en la vida dels adolescents, pot esdevenir també una via per treballar la igualtat de gènere, les habilitats socials i els hàbits saludables.

Per això, hem elaborat tres guies amb elements de recerca i de reflexió, que incorporen també recomanacions i propostes de treball socioeducatiu amb els infants i adolescents en relació amb l'ús de les tecnologies.

Us presentem ara la *Guia de continguts per treballar amb infants, adolescents famílies i professionals els riscos associats a les TRIC, concretament en l'àmbit de la violència en línia i la seguretat a la xarxa*, que té com a objectiu oferir eines per acompanyar durant la infància i l'adolescència davant riscos vinculats als entorns digitals. Aquesta guia s'ha elaborat amb un procés participatiu del qual han format part professionals, famílies i adolescents dels municipis de la Mancomunitat del Galzeran i Montcada i Reixac.

Volem donar les gràcies a tothom que ha fet possible aquest document, i esperem que ajudi a acompanyar la infància i l'adolescència en un desenvolupament positiu i saludable, des de la igualtat d'oportunitats i la inclusió social.

Lluïsa Moret i Sabidó

Vicepresidenta primera i Presidenta de l'Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social de la Diputació de Barcelona

Presentació de la guia

01.

És un orgull presentar-vos la *Guia de continguts per treballar amb infants, adolescents famílies i professionals els riscos associats a les TRIC, concretament en l'àmbit de la violència en línia i la seguretat a la xarxa*, un treball que recull tots els aspectes que cal tenir en compte de cara a desenvolupar una tasca social i educativa, orientada a facilitar un ús responsable davant possibles riscos associats a les tecnologies de la relació, la informació i la comunicació (d'ara endavant, les TRIC), entre la població infantojuvenil. Per tal de poder identificar i aprofundir en els temes que preocupen més la comunitat, s'ha realitzat una prospecció de necessitats mitjançant la realització de diversos grups focals (famílies, joves i professionals) a diferents municipis de la província de Barcelona.

La guia va dirigida a professionals que treballen amb infants i joves en entorns socials, educatius i de lleure. Cal destacar que també pot ser d'interès per a famílies que fan un acompanyament a la canalla o a jovent en l'ús de les TRIC i volen conèixer o aprofundir sobre els riscos als quals poden tenir exposició.

Què trobaràs a la guia?

La guia se centra en set temes identificats com a prioritaris per mitjà del treball de camp: les TRIC, les ciberviolències, la pornodifusió no consentida (*sexpredding*), la pornografia, la ciberseducció de menors (*grooming*), el ciberassetjament i els enganys. Per a cada un d'aquests temes, la informació s'estructura en els apartats següents:

De què parlem, quan parlem de...?	Conceptes, definicions i característiques bàsiques del tema presentat.
Particularitats en la infància i l'adolescència	Relació d'idees destacades que cal tenir en compte per abordar el tema amb cada col·lectiu o grup d'edat.
Què en diuen...?	Recull dels aspectes més significatius extrets de la prospecció de necessitats dels diferents grups focals.
Orientacions pedagògiques per a professionals	Presentació d'idees clau, propostes i consells que poden ser d'utilitat en el procés d'acompanyament en la infància i l'adolescència. S'inclou la descripció d'una o més propostes d'activitat d'intervenció per treballar el tema amb grups d'infants i adolescents.
Per saber-ne més	Selecció de materials d'interès per aprofundir en el tema: documents de lectura, material audiovisual i recomanacions de webs i perfils de referència.

Al final del document es presenten els capítols següents:

Marc legal	Recopilació de la normativa vigent que emmarca cada un dels temes desenvolupats a la guia, on queden destacats els aspectes més rellevants.
Resultats dels grups focals	Síntesi de les preocupacions, necessitats i propostes principals recollides per mitjà dels grups focals programats amb famílies, professionals i joves.

De les TIC a les TRIC

02.

2.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE LES TRIC?

Quan començaven a emergir les noves tecnologies, es va aplicar el terme «TIC» per referir-se a les tecnologies de la informació i la comunicació (ordinadors, mòbils, tauletes, etc., amb connexió a internet). Actualment, però, en considerar les implicacions i les funcions d'aquestes noves tecnologies, aquesta nomenclatura queda obsoleta. Ja no es parla de TIC, sinó de **TRIC (tecnologies de la relació, la informació i la comunicació)**, on s'inclou la erra per visibilitzar l'aspecte relacional i afectiu de l'ús de les tecnologies.

Les TRIC han esdevingut un element d'ús quotidià per la gran majoria de persones, i des d'aquesta dimensió relacional ja no es poden considerar com «espais digitals fora de la vida real», sinó que s'hi entrellacen generant noves maneres de connectar i relacionar-se interpersonalment. Actualment, les TRIC tenen una gran presència a la vida quotidiana d'infants i adolescents, fet que condueix a reflexionar al voltant del paper de professionals i agents educatius per tal de prevenir possibles riscos, dependències i violències associades a l'ús de les TRIC i les característiques de les interaccions en aquest context.

2.1.1. Una mirada generacional

Encara que l'ús de les TRIC s'ha democratitzat entre els diferents segments d'edat, hi ha diferències significatives respecte a l'ús que en fan les diferents generacions i com es relacionen utilitzant-les. En observar diferents models d'interacció i de relació de les TRIC en les diferents esferes de la vida quotidiana, la mirada generacional permet entendre com es mou cada generació en la quotidianitat de les TRIC.

No hi ha un consens a l'hora de concretar quines edats engloben cada generació. Amb tot, es poden observar algunes variacions depenent de quines investigacions o professionals les determinin. La classificació següent ofereix una aproximació a les principals característiques de cada grup generacional:

- **Baby-boomers (1946-1964):** coneixen la tecnologia digital i internet a l'etapa adulta, per tant, la major part de la seva vida ha estat analògica. S'adapten molt a poc a poc a les TRIC. Princi-

pals usos de les TRIC: comunicació per WhatsApp i correu electrònic i cerca d'informació, serveis, productes i preus.

- **Generació X (1965-1979):** la seva infància va ser analògica i la seva maduresa, digital. Se'ls va anomenar «immigrants digitals». Han vist com els seus fills i filles feien servir les pantalles i les xarxes socials i han sentit cert desbordament a l'hora d'acompanyar amb fermesa i seguretat, ja que sovint han vist com la pròpia ignorància contrastava amb la seva hiperconnexió.
- **Generació Y o del mil·lenni (1980-1999):** viuen l'inici de la digitalització en la seva joventut, de manera que van incloure la tecnologia en un moment vital més madur. Es familiaritzen bé amb les TRIC. Utilitzen els entorns en línia mitjançant plataformes de música, d'imatge, de consum de productes, de conèixer gent o de lligar, entre altres.
- **Generació Z (2000-2010):** la seva infantesa ja va ser tecnològica i per això són una generació hiperconnectada que ha viscut en la immersió de la societat digital. Fan un consum de multipantalles. Són autodidactes i els tutorials de YouTube són els seus aliats. Estan a l'ordre del dia de les xarxes socials. La seva comunicació i relació funciona a còpia d'impactes visuals. Es diu que són la generació més «enganxada» a l'ús de les pantalles i les famílies són les que estan més desconcertades sobre la utilització que en fan.
- **Generació Alfa (a partir del 2010):** és la generació descendent de la del mil·lenni. Fan ús de la tecnologia des del naixement i la tenen integrada a la vida quotidiana. Compten amb més informació (sobretot en relació amb els tòpics) que les generacions anteriors. Es creu que serà la generació més preparada per utilitzar les pantalles de manera equilibrada.

2.1.2. Factors propis de les TRIC

Cal tenir en compte una sèrie de factors propis de les TRIC que juguen un paper fonamental a l'hora de parlar dels riscos associats al seu ús (ciberassetjament, ciberviolències, enganys i frauds, etc.). Són els següents:

- **Disponibilitat.** El fet de dur sempre el mòbil a sobre i navegar sovint per xarxes i espais en línia fa

més difícil poder desconnectar o posar distància a converses (o fins i tot a possibles problemes interpersonals), cosa que genera una presumpta obligatorietat d'estar en connexió i disponible en tot moment.

«Sempre que em connecto, he d'estar disponible per a tothom?»

- **Facilitat i rapidesa.** Característica de la comunicació a través de les TRIC, permet donar respostes ràpides o publicar continguts sense reflexió prèvia, difondre rumors i compartir imatges sense consentiment. Moltes vegades, encara que no hi hagi la voluntat de perjudicar, hi ha certes accions que poden actuar com una bola de neu en fer viral un contingut que pot ser ofensiu o referent a la intimitat d'una persona.

«He compartit un mem graciós en un grup de WhatsApp sense adonar-me que era ofensiu per una companya, ja que es reia de la seva cultura.»

«Vaig compartir la captura de pantalla d'una conversa privada amb una amiga, i finalment ha arribat a tota la classe.»

- **Distància física i anonimat.** El fet de comunicar-se a distància i realitzar una acció o un comentari dirigit a una persona que aleshores no tenim davant pot generar un efecte de **minimització del dany causat**, és a dir, de despersonalització de la persona en el rol de víctima. A les xarxes socials són molt comuns els perfils de **haters**¹ que utilitzen l'agressivitat per atacar persones o grups als quals menyspreen. Alhora, tant la distància física com la possibilitat de mantenir l'anonimat generen una **sensació d'impunitat** i facilitat per amagar-se darrere de perfils i comptes anònims.

«Vaig treure l'opció que em poguessin comentar en els vídeos de TikTok, perquè se m'omplien de *haters* que m'insultaven pel meu físic.»

¹De l'anglès *hate*, 'odi'. Usuaris d'internet que es dediquen a insultar, discriminar, denigrar, ofendre altres persones, organitzacions o productes mitjançant comentaris i publicacions. El seu blanc d'acció poden ser les persones estrangeres, les dones, els col·lectius minoritaris, etc. No els importa difondre notícies falses o generalitzacions, el que busquen és reforçar els seus arguments en contra d'alguns col·lectius o persones.

«A través de la pantalla em deia de tot, però després en persona no s'atrevia ni a mirar-me a la cara.»

- **Dificultat per supervisar i protegir.** Les persones adultes referents d'infants i adolescents es troben amb aquesta dificultat, ja que per poder supervisar els continguts que es visualitzen i les accions que es realitzen a través de les TRIC es fa necessari ser-hi presents o utilitzar aplicacions de control parental. Això comporta una complexitat logística o d'organització familiar que no sempre és fàcil de gestionar. És freqüent que durant la infància i adolescència no s'expliquin problemes amb què es troben a través de les TRIC per por de perdre l'autorització d'ús dels dispositius.

«M'acabaven de regalar el mòbil i no vaig explicar als meus pares que a les xarxes socials un desconegut m'insistia per trobar-nos en persona. Em feia por que s'espantessin i me'l retessin.»

2.1.3. Les xarxes socials

Una xarxa social és una plataforma digital interactiva, global i massiva. La formen un grup de persones amb interessos, activitats o relacions en comú. Les xarxes socials (XXSS) funcionen com un mitjà de comunicació per a l'intercanvi d'informació i de relació.

Algunes de les xarxes socials més utilitzades actualment són les següents: Facebook, Instagram, TikTok, Twitch, YouTube, Spotify, Twitter, LinkedIn, Wallapop, Vinted, Vimeo, Pinterest, WhatsApp, Telegram o Snapchat. En general, les xarxes socials presenten un alt dinamisme: apareixen i desapareixen, es transformen, evolucionen i són absorbides per altres empreses en funció del seu ús (popularitat) i dels interessos del mercat.

Les TRIC (i en particular les xarxes socials) no són innòcues, **promouen patrons de comportament susceptibles de fer-ne un ús abusiu i poden generar dependència**. Estan dissenyades perquè hi passem el màxim temps possible, és per això que fan servir **algoritmes** (codis de programació) perquè els continguts que es mostren a la persona usuària siguin al màxim d'atractius segons els seus interessos, interaccions, coses que els agraden o persones a qui segueixen. Tant els algoritmes com ara la funció de *scroll*

infinít² actuen com a **sistemes de persuasió per a utilitzar-les amb constància**. Cal remarcar també el seu **caràcter positivista**. Aquesta tècnica es basa a promoure el que ens agrada i obviar-ne punts de vista negatius o menys agradables.

És, per tant, una situació complexa, ja que hi ha persones que segons les seves característiques individuals, socials, contextuals o d'autoconcepte seran més susceptibles de tenir predisposició a conductes de dependència i sobreutilització.

2.1.4. Els principals riscos de les TRIC

Els riscos als quals es troba exposada la població jove no són exclusius dels entorns en línia, però aquests tenen característiques concretes pels mitjans on es desenvolupen i per les conseqüències que poden tenir. Els riscos i les oportunitats hi són en la mateixa mesura, i **l'impacte en la seva vida dependrà de les habilitats (personals, socials i emocionals), els recursos i les inquietuds que tinguin per afrontar-los, evitar-los o gaudir-los**.

El que passa a l'entorn digital no dista del que passa al món analògic, i els malestars reals que gestionen adolescents i joves són, en la gran majoria, els que gestionen fora de línia, però traslladats a l'entorn en línia: les relacions interpersonals, transitar pels espais i el món i descobrir-lo, la pròpia imatge i la identitat, la comunicació, la curiositat o l'experimentació del risc i dels límits personals. Per això, cal veure si les preocupacions pels riscos esdevenen des d'una mirada adultocèntrica, més preocupada pel que els poden fer terceres persones que amb els problemes i malestars propis de l'adolescència i la joventut.

També és important recalcar que sovint des de la mirada adulta o d'alguns mitjans de comunicació es tendeix a exagerar o definir una situació amb un terme que no és l'adequat. Es torna rellevant, doncs, tenir cura del llenguatge i fer servir la paraula *addicció* només quan sigui oportú. No és el mateix dir-li a un adolescent «tens addicció a les pantalles» que dir-li que en fa un ús excessiu. Quan es diu a una persona que té una addicció sense que la tingui, és probable que es perdi la influència sobre el tema en qüestió i que empitjori la confiança com a referents.

² Funció que presenta les publicacions al mur que veu la persona usuària d'una xarxa social de forma infinita, sense un final. Es pot seguir contínuament avall del mur per visualitzar més continguts.

Cal veure les xarxes socials amb una mirada crítica, ja que sabem que estan dissenyades de manera que la persona necessiti estar-hi connectada, que revisi constantment les interaccions i les notificacions al mòbil per sentir acceptació, tenir sentit de pertinença i no sentir-se exclosa (el que es coneix com a *por de perdre's alguna cosa* o FOMO, per l'anglès *Fear of Missing Out*).

Aquesta mirada crítica aposta per entendre les TRIC i el mitjà digital com un espai que també genera moltes oportunitats, i no només un espai ple de riscos. Per exemple, la possibilitat de fer, mantenir i construir relacions interpersonals amb persones amb qui es comparteixin inquietuds, aficions o problemàtiques, entre altres (grups d'iguals, amistats i persones conegudes, minories ètniques, comunitat LGTBI, etc.), i que, encara que hi hagi distància geogràfica, permet tenir un sentiment de comunitat. Les TRIC també aporten la possibilitat de crear continguts i de compartir-los, de manera que esdevé **un mitjà per expressar-se i explorar qui són**. També es pot contemplar la gran oferta de formació **autodidàctica** que ofereixen els webs, els blogs i les xarxes socials; la possibilitat de saber coses noves, aprendre a fer de tot.

Tanmateix, és important **conèixer els riscos relacionats amb les formes de violència o maltractament digital** que ocorren a les xarxes. Un temps excessiu d'ús de les xarxes socials pot produir interferències en la vida quotidiana de la persona en detriment del temps dedicat a anar a classe, estudiar, treballar i participar en activitats d'oci i activitats familiars i socials.

A continuació, es detallen **indicadors que poden donar senyals d'alerta** sobre si l'abús per la utilització de les TRIC pot arribar a ser un problema:

- Pèrdua d'interès per altres activitats o aïllament.
- Disminució del rendiment acadèmic o laboral.
- Absentisme en les activitats extraescolars o esdeveniments socials.
- Presència de conflictes amb la família sobre l'ús de les TRIC (hores de connexió, freqüència d'ús, etc.).
- Distanciament de la família i les amistats per un excés de connexió.

- Mentides sobre les hores de connexió i poc control sobre l'ús de l'activitat.

L'exposició a les xarxes socials també pot comportar un risc. En el context actual imperen l'anomenat *postureig* i l'autofoto (*selfie*). La joventut publica constantment imatges personals i relats de vida, a vegades excessivament íntims. Aquests continguts, compartits amb amistats i persones desconegudes (si tenen els perfils de xarxes socials oberts), requereixen atenció. S'ha de fer una reflexió prèvia per analitzar si hi ha excés d'aquesta exposició personal i íntima i determinar fins a quin punt obeeix a la necessitat d'obtenir un reconeixement social constant per mitjà dels *m'agrada* (*likes*) com a font de satisfacció (un fenomen que està relacionat amb la generació de dopamina i el plaer).

Quan una persona busca plaer d'aquesta manera, pot passar que per obtenir més reconeixement hagi de publicar molt sovint o hagi de pujar de to el contingut i així aconseguir més *m'agrada* i més retroacció. Això provoca que s'estigui més pendent de l'exposició que fa a les xarxes socials que d'altres activitats.

El món virtual és l'aparador de la imatge desitjada que es vol mostrar i va en consonància amb la mirada aliena de qui observa, opina, jutja i valora, segons els estereotips de gènere socialment establerts i les pressions del mercat. Les pressions per aconseguir cossos perfectes i inabastables es correlaciona amb l'autoestima. L'exposició a cànons de bellesa establerts influeix en la psique, la comparació del *jo real* amb el *jo ideal* provoca malestar. El *jo ideal* és la norma estètica i és difícil d'obtenir-la. Les vulnerabilitats no es mostren a les xarxes i el que es mostra acostuma a ser perfecte.

A la guia *Conectar sin que nos raye* (2020), la influenciadora Psicowoman destaca la reflexió de Naomi Wolf sobre la idea següent: «Si el dia de demà totes les dones del món es despertessin estimant-se i acceptant-se, quantes empreses farien fallida?»

Malgrat tota la informació dels riscos i perills que s'acaben d'exposar, a l'adolescència cal evitar **donar només informació sobre els riscos**, ja que sovint això pot generar distància vers les persones adultes referents, en comptes d'un espai de protecció i un apropament. Moltes vegades la por és més de les persones adultes que

de la població adolescent i jove. La valoració dels riscos s'ha d'anar incorporant a mesura que les persones creixen, evolucionen i maduren.

2.1.5. Impacte de les TRIC en la salut mental

Cada cop és més creixent la preocupació de professionals de l'àmbit educatiu, social i sanitari sobre l'impacte que poden tenir les TRIC en la salut mental d'infants i adolescents.

L'informe de l'Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQuAS) *L'impacte de les noves tecnologies en la salut mental: depressió en adolescents i relació amb l'ús de tecnologies mòbils i xarxes socials*, del 2000, analitza les dades resultants d'una selecció de 357 estudis per identificar si existeix una associació directa entre el desenvolupament de la simptomatologia depressiva i l'ús de la tecnologia mòbil i les xarxes socials. L'estudi en destaca tres aspectes positius:

- Afavoreixen el desenvolupament i el manteniment de relacions socials.
- Poden ser eines per donar suport i esdevenir punts d'accés a informació i ajuda.
- Faciliten la connectivitat i redueixen la seva percepció de soledat o aïllament.

A banda, visibilitza els efectes negatius següents en relació amb la salut mental:

- Poden afavorir simptomatologia depressiva en menors de vint-i-un anys, especialment quan l'ús que se'n fa és problemàtic o gira entorn de processos de comparació social.
- Empitjoren l'estat d'ànim en casos d'ús excessiu.
- Poden generar ansietat.

2.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

Un dels processos més importants per a l'aprenentatge i el desenvolupament de la canalla és el joc. Són moltes les pedagogies que destaquen la importància del joc per al seu desenvolupament físic, social, emocio-

nal i mental, sobretot quan parlem de joc creatiu, ja que moltes investigacions el relacionen directament amb la capacitat de pensar d'una manera oberta i divergent.

El joc creatiu es potencia quan les joguines i els elements a l'abast de la canalla no tenen una finalitat en si mateixa, sinó que esdevenen possibilitats per crear el seu propi joc. En aquest sentit, les TRIC aporten un tipus de joc predeterminat, concret i passiu per a l'infant, ja que sovint està programat i no fomenta la seva creativitat.

Una de les preocupacions que expressen més les famílies i professionals és la incertesa i la falta d'estudis actuals que mostrin una perspectiva acurada sobre la implicació de les TRIC en la salut física, mental i emocional, i de quina manera aquestes influeixen en el desenvolupament del cervell en edats primerenques.

No sembla haver-hi un consens clar sobre quina hauria de ser l'edat d'inici ni de quina manera s'han d'introduir les pantalles durant la primera infància. La incertesa i la falta d'estudis en l'històric més recent plantegen un escenari en el qual cal ser prudents i **evitar el màxim l'exposició, sobretot a l'etapa de zero a quatre anys.**

Per franges d'edat, a grans trets, cal tenir en compte el següent:

- **Dels zero als quatre anys.** Durant aquest moment vital s'aprèn de manera vivencial a partir del contacte directe amb la realitat. La importància del joc simbòlic i el desenvolupament de la creativitat han de tenir un espai lliure de pantalles per poder esdevenir de manera natural, saludable i conscient. És convenient **evitar l'exposició a qualsevol mena de dispositiu**, també en espais d'oci familiars, per exemple, la televisió durant els àpats o abans d'anar a dormir. És important el paper de les persones referents que acompanyen els infants, ja que quan les persones adultes utilitzen les pantalles els infants es fixen en l'atenció que hi posen. Els desperta la curiositat i el desig de fer-ne ús. Una exposició habitual a les pantalles podria derivar en dificultats d'aprenentatge i problemes relacionals.
- **Dels quatre als sis anys.** Si es decideix incorporar les pantalles, cal que sigui de manera progressiva, gestionant dispositius, temps i continguts. Cal tenir molt present que l'adult esdevé el model de re-

ferència i l'infant imitarà tot el que l'adult faci (com parla, com menja, com fa servir el mòbil, etc.). És important recordar que **l'avorriment és necessari per crear el propi joc** a partir d'elements que no tenen una finalitat o funció en si mateixa. També és rellevant l'acompanyament en l'adquisició d'habilitats com ara la paciència o l'espera, entre altres. Utilitzar el recurs de les pantalles de manera habitual dificulta educar en el desenvolupament d'habilitats socioemocionals.

- **Dels set als onze anys.** Cal establir uns criteris sobre el rol que tenen les pantalles en el dia a dia, així com uns límits coherents, que comportin una bona gestió de temps i dels continguts que consumeixen. És important **propiciar un bon equilibri** entre l'ús de les TRIC, el temps d'oci, les activitats familiars i l'activitat física i social de les persones d'aquesta edat. El dormitori ha de ser un espai lliure de pantalles per garantir un bon descans.
- **Etaques de l'adolescència** (és a dir, dels dotze als disset anys) **i la joventut.** Ja no es conceben sense connexió a internet i sense dispositius mòbils. Són el col·lectiu que utilitza més les TRIC, tenint en compte el moment vital en què es troben i algunes de les característiques pròpies de l'etapa (necessitat d'autonomia i de reconeixement, cerca de la pròpia identitat, egocentrisme, influència d'iguals, orientació al risc i poca identificació de conseqüències, impulsivitat, curiositat pel que és desconegut, etc.).

En general, les pantalles són utilitzades (de més a menys) per aquest ordre: mòbil, ordinador, tauletes, televisió i consoles. Són l'oportunitat perfecta per socialitzar-se i estar en contacte amb el grup d'iguals a totes hores, per buscar informació, estar al dia del que passa al món, i també per jugar i entretenir-se.

El jovent percep una distància generacional molt gran amb els referents adults pel que fa a les TRIC i els seus usos. En aquesta etapa les famílies **deixen de ser referents en la incursió al món digital**, les allunyen del relat de vida que publiquen a les xarxes socials. Per això, és freqüent que el jovent disposi de dos perfils a les xarxes socials: un perfil general (on permeten l'observació i supervisió de la família) i un altre de privat (conegut únicament per les amistats, on es penja el que els és més significatiu i té altres connotacions relacionals).

La formació de la identitat com a aspecte central del desenvolupament en adolescents

L'autoestima i l'autoconcepte defineixen, en gran part, la identitat d'una persona. És molt important que en l'etapa vital de l'adolescència es vetlli per al **desenvolupament positiu de la seva identitat**, que anirà lligada a la identitat digital.

Les persones que tenen un sentit clar de la seva identitat acostumen a sentir-se bé amb si mateixes, reconeixen les seves habilitats i limitacions, s'esforcen per assolir objectius, procuren tenir relacions íntimes amb altres persones i tenen menys ansietat, depressió o altres símptomes de malestares emocionals. En canvi, quan el sentit de la identitat està menys desenvolupat, apareix una necessitat de suport en opinions externes i es té menys capacitat d'autoconcepte positiu ferm sobre si mateix, sobre el que fa, diu o pensa.

La influència de les persones mediàtiques

Totes les generacions han comptat amb diferents ídols o persones influents que han marcat tendències, preferències de vestir, gustos musicals, maneres de parlar-se, etc.

Els espais digitals de l'actualitat permeten que qualsevol persona amb presència i influència a la xarxa guanyi credibilitat, i aquesta no és pel fet de ser expert sobre algun tema o dominar alguna esfera, sinó per la capacitat de generar opinions i reaccions d'altres persones que la segueixen. També és rellevant la quantitat de persones seguidores o de *m'agrada* com a mesura de la seva popularitat i credibilitat a les xarxes.

Les persones *celebrities*³ i *influencers*⁴ mostren una imatge construïda de si mateixes com a producte, i sempre que poden com a negoci, en funció dels continguts que generen. Publiquen les seves activitats diàries, la roba que compren, el que mengen, les marques que patrocinen o aspectes personals i íntims de la seva vida, entre altres.

Alguns adolescents senten el desig d'arribar a ser com les persones que idolatren: *youtubers*, *instagramers* o

³ Les *celebrities* o celebritats són persones famoses a escala mundial que influeixen en la resta per la seva popularitat.

⁴ Són *influencers* (influenciadors i influenciadores) les persones anònimes que es dediquen a generar contingut a les xarxes socials. Tenen una gran capacitat per influir en la gent i es fan conegudes per la seva presència a les xarxes.

tiktokers, i s'hi volen dedicar professionalment. En tot cas, cal destacar alguns criteris de màrqueting que els ajudi a entendre que no és *or* tot el que lluu. Les idees següents poden ajudar a acompanyar la reflexió necessària respecte a aquest fenomen:

- **Quin model de vida transmeten?** Sovint són models idíl·lics, cànons imperants de bellesa, felicitat permanent, roba cara, etc. Aquests models impliquen un risc per al jovent en cas que comparin la seva vida amb els models imperants, i poden influir en l'autoestima, la seguretat i la decepció.
- **Tot el que diuen és vàlid?** Cal analitzar quins valors transmeten en el seu discurs, ja que poden fer divulgació d'estereotips, prejudicis i desigualtats.
- **Qui arriba a ser influenciador?** Hi ha la falsa percepció que convertir-se en influenciador és fàcil. Darrere d'aquest ofici hi ha persones amb carisma, disciplina i una gran constància per generar un alt volum de continguts. Aquesta constant dedicació i exposició pot anar en detriment d'estar amb les amistats o perdre l'anonimat. També pot generar esclavitud per la marca i el patrocini, simular una vida perfecta quan potser no ho és i fer patir ansietat o depressió, entre altres. La immensa majoria de qui intenta ser influenciador no acaba triomfant, de la mateixa manera que no totes les persones que juguen a futbol arriben a ser professionals.
- **Per què emeten contingut en directe durant hores?** L'última tendència entre els perfils d'*streamers*,⁵ sobretot a la plataforma Twitch, és emetre contingut en directe durant moltes hores. Les persones *streamers* amb més fama tenen molt d'èxit i tenen grans ingressos econòmics, els quals van lligats al temps d'emissió. Com més hores seguides emetin, més monetitzen. És per això que cal tenir en compte que els continguts es generen amb l'objectiu que qui segueix el seu perfil passi el màxim temps en connexió visualitzant els seus directes.

⁵ Persones que es dediquen a crear continguts en línia en transmissió directa o en vídeos gravats prèviament, a través de plataformes com ara Twitch, YouTube, etc.

2.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Estan preocupades perquè el col·lectiu d'adolescents dona molta importància al fet d'estar presents a les xarxes i tenir-hi perfils, ja que qui no en té pot sentir-se exclòs o exclosa del grup d'iguals.
- Se senten pressionades per l'entorn a l'hora de donar un mòbil o dispositiu a fills i filles quan encara no ho veuen clar.
- Estan preocupades per la facilitat de poder fer les coses en l'anonimat o sense donar la cara, com ara contribuir a difondre vídeos o participar de situacions d'assetjament.
- Creuen que cal fomentar un creixement emocional des de casa, des de les primeres etapes de la infància, per prevenir els riscos i possibles dependències.
- S'amoïnen per la incertesa de quines conseqüències pot tenir l'ús de les TRIC en el futur, com per exemple generar addicció.
- Veuen que hi ha una manca de valors en alguns dibuixos animats i continguts audiovisuals de moda entre infants.
- Observen que el jovent té la seva pròpia manera de parlar, un llenguatge propi que com a adults no entenen.
- Manifesten la necessitat de parlar més sovint de com estan, de com estem (en relació amb les amistats, les xarxes, els jocs, etc.), de generar moments a casa sense mòbils i compartir coses junts.

«Hem d'educar des de petits que no cal mirar coses que no tenen sentit, que no aporten res, acompanyar-los a reflexionar i tenir actitud crítica en el que aporta cada cosa que poden veure encara que altres nanos ho vegin.»

«Si quan són petits no s'ha educat i posat límits, quan són adolescents ja hem fet tard.»

«Cal ser-hi presents per acompanyar-los en la reflexió i l'actitud crítica, però sovint no sabem com fer-ho.»

El grup de professionals...

- Es preocupa per l'exposició de la vida, de la imatge i de les dades personals.
- Veu que qui no té mòbil o xarxes està fora del cercle social (en un moment en què ser a dins és molt important). I sap que les famílies se senten pressionades davant d'això a l'hora de comprar nous dispositius per als seus fills i filles.
- Creu que les plataformes haurien de canviar, ja que actualment perpetuen moltes problemàtiques i legitimen continguts sexistes, racistes, classistes, etc.
- Veu que cal posar èmfasi en el treball amb les famílies des d'edats primerenques.
- Sap que cal tenir coneixements sobre les TRIC per poder acompanyar bé i saber treure profit de la potència d'aquestes eines.
- Manifesta que l'exposició a les pantalles dilueix aprenentatges bàsics que després seran necessaris per al procés de creixement en la infantesa.
- Creu que l'ús de pantalles en alguns casos suposa uns aprenentatges massa ràpids, que potser no donen el temps necessari per a comprendre, que el contingut no és assimilable ni es gestiona de la millor manera en el terreny emocional.
- Manifesta que el professorat moltes vegades se sent sobrepasat en aquest tema.
- Sap que, a vegades, la mirada adulta tendeix a veure els usos que fa la població adolescent com un problema, tot i que la població adulta molts cops també n'abusa.
- Veu la necessitat de saber per què es connecten, per detectar si hi ha alguna mancança que intenten resoldre amb la pantalla: oci, socialització, etc. Què s'ofereix des de l'àmbit familiar? I des de les amistats? Com se sent el jovent?

- Observa que l'espera per tenir una resposta genera ansietat, porta a estar sempre en connexió, especialment a les noies, per no tenir l'atenció desitjada sobretot pel que fa a les relacions afectives.

«Als professionals i a les famílies moltes vegades ens falta saber detectar elements com ara la falta d'autoestima, la soledat, els problemes de relació... i saber com acompanyar l'adolescència en general.»

«El professorat se sent sobrepasat, se li escapa aquests assumptes, necessita suport.»

«L'ús que en fan els infants depèn del que fan els adults, per l'efecte mirall.»

Les persones adolescents...

- Manifesten que sovint a les xarxes la gent diu coses que a la cara no es diuen.
- Creuen que les plataformes no tenen sistemes útils de revisió de comentaris. No sempre entenen la lògica que s'aplica per mantenir les normes de la comunitat.
- Veuen que a l'etapa de la infància costa valorar què és adequat i què no. Com que tot està al seu abast, pensen que tot serà interessant.
- Creuen que cal fer un ús controlat de les TRIC per evitar usos problemàtics.
- Entenen que els responsables són les persones adultes de la família.
- No estan d'acord que siguin les persones adultes de referència les que acostumin els infants a utilitzar el mòbil com si fos una joguina, sinó que creuen que ho fan perquè no molestin, i busquen el camí més fàcil, encara que no sigui l'adequat.
- Creuen que no és bo deixar tant la canalla amb el mòbil mentre pares o mares mengen o parlen.

«Alguns posts o comentaris innocus els bloquegen i altres de perjudicials no.»

2.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS. COM ABORDEM L'ÚS DE LES TRIC?

En la infància:

- Segons les dades de la cinquena edició de la publicació *Estudio AMIC Niñ@s*, editada l'any 2018 per l'AMIC (Asociación para la Investigación de Medios de Comunicación), els infants de sis a nou anys utilitzen, de més a menys, els dispositius següents: televisió, tauleta, mòbil, consola i ordinador.
- Un dels continguts més visualitzats per a infants són els anomenats **challenge**,⁶ que varien segons les modes del moment i els contextos. **Sovint són divertits, però també n'hi ha de perillosos.** És important estar al dia de quins reptes són virals entre infants. Alguns dels reptes o *challenge* més perillosos han estat els següents:
  - La Balena Blava. Consisteix a fer-se un seguit d'autolesions cada vegada més extremes fins a arribar al suïcidi.
  - La Momo. Una escultura japonesa treta de context es va fer servir per crear un perfil amb el pseudònim de Momo. Darrere d'aquest perfil hi havia una persona real que contactava amb infants i els demanava que fessin un seguit d'accions. Els deia que els observava i que, si no feien el que ell volia, caurien en una maledicció.
  - Reptes perjudicials per a la salut. Per exemple, posar el cap sencer dins un preservatiu (amb risc d'ofegament), beure determinats productes químics o alcohol en poc temps i agressions a les amistats (com per exemple tirar-los aigua bullent a sobre), entre altres.
- Cal generar reflexió sobre els **continguts dels vídeos que visualitzen**, sobretot a YouTube Kids. Un exemple pot ser l'anomenat *unboxing*,⁷ on es fomenten patrons de consum que promouen el materialisme.

⁶ Paraula en anglès que significa 'reptes'. Els reptes es converteixen en un fenomen viral i global al qual s'hi pot sumar qualsevol persona usuària de les xarxes socials.

⁷ Tendència de vídeos a les xarxes socials en què les persones es graven obrint caixes amb productes nous i regals tot mostrant a l'audiència què hi ha dins i les sensacions que tenen en descobrir-ho.

- Segons les dades del *Estudio anual de redes sociales 2021*, publicat per IAB Spain (associació de la indústria de la comunicació, publicitat i màrqueting digital), el percentatge d'infants de dotze a tretze anys que tenen mòbil propi és del 61,6%.
  - A vegades es dona molta importància al fet de tenir mòbil propi, sense tenir en compte que —en general— molts anys abans de disposar de mòbil ja es disposa de **tauletes** en propietat. Aquestes **tenen els mateixos sistemes operatius que els mòbils** i les mateixes possibilitats d'ús, aplicacions i accés a continguts i xarxes.
  - Cal parar molta atenció als vídeos, jocs i aplicacions que es publiciten com a didàctiques, pedagògiques, per aprendre, etc. Aquestes paraules s'utilitzen amb finalitats de màrqueting, però no hi ha consens ni estudis previs realitzats per professionals de la psicologia, pedagogia o educació sobre les potencialitats o riscos dels productes.
  - Convé **prioritzar sobretot l'exercici físic**, el cos com a vehicle d'aprenentatge, la imaginació, la creativitat, l'autonomia i les habilitats socials quan es dissenyen activitats o s'intervé amb infants.
  - No tot el que hi ha a internet és cert. **Cal aprendre a buscar informació i seleccionar les fonts**. A mesura que comencin a cercar, els caldrà un acompanyament.
  - Els infants han d'aprendre a generar bones contrasenyes, a **protegir els accessos als dispositius** que tinguin i a mantenir actualitzats els sistemes i les aplicacions.
  - El **ciberrespecte** s'ha de donar en la mateixa mesura en espais en línia i fora de línia. S'han d'evitar burles, difamacions o agressions i, en cas que apareguin conflictes, cal propiciar la comunicació i la confiança necessàries per abordar-los. L'anonimat permet dir coses que en el cara a cara no es dirien.
- En l'adolescència:**
- És important conèixer (o intuir) en quins entorns digitals es mou la població adolescent a qui s'acompanya: **quines xarxes socials utilitzen, els jocs a què juguen, les modes del moment**, etc. D'una banda, permet saber com funcionen i de quina manera es configura la privacitat per esdevenir una interlocució vàlida quan es parla d'aquests temes. D'altra banda, dona l'oportunitat d'oferir suport si el necessiten i estar al dia dels riscos als quals s'exposen.
  - Cal **tenir coneixement sobre les persones amb influència del moment** (*youtubers, instagramers, streamers, etc.*) i saber quins són els valors que fomenten. És important poder generar debat sobre els continguts que ofereixen i aportar una mirada crítica per discernir sobre el que veuen. Les preguntes següents poden orientar el debat:
    - Qui publica els continguts?
    - Quins valors transmeten? A què apel·len (consum desmesurat i excessiu de roba, calçat, tecnologia, imatge personal...)?
    - Tenen una mirada de gènere? A què inciten (al respecte, a la tolerància, a les diversitats sexuals, a la violència, al control en les relacions afectives, etc.)?
  - Integrar que el que passa en línia té el mateix impacte emocional i psicològic que integrar el que passa a l'entorn físic. Per tant, a l'hora d'acompanyar o abordar possibles conflictes és important no excloure les situacions que succeeixen en línia com si fossin quelcom llunyà del que han viscut. Per exemple, cal tenir en compte si un conflicte ha passat a través de WhatsApp, Instagram, TikTok, etc.
  - Convé entendre internet com un espai real. La virtualitat i la realitat són una i van plegades, i és a través seu que es desenvolupa el sentit d'identitat individual, grupal i generacional. És per això que majoritàriament la població adolescent té la necessitat de ser-hi (existir en línia). És important tenir en compte que les persones que no hi tenen accés poden sentir-se excloses o rebre pressions per ser-hi.
  - Cal tenir present que l'entorn digital també possibilita formes d'interacció social que propicien valors, normes, fenòmens digitals i nous codis vinculats a la cultura digital: maneres de parlar, modes i tendències, entre altres. Una particularitat d'aquest entorn digital és que sovint les normes socials dins l'estructura de la comunitat (encara

que cada plataforma tingui les seves normes) es veuen poc tangibles o abstractes. Això fomenta una falta de responsabilitat en el que es fa, es diu o es comparteix.

- És bo tenir en compte els aspectes de la privacitat dels dispositius o xarxes socials que fan servir. Per fomentar un ús responsable de les TRIC, també és necessari promoure la responsabilitat individual sobre les dades que comparteixen, les fotografies i els vídeos que publiquen, les interaccions que fan amb la resta de membres de la comunitat, etc.
- És important observar quina exposició de la vida personal fan a través de les xarxes socials (quin relat de vida mostren i com ho fan), com creen identitat, quins continguts consumeixen i si aquesta

exposició és excessiva quant a informació íntima i sense reflexió prèvia.

- Cal treballar les habilitats digitals: identitat digital, comunicació digital, empatia digital, petjada digital i pensament crític.
- Convé oferir alternatives d'influenciadors que trenquin estereotips i que generin continguts crítics, inclosius, respectuosos i feministes, entre altres.

A continuació, es presenten dos recursos per treballar, amb infants i adolescents, la responsabilitat individual i l'ús responsable i crític de les TRIC.⁸

⁸ Activitats transversals comunes a la present guia i a la *Guia de continguts per treballar preventivament amb infants, adolescents, famílies i professionals en relació amb l'ús adequat de les TRIC i els jocs d'apostes en línia.*

Per a infants:

Títol	Les pantalles ens aporten o ens treuen?
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexionar sobre els diferents usos de les TRIC. • Valorar l'ús individual que es fa de les pantalles i les xarxes socials. • Generar reflexió sobre la manera com ens comuniquem. • Parlar sobre el respecte dins i fora d'internet. • Abordar els conflictes que es puguin tenir a través de les TRIC.
Durada	40 minuts
Desenvolupament	<p>Es demana al grup una pluja d'idees sobre què els «aporta» o els «treu» l'ús de les pantalles. El resultat s'anota a la pissarra en forma de llistat, separant les seves respostes en dues columnes diferenciades.</p> <p>En el llistat, es pot resumir en una paraula o concepte les explicacions o respostes que vagin sorgint. Per exemple: «Quan jugo molta estona a les pantalles, se'm passa la tarda volant i no jugo a res més». A la pissarra s'hi afegeix, a la columna de «treu», «varietat de joc» o « temps per jugar a altres coses».</p> <p>Quan no se'ls acudeixin més situacions en què les pantalles els aportin o treguin quelcom a la seva vida, es poden incorporar algunes preguntes per generar reflexió i continuar anotant a la pissarra, com per exemple les següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Què és per vosaltres fer un ús excessiu de les pantalles? • Què significa respectar? I ciberrespectar? • Quin llenguatge es fa servir a les xarxes o videojocs quan es parla amb altres persones? • Penseu si heu tingut algun conflicte a través de les pantalles? • Quines conseqüències hi pot haver si es juga molta estona a través d'una pantalla?
Devolutiva	És important no fer judicis de valor durant la dinàmica. Cal evitar etiquetar «això és bo», «això és dolent».
Adaptacions	Depenent de l'edat del grup, es poden afegir preguntes més complexes o més simples, amb relació a com fan servir les xarxes socials, com es gestionen les pantalles en l'àmbit familiar, què en pensen dels influencers, quina informació d'ells publiquen a les xarxes socials, etc.

Per a adolescents:

Títol	El meu món a les xarxes socials
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexionar al voltant de com ens mostrem, com ens veuen i com ens veiem. • Generar debat sobre la relació de l'autoconcepte i l'autoestima amb el reconeixement dels altres. • Reflexionar sobre l'impacte emocional de les xarxes socials a la nostra vida.
Durada	1 hora
Desenvolupament	<p>En la primera part de l'activitat, es divideix la sala en petits subgrups d'afinitat de quatre o cinc participants, vetllant perquè tothom se senti còmode a l'hora de compartir les opinions i reflexions.</p> <p>S'explica que hi haurà una pregunta a la pissarra i es convida els subgrups a fer un debat i compartir el que pensin sobre tal qüestió. Es dona un espai de temps (5 minuts) perquè puguin expressar-se, i afegim la pregunta següent a la pissarra.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tenim intimitat de la nostra vida, a les xarxes socials? • Tenim el control del que es comparteix de nosaltres, a les xarxes socials? • Què solem compartir? I per què? • Fins on estem disposats a mostrar de la nostra intimitat? • Ens agrada veure la intimitat d'altres persones a les xarxes socials? Què ens genera? <p>Un cop fetes totes les preguntes, es generarà un canvi a l'estructura de l'aula perquè quedin distribuïts en una rotllana gran i sigui més senzill el retorn. Es demana als grups quines són les coses més importants que han comentat de cada pregunta, i s'acompanya el debat que pugui sorgir.</p> <p>A la segona part de l'activitat, es mantindrà el grup gran, al qual s'explicarà que es dirà una afirmació en veu alta i cada persona s'haurà de posicionar segons si hi està a favor (fer un m'agrada amb el polze) o en contra (fer un no m'agrada amb el polze). Si no tenen clara la resposta, poden deixar el polze de forma ambigua (ni amunt ni avall). Després de cada frase i que tot el grup s'hagi posicionat, es dinamitzarà el debat.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A les xarxes socials tothom es mostra tal com és. • Hi ha gent que fa el que sigui per aconseguir persones seguidores. • Sempre reflexiono molt abans de publicar o compartir alguna cosa. • A vegades m'he trobat amb situacions a les xarxes socials en què no he sabut què fer. • A les xarxes socials és molt fàcil fer creure a les altres persones que ets diferent.
Devolutiva	<p>És important vetllar perquè tothom pugui tenir veu i procurar que no hi hagi persones que monopolitzin la conversa o les opinions. Per acompanyar el debat de la segona part, es poden aportar preguntes com per exemple «com és una persona que té èxit a la vida?» «Quines qualitats ha de tenir?» «Com és la idea d'èxit que ens arriba a través de les xarxes socials?» «Com ens fa sentir veure constantment el relat de vida dels altres?» «Pot ser que em compari amb altres persones?»</p>
Adaptacions	Segons les edats de les persones participants, es poden aportar preguntes més complexes o més simples.

2.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- *Estudio anual de redes sociales 2021* (IAB Spain, 2021). <<https://iabspain.es/estudio/estudio-de-redes-sociales-2021/>>
- *Impacte de la tecnologia en l'adolescència. Relacions, riscos i oportunitats* (UNICEF, 2021). <<https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Informe%20Impacto%20de%20la%20tecnologia%20en%20la%20adolescencia.pdf>>
- Estudi #StatusOfMind. *Les xarxes socials i la salut mental i el benestar del jovent* (Royal Society of Public Health, 2017). <<https://www.rsph.org.uk/our-work/campaigns/status-of-mind.html>>
- *Estudio AMIC Niñ@* (Associació per a la Investigació de Mitjans de Comunicació, 2018). Estudi sobre usos de pantalles en infants. <https://www.aimc.es/a1mc-c0nt3nt/uploads/2018/11/ninos2018_informe_principales_resultados.pdf>
- *L'impacte de les noves tecnologies en la salut mental. Depressió en adolescents i relació amb l'ús de tecnologies mòbils i xarxes socials* (Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya, 2020). Estudi sobre l'impacte de les noves tecnologies

en la salut mental del públic adolescent. <https://aquas.gencat.cat/web/.content/minisite/aquas/publicacions/2020/impacte_tecnologies_salut_mental_adolescents_aquas2020.pdf>

- «Los riesgos de las redes sociales en la salud mental de los adolescentes» (Hospital Sant Joan de Déu de Barcelona, 2021). Article sobre els riscos de les xarxes socials per a la salut mental. <<https://faros.hsjdbcn.org/es/articulo/riesgos-redes-sociales-salud-mental-adolescentes>>
- «Redes sociales y baja autoestima». Article sobre les xarxes socials i la relació amb l'autoestima (Childmind per Rae Jacobson, 2021). <<https://childmind.org/es/articulo/las-redes-sociales-y-la-baja-autoestima/>>
- Guia preventiva sobre entorns digitals adreçada a professionals que treballen amb adolescents (Ambròs, Bernabeu, Espejo, Pañella, Rubio i Valencia, 2021) <<http://hdl.handle.net/11351/6579>>

Webs i perfils de referència

- Lilitiana Arroyo Moliner. Doctora en sociologia i investigadora de l'institut Innovació Social de ESADE. Experta en transformació digital i impacte social. @lilitiana.arroyom <<https://es.linkedin.com/in/lilitianaarroyomoliner>>
- Web Internet Segura <<https://internetsegura.cat/>>

Ciberviolències, una qüestió de gènere

03.

3.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE CIBERVIOLÈNCIES, UNA QÜESTIÓ DE GÈNERE?

Les ciberviolències són les violències en què s'utilitzen les TRIC com a mitjà per fer mal o exercir domini. Són situacions de violència intimidadores o mecanismes de control que tenen lloc al ciberespai i que, tot i ser més subtils i psicològiques, poden arribar a ser més perilloses, ja que es poden exercir durant les vint-i-quatre hores del dia, en qualsevol moment, i faciliten l'anonimat.

Les ciberviolències no escapen dels sistemes de discriminació i opressió que es manifesten a l'espai físic. La desigualtat i la violència de gènere que persisteix en l'entorn fora de línia es trasllada també a l'entorn en línia, i es pot parlar, per tant, de **ciberviolències de gènere**, de *violències masclistes digitals* o *violències digitals LGBTI-fòbiques*.

Es tracta de diferents formes de violència masclista, que tenen origen en les desigualtats i opressions derivades del sistema sexe-gènere, ja que s'exerceixen contra les dones pel sol fet de ser-ho, i les afecta de manera desproporcionada. Provoquen dany o patiment físic, psicològic o sexual, i s'exerceixen amb la finalitat de mantenir l'estructura social patriarcal jerarquitzada i discriminatòria i consolidar així els estereotips contra les dones i totes les persones que s'allunyen de les imposicions heteronormatives, per la qual cosa també cal considerar totes les formes d'agressió LGBTI-fòbiques.

Des de l'any 2020, la llei catalana recull la tipificació d'aquesta forma de violència masclista, mitjançant la denominació i descripció següent:

«**Violència digital:** consisteix en els actes de violència masclista i misogínia en línia comesos, instigats, amplificats o agreujats, en part o totalment, amb l'ús de tecnologies de la informació i de la comunicació, plataformes de xarxes socials, webs o fòrums, correu electrònic i sistemes de missatgeria instantània i altres mitjans semblants que afectin la dignitat i els drets de les dones. Aquests actes causen danys psicològics i, fins i tot, físics; reforcen estereotips; danyen la dignitat i la reputació; atempten contra la privacitat i la llibertat d'obrar de la dona; li causen pèrdues econòmiques, i obstaculitzen la seva participació política i la seva llibertat d'expressió.»⁹

⁹ Text consolidat de la Llei 5/2008, amb les afectacions de la Llei 17/2020, de 22 de desembre. Trobareu més informació i un recull de la normativa vigent a l'apartat «Normativa» del final del document.

A la guia *Redes sociales en perspectiva de género: guía para conocer y contrarrestar las violencias de género online* (Vergés, 2017), les autores aporten una reflexió al voltant de les xarxes socials i repliquen que en el món en línia existeix el mateix sistema de privilegis i relacions de poder de fora de línia que es donen entre persones i grups socials discriminats. Les xarxes estableixen una lògica i concepció que la persona usuària és la protagonista del món, i generen una falsa percepció en què les relacions de poder queden amagades.

Cal tenir en compte que, tot i que les TRIC no siguin generadores de violència en si, sovint esdevenen una nova via per exercir-la i perpetuar la desigualtat de gènere, el sexisme i el rebuig a la diversitat afectivosexual que fomenta el patriarcat per mitjà de múltiples manifestacions. També s'hi sumen els factors propis de les xarxes socials que faciliten la difusió, la repetició (propagació viral) i la normalització d'aquestes formes de violència masclista.

Les ciberviolències masclistes es relacionen amb el concepte de l'amor romàntic, és a dir, amb la construcció errònia i desigualtaria de la relació amorosa en la qual es donen accions abusives i de control. Aquesta concepció de l'amor és l'encarregada d'imposar i perpetuar l'ideal romàntic que estipula el que de veritat significa enamorar-se i quins sentiments s'han de sentir, que van en sintonia amb els mites de l'amor romàntic. Aquests mites s'han consolidat al llarg de la història fins a l'actualitat i defineixen els estereotips culturals que alimenten les creences absurdes que donen pas a relacions de desequilibri i de poder entre homes i dones, com per exemple conductes de control i de gelosia que asfixien una relació afectiva, i que són enteses com a manifestacions desitjades del veritable amor. Avui dia, l'amor romàntic encara no es concep com un element central de la desigualtat que afecta directament la vida de les dones, tot i reafirmar-se en valors masclistes i justificar una visió patriarcal d'actituds de domini.

A través de les xarxes socials i dispositius mòbils es donen també aquestes actituds de control, d'intromissió de la privacitat, d'assetjament, de violència psicològica i d'amenaques contra les dones, com ara amb el fet de revisar on és la parella i què està fent, vigilar les amistats que té i amb qui parla i es relaciona, demanar les claus d'accés de perfils a les xarxes socials i correu electrònic, agafar el mòbil per veure les trucades i inspeccionar converses, obligar a deixar de parlar amb

alguna persona (de relacions anteriors o amistats), insultar o amenaçar pels xats, etc.

A continuació, es llisten alguns dels mites de l'amor romàntic que adolescents i joves sostenen a les relacions afectives i sentimentals:

- Mite de la mitja taronja. Creença que s'ha escollit la parella que es tenia predestinada i que aquesta elecció ha estat l'única o la millor possible.
- Mite de l'exclusivitat. Creença que l'amor només es pot sentir per una única persona (al mateix temps).
- Mite de l'omnipotència. Creença que l'amor ho pot tot i que, per tant, si hi ha veritable amor, els obstacles externs o interns no han d'influir en la parella; que amb l'amor n'hi ha prou per arreglar tots els problemes i per justificar totes les conductes.
- Mite de la gelosia. Creença que la gelosia és un signe d'amor. Se sol utilitzar habitualment per justificar comportaments egoistes, injustos, repressius i violents.
- Mite de la fidelitat. Creença que tots els desitjos passionals, romàntics i eròtics s'han de satisfer exclusivament amb una única persona: la pròpia parella.

Les ciberviolències o violències digitals prenen múltiples formes. A continuació se'n descriuen les formes més destacades, tot i que també entren dins d'aquesta denominació el ciberassetjament, les ciberamenaces, la ciberdifamació i els insults per motiu de gènere, així com les amenaces de violació i mort.

- Pornodifusió no consentida o *sexpreading*: agressió en la qual es difonen i es comparteixen fotos, vídeos o text de contingut sexual d'una altra persona sense el seu consentiment.
- Extorsió sexual o sextorsió: és una forma d'extorsió sexual en la qual una persona rep xantatge o amenaces, a canvi de rebre diners o altres béns materials o immaterials, perquè envii imatges de si mateixa amb contingut sexual. Sovint s'inicia després de compartir amb consentiment una pri-

mera imatge i aquesta s'utilitza per al xantatge posterior, però també es dona després d'haver aconseguit imatges sense consentiment.

- Pornodifusió per revenja o *revengeporn*: és una acció d'humiliació o dany intencionat, que consisteix a publicar o compartir —sense consentiment— imatges o vídeos de contingut sexual d'una exparella, amant o similar en xarxes relacionades amb la pornografia o en entorns en línia accessibles per amistats, familiars o persones conegudes.
- **Ciberassetjament sexual**: es tracta d'una invasió en la intimitat de la vida de la persona, reiteració de sol·licituds o emissió de missatges massius i comentaris a les publicacions per humiliar o avergonyir. Es produeix amb l'enviament o la demanda de fotos sexuals que no s'han consentit amb anterioritat, amb l'objectiu de crear un espai intimidador i de caràcter sexual.
- **Cibercontrol**: consisteix a exercir control constant en l'entorn digital cap a una persona (generalment noia) amb qui es manté un vincle afectiu o sexual. Es tracta de demanar constantment fotos o explicacions d'on és o amb qui està, fer servir aplicacions de geolocalització, visitar freqüentment els perfils de les xarxes socials, controlar de quina manera utilitza les xarxes socials i a qui segueix, quins comentaris rep o fa, comprovar l'última hora de connexió, revisar les actualitzacions dels estats a les xarxes socials o exigir resposta immediata a trucades o missatges, entre altres.

Al mercat hi ha moltes **aplicacions espia**, que es poden instal·lar al dispositiu de la víctima si es té accés momentani (coneixent la contrasenya d'accés, per exemple) i estan dissenyades perquè, un cop instal·lades dins el sistema, es camuflin sense que la persona se n'adoni. Aquestes aplicacions es publiciten com a eines de control parental a persones menors d'edat o com a monitoratge de persones treballadores, però són extrapolables a altres finalitats.

El recurs digital *Claus jurídiques sobre violències masclistes digitals*, en format *wiki*, publicat per la Diputació de Barcelona l'any 2020, recull el marc normatiu actual que protegeix davant les violències masclistes

digitals i LGTBI-fòbiques, per tal de poder prevenir, detectar, actuar i denunciar qualsevol forma de violència masclista que es produeixi en aquest context. Per exemple, s'ha de saber que els són d'aplicació tant la llei de violència masclista estatal com la catalana i que aquestes es poden tramitar als jutjats especialitzats. També que, sectorialment, les violències masclistes digitals es poden emparar en les legislacions administratives com ara les lleis audiovisual, de protecció de dades, d'infància i joventut i de drets LGTBI. La normativa laboral també preveu actuacions quan l'assetjament es produeixen en aquest àmbit. Altres manifestacions o formes de violència masclista digital són denunciabils per mitjà d'un conjunt de delictes tipificats al Codi penal.

3.1.1. Les conseqüències de les ciberviolències masclistes

Les conseqüències de les ciberviolències com a formes concretes de violència masclista generen els mateixos impactes i conseqüències que totes les formes de violència masclista que poden ocórrer fora de l'espai virtual, tot i que tenen matisos i particularitats pròpies del mitjà (virtual) en què tenen lloc.

Les conseqüències i impactes que es recullen a continuació poden funcionar com a indicadors que posin en alerta l'entorn proper de qui pateix aquestes formes de violència, de cara a poder oferir un suport i acompanyament oportú. Per tant, cal posar atenció en les dimensions següents de la persona:

- **Dimensió personal i social:** provoca un impacte negatiu en la imatge pública fruit dels actes de desprestigi i humiliació que s'hagi pogut patir. Pot generar reaccions d'evitació o reacció fugida (aïllament forçat de la vida pública), autocensura de l'espai digital, baixa del perfil de xarxes socials, abandonament de les tecnologies, limitacions i frens al desenvolupament personal i professional, pèrdua d'oportunitats o canvis d'estils de vida, entre altres.
- **Dimensió de la salut física i psicològica:** hi pot haver una afectació a l'autoconcepte i, en conseqüència, deteriorament de l'autoestima, desmotivació i culpabilitat, inseguretat, hipervigilància, trastorns d'ansietat o depressius, problemes de son, estrès, desesperació i sensació

d'impotència, consum i abús de substàncies, risc per a la integritat corporal, etc.

3.1.2. El ciberactivisme feminista (o ciberfeminisme) i els moviments internacionals contra les violències

Davant les diverses i canviants formes d'agressió i ciberviolències de gènere, el ciberactivisme feminista emergeix com a espai de cura, suport, reivindicació i acompanyament, així com de creativitat en l'elaboració de respostes.

El **ciberfeminisme** és el conjunt d'accions que conformen l'activisme feminista a internet per a la defensa dels drets humans a través de xarxes activistes, militància virtual, mobilització i accions polítiques i socials, accions reivindicatives, divulgatives, de protesta, etc. per aturar els abusos del patriarcat, el discurs hegemònic i el poder masculí instaurant al ciberespai. De la mateixa manera que a l'espai virtual es perpetuen les violències, també es generen les lluites i les iniciatives organitzades per millorar la vida de les dones.

En els últims anys hi ha hagut una creixent visibilització de diverses violències sexuals a través de l'activisme feminista a la xarxa. Un exemple han estat els moviments globals com ara #MeToo,¹⁰ #TimeUp,¹¹ #TalkAboutIt, #YoSiTeCreo o #IBelieveYou, que han permès, d'una banda, oferir un espai de denúncia a les víctimes per exposar el que havien patit i, d'altra banda, posar el focus en les violències sexuals que pateixen dones i nenes i que fins llavors havien estat silenciades. També hi ha diversos col·lectius i projectes feministes centrats en el suport mutu i l'elaboració d'estratègies per abordar les ciberviolències de gènere.

¹⁰ Moviment viral iniciat a les xarxes socials per denunciar situacions d'agressió sexual o abús sexual arran de l'escàndol d'abusos comesos pel productor Harvey Weinstein.

¹¹ Moviment contra l'assetjament sexual fundat per celebritats de Hollywood en resposta al moviment #MeToo.

3.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

A les TRIC també es reproduïen estereotips i clixés de gènere relacionats amb el cos, la imatge, la sexualitat, els abusos, l'amor, la violència, etc. Per això són d'especial interès les discriminacions de gènere que es donen a l'espai digital. Les formes de violència i control inscrites en el model d'amor romàntic normalitzen conductes abusives o de domini. Infants i adolescents poden reproduir comportaments, creences i estereotips en les relacions de parella, d'amistat o de coneixença en funció del que rebin d'altres iguals i de referents adults vers l'ideal de l'amor i les relacions amoroses. Així doncs, la influència de l'entorn social i familiar és important.

Cal que en les relacions afectives o de parella no es normalitzin conductes que afavoreixin la insensibilitat a la violència, com tampoc conductes de gelosia i control. Encara en l'actualitat, la justificació de la violència perdura en la visió col·lectiva i individual d'algunes persones joves: «si em controla, m'estima» o «si controlo és perquè l'estimo». Tanmateix, i referenciant altres actituds de control, una pràctica habitual entre el jovent és l'**intercanvi de contrasenyes** com a prova de fidelitat o confiança.

És evident que les TRIC han canviat la manera en què l'adolescència i la joventut viu les seves relacions. L'entorn virtual ha facilitat l'exposició de la intimitat, amb la compartició d'infinitat de dades tot desconegut que es farà amb aquesta informació i, a vegades, inclús perdent el control dels continguts, que ja no pertanyen a qui els publica.

Segons l'estudi *L'iceberg digital masculista: anàlisi, prevenció i intervenció de les realitats masculistes digitals que es reproduïen en l'adolescència* (2019), de l'Institut Basc de la Dona, es destaca que, per a l'adolescència, la xarxa esdevé un camp de proves per experimentar les seves identitats en una etapa de descobriment. Les xarxes socials representen una socialització sense fronteres, on «la subjectivitat passa per la valoració de l'audiència» (hi ha una certa competitivitat per augmentar l'estatus social, el nombre d'amistats o persones que els segueixen, la popularitat, etc.). La necessitat d'experimentació de noves sensacions, d'arriscar i provar coses, pot portar a mostrar sentiments de manera impulsiva o a viure situacions de conflicte amb altres iguals.

3.2.1. Desigualtat real, desigualtat virtual (diferències de gènere)

L'estudi *La desigualdad de género y el sexismo en las redes sociales. Una aproximación cualitativa al uso que hacen de las redes sociales las y los jóvenes de la CAPV* (2013), de Ianiré Estébanez i Norma Vázquez, detalla que les noies adolescents estan més exposades que els nois als riscos en relació amb la mostra d'intimitats i fotografies. Ells (reproduint el rol masculí hegemònic) no manifesten els aspectes més sentimentals, no parlen gaire sobre ells mateixos i fan un ús més instrumental de les xarxes socials, dedicat més a l'entreteniment i a l'oci que a l'ús social. Elles, en canvi, i a conseqüència dels mandats de gènere, es mostren amb més mesura a les xarxes socials per mitjà del relat de les seves intimitats, fan més actualitzacions (mandat de l'aprovació de l'atri), publiquen més fotografies pròpies (mandat de la pressió estètica), reben més sol·licituds d'amistat de nois coneguts i desconeguts, i pateixen més amenaces, insults, opinions no demandades sobre el seu físic, de com vesteixen, de què pensen, etc. Les xarxes socials s'han convertit en la referència del seu espai més íntim i una font fonamental de la construcció de la seva autoimatge i autovaloració.

També cal destacar la normalització amb què les noies reben sol·licituds d'amistat lligades a comportaments d'assetjament sexual, com si fos inherent al fet de ser noia i estar a les xarxes socials. El perill d'aquesta normalització és la dificultat de percebre aquests comportaments com a violències masculistes i que l'exposició constant amplifiqui la tolerància, minimitzi i negui aquestes conductes i, així, es perdi la sensibilitat i la capacitat de resposta i denúncia. No es pot oblidar que les persones que són agressores als espais fora de línia també fan servir els espais en línia per exercir la violència contra les dones, de manera que les agressions se superposen en els diferents àmbits.

3.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Perceben que generalment existeix una focalització en protegir les nenes però, en canvi, es dediquen poques accions a **fer prevenció amb els nens**, de manera que es fa necessari un canvi de focus.
- Tenen la creença que ara s'estan normalitzant formes de violència i «estem anant enrere».
- Noten formes de violència identificades com a més freqüents entre la població adolescent: difusió d'imatges sense consentiment, insults, fer-se passar per altres persones per aconseguir dades personals i fotografies, etc.
- Arriben a un consens sobre la importància de treballar aquests temes des de les escoles i els instituts, amb persones expertes i properes que els generin confiança.

«Ens focalitzem en nenes (protecció), però hem d'actuar molt activament amb els nens.»

El grup de professionals...

- Identifica la necessitat de treballar transversalment en tots els espais educatius i amb les famílies des d'edats primerenques.
- Mostra indignació sobre la publicitat que reproduïx estereotips de gènere molt marcats.
- Detecta el fenomen que les plataformes com ara Tinder s'estan normalitzant com a únics espais per lligar entre el jovent.

«Calen espais de conversa amb les persones joves, on no sentin por de ser jutjats o jutjades.»

Les persones adolescents...

- Identifiquen les xarxes socials com un entorn de visió masclista, en què no sempre és fàcil de reconèixer la violència. Un dels exemples de la visió masclista és a l'hora de censurar les fotos a les noies quan no porten samarreta, però no als nois. Genera malestar que estigui normalitzat que un noi ensenyi el cos (el ventre...),

però que les noies no ho puguin fer sense ser jutjades.

- Analitzen com a la societat li costa canviar pel que fa al masclisme, en la publicitat, per exemple.
- Expliquen com també hi ha molts comentaris masclistes a l'institut i que la violència en entorns en línia és un reflex dels entorns fora de línia.
- Manifesten la necessitat que l'acompanyament de professionals i persones adultes sigui curosa, amb suport a la persona que ha rebut violència, a poc a poc, cuidant-la, agafant-hi confiança i parlant amb ella.

«En primera persona és difícil de veure-ho, et pots pensar que tens tu la culpa (és més fàcil veure-ho amb els altres).»

«Es normalitza que un noi ensenyi el cos (el ventre...), però que les noies no ho puguin fer sense ser jutjades.»

3.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS. COM ABORDEM LES CIBERVIOLÈNCIES?

Cal treballar des de la infància per trencar amb les creences i els mites de l'amor romàntic i poder descobrir totes les maneres d'estimar possibles. Les relacions afectives no es poden seguir basant només en la idea de la princesa i el príncep blau, de taronges incompletes i per tota la vida i reproduint els rols de gènere establerts. Calen alternatives per a aconseguir la llibertat i l'autonomia a l'hora de prendre decisions i poder qüestionar la fórmula de l'amor romàntic com a mecanisme de reproducció del sistema capitalista heteropatriarcal.

Per trencar amb conductes que reproduïxen ciberviolències, calen accions que estiguin orientades a desenvolupar les competències digitals, començant per acompanyar en l'establiment dels límits entre el que és públic i el que és privat, per respectar la intimitat tant personal com de les altres persones, per afavorir estratègies per a la ciberconvivència i per a la de-

tecció i denúncia dels casos de ciberviolència propis o d'amistats i persones conegudes.

És important visibilitzar totes les formes de ciberviolències existents per a trencar amb la normalització que se'n fa al món virtual, així com per identificar els comportaments que determinen les ciberviolències. Massa sovint, quan es denuncien o es perceben és quan ja es troben en una fase d'intensitat excessiva, de manera que l'impacte per a la persona agredida és més elevat.

Cal incorporar una mirada amb perspectiva de gènere transversal a totes les intervencions que es facin amb infants i adolescents. Cal tenir clar que, a les xarxes socials, les noies estan més exposades als riscos pel sol fet de ser noies. Serà important treballar els estereotips de gènere que, als entorns virtuals, perpetuen comportaments susceptibles tant de generar com de patir violència.

El ciberfeminisme com a moviment per a la lluita dels drets de les dones al ciberespai és l'estratègia que permet arribar a l'acció. Pot ajudar a impulsar canvis amb resultats transformadors que trenquin mites i estereotips, donar suport a les dones que pateixen violència digital i ajudar a gestionar la diversitat d'identitats per alliberar-les dels condicionaments socials.

És important fomentar habilitats socioemocionals per construir relacions d'amistat, afectives i de parella sanes i sense violència basades en el respecte, la reciprocitat i el compromís emocional, en què la igualtat sigui una realitat i no una fita a aconseguir.

És necessari l'empoderament de les noies, que es puguin qüestionar els ideals de l'amor, es reforcin en la presa de decisions, es trenquin els sentiments de culpa, detectin les actituds i els comportaments del cibercontrol i escullin relacions afectives-sexuals lliures i igualitàries amb la finalitat de perpetuar canvis en els seus comportaments digitals enfocats a la transformació social.

Cal fomentar la confrontació de feminitats i masculinitats. Les masculinitats presenten resistències i es tanquen en si mateixes, però també tenen una gran responsabilitat i capacitat vers els canvis que es necessiten per a assolir la igualtat. Amb

els nois cal treballar complicitats per trencar amb la reproducció de la virilitat i la masculinitat hegemònica, així com la responsabilitat individual i el rebuig al corporativisme masculí que sovint justifica i minimitza les agressions que exerceixen altres persones. Amb les noies el treball s'ha de centrar en l'empoderament des del vessant individual i comunitari (donant espais per l'expressió on es puguin sentir còmodes i lliures en les opinions).

Si es detecta un cas de ciberviolència, és recomanable seguir els consells següents:

- Mantenir la calma, oferir suport i no jutjar la persona implicada. Evitar comentaris com ara «ja sabies que comportava un risc», «el pròxim cop t'ho pensaràs dues vegades» o «era d'esperar que es perdés el control de la situació», entre altres.
- Valorar la gravetat del cas i demanar-li a la persona informació sobre com està actualment la situació (impacte de la difusió, tipus de continguts, etc.).
- Demanar ajuda professional, per exemple al telèfon gratuït 017 (línia d'ajuda sobre ciberseguretat de l'Institut Nacional de Ciberseguretat), a l'Institut Català de la Dona o a la xarxa local de SIAD, SAI i SAI¹²).
- Informar la família o alguna persona adulta de referència per actuar de manera coordinada i rebre el seu suport.

A continuació, es presenta un recurs per treballar les ciberviolències amb el col·lectiu adolescent:

¹² https://dones.gencat.cat/ca/ambits/violencia_masclista/recursos_atencio/

Títol	L'iceberg de les ciberviolències
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer el concepte de ciberviolència. • Identificar la violència de gènere a les xarxes socials. • Reconèixer actituds i comportaments normalitzats com a violència. • Generar un espai per compartir vivències personals.
Durada	50 minuts
Desenvolupament	<p>Per fer aquesta activitat es necessiten post-its, papers, mural o quelcom que permeti mantenir el resultat de l'activitat un temps.</p> <p>S'inicia l'activitat amb un debat sobre les accions, actituds i comportaments que consideren violència masclista dins i fora de la xarxa. Es convida el grup a pensar també en els comportaments més subtils i que generin incomoditat o rebuig a les noies.</p> <p>Es projecta el vídeo següent: <i>La Psicowoman, toda la verdad sobre las ciberviolencias de género. Proyecto «Conectar sin que nos raye»</i>.</p> <p>S'introdueix la metàfora de l'iceberg, que pot presentar-se dibuixat en un mural, una pissarra, etc. Aquesta metàfora servirà per classificar les violències de manera explícita (part visible de l'iceberg) i les de forma subtil (part submergida de l'iceberg).</p> <p>Es faciliten els <i>post-its</i> al grup i es convida a anotar una acció o conducta que identifiquin com a ciberviolència i a col·locar el post-it a la part de l'iceberg que considerin.</p> <p>Es fa una mirada final al resultat de l'activitat i es llegeixen totes les aportacions. Es dona espai per ampliar o afegir-ne si se'ls n'acut de noves.</p>
Devolutiva	Per dinamitzar l'activitat cal tenir presents els continguts d'aquest apartat de la guia, així com les recomanacions pedagògiques per a professionals. És important tenir present que caldrà generar un espai de confiança en què el grup se senti còmode per a expressar les seves opinions i acompanyar, si cal, el que pugui generar incomoditat o malestar.
Adaptacions	Segons les característiques del grup, es poden aportar exemples concrets i participar afegint <i>post-its</i> d'exemples.

3.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- Conectar sin que nos raye. Guia didáctica (Duque, 2020). <https://www.donestech.net/files/guia_conectar_sin_que_nos_raye.pdf>
- Las violencias de género en línea (Serra, 2018). Informe. <<https://lab.pikaramagazine.com/wp-content/uploads/2019/06/VIOLENCIAS.pdf>>
- Redes sociales en perspectiva de género: guía para conocer y contrarrestar las violencias de género on-line (Vergés, 2017). <<https://donestech.net/files/redessociales.pdf>>
- Guia #yonocompartoviolenca, la ciberviolencia hacia las adolescentes en las redes sociales (Estébanez, 2018). <<https://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/guia-ciberviolencia-adolescentes.pdf>>
- El iceberg digital machista. Análisis, prevención e intervención de las realidades machistas digitales que se reproducen entre la adolescencia de la CAE. (Linares, 2019) <https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/certamen_publicaciones/es_def/adjuntos/vi_certamen_emakunde_2018.pdf>
- El continuo de las (ciber)violencias sexuales en las mujeres. La educación sexual como prevención (Martínez, 2021). Tesis doctoral en obert. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=293366>>
- «#EntreRedes 3.0: Prevención de la ciberviolencia de enero en adolescentes» (Expósito i Rodríguez, 2020). Article editorial. <<https://ojs.ual.es/ojs/index.php/KASP/article/view/3684/5701>>
- «Ciberviolencia de genero en redes sociales. Sus tipos, trampas y mensajes ocultos». (García i Mindek, 2021). <<http://ojs.sociologia-alas.org/index.php/CyC/article/view/256/277>>

- «Los espectadores y espectadoras de la ciberviolencia de genero» (Donoso, Rubio i Vilà, 2017). Article. <<https://revistas.usc.es/index.php/ie/article/view/4324>>
- «Violencia en las relaciones de pareja gallegos/as» (Rodríguez, Lameiras, Carrera i Alonso, 2017). Article. <https://www.researchgate.net/publication/321843708_Violencia_en_las_relaciones_de_pareja_de_adolescentes_gallegosas>
- «La violencia de genero es la causa del 90% de sentencias donde aparece el uso de las nuevas tecnologías» (20 Minutos, 2018). Notícia. <<https://www.20minutos.es/noticia/3456444/0/la-violencia-de-genero-es-la-causa-del-90-de-sentencias-donde-aparece-el-uso-de-las-nuevas-tecnologias/>>
- «Ciberactivisme menstrual: feminisme a les xarxes socials» (Ramírez, 2019). PAAKAT: *Revista de Tecnologia i Societat*. Article. <http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2007-36072019000200009&lng=es&nrm=iso&tlng=es>
- «Ciberactivisme en el moviment feminista: de les xarxes als carrers» (Cosecha Roja, 2020). <<https://cosecharoja.org/ciberactivismo-en-el-movimiento-feminista-de-las-redes-a-las-calles/>>
- *La desigualdad de género y el sexismo en las redes sociales. Una aproximación cualitativa al uso que hacen de las redes sociales las y los jóvenes de la CAPV* (Estébanez i Vázquez, 2013). Estudi. <https://www.euskadi.eus/contenidos/noticia/liburua_sexismoa_gazteak_7/es_def/adjuntos/sexismo_gizarte_sareetan_c.pdf>
- Jornades sobre ciberviolències. 2 novembre de 2021. Govern de Navarra. <https://youtu.be/z8_UbBQeAA>
- Vídeo sobre el consentiment sexual explicat fent una comparació amb el fet de prendre te (Asierka Fandub, 2018). <<https://youtu.be/E4WTnJCMrH8>>

Webs i perfils de referència

- Pikara Magazine i Laia Serra, advocada penalista especialista en drets humans i discriminació, delictes d'odi, llibertat d'expressió i violència de gènere. Quiénes somos - Pikara Magazine LabPikara Magazine Lab. <<https://lab.pikaramagazine.com/quienes-somos/>>
- Telèfons i contacte oficial d'ajuda de l'Agència Espanyola de protecció de dades per a dones supervivents de violència de gènere i violències digitals. Sol·licitud de retirada de continguts distribuïts a la xarxa, entre altres. <<https://www.aepd.es/es/areas-de-actuacion/recomendaciones>>
- *Mujeres en Red*, diari feminista. Apartat de Ciberactivisme. Enllaços i recopilació de materials. <<https://www.mujeresenred.net/spip.php?mot314>>
- El blog de la Psicowoman ofereix materials actualitzats sobre relacions afectivosexuals des d'una perspectiva integral. <<http://lapsicowoman.blogspot.com/p/recursos.html>>
- Projecte CiberIntocables, de sensibilització i informació sobre ciberviolències i altres. <<https://ciberintocables.com/ciberviolencia-genero/>>
- Web de lluitadores. <<https://luchadoras.mx/>>
- El web *acoso.online/es* ofereix una guia que convé seguir en cas de trobar-se en la situació de pornografia no consentida. <<https://acoso.online/es/>>
- «Claus jurídiques sobre violències masclistes digitals» (Diputació de Barcelona, 2020). <https://formawiki.diba.cat/pub/igualtat_i_ciudadania/fda5c484_claus_juridiques_sobre_violencias_masclistes_digitals/index.html>

Material audiovisual

- Vídeo sobre deu formes de violència de gènere digital (PantallasAmigas, 2017). <https://youtu.be/ub9rWnmig_g?list=PLUGAcyUkQe0pbF45qDR9WljQMETDVLUVq>
- Toda la verdad sobre las ciberviolencias de género. Proyecto «Conectar sin que nos raye» (PsicoWoman, 2019). Vídeo. <<https://www.youtube.com/watch?v=xJx93ZGyJ44>>
- Jornada Noctámbul@s: #GéneroyTIC *Violencias sexuales en entornos digitales* (Drogas&Género FSYC, 2021) <<https://youtu.be/Xvj6GRaaLjQ>>

El sèxting no és *sexpreading*

04.

4.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE SÈXTING I SEXPREADING?

El **sèxting** és una pràctica sexual, desitjada, lliure, autònoma i consensuada que busca el gaudi entre dues persones i consisteix a enviar o rebre continguts sexuals a través de missatges, vídeos o imatges mitjançant xarxes socials, correus electrònics, whatsapps, etc.

Les característiques concretes del sèxting són les següents:

- El contingut que es genera per a compartir neix del desig de les persones participants i ho fan amb consentiment.
- La persona protagonista és qui produeix aquests continguts i és la responsable de donar el primer pas en la difusió.
- La pràctica del sèxting requereix necessàriament fer-ho a través d'un **dispositiu tecnològic** que permeti la producció i la difusió del contingut.

Aquesta pràctica sexual acostuma a tenir resultats positius, però també pot arribar a tenir repercussions negatives, com ara la pressió de grup per a practicar-lo o la difusió del material sense consentiment. L'enviament de materials rebuts de contingut sexual a terceres persones sense el seu permís està reconegut com un delicte i és denunciabl.

El sèxting és un concepte que pot generar malentesos, ja que hi ha una gran diferència entre la pràctica sexual esmentada —lliure i consensuada— i l'agressió d'aquesta pràctica. És llavors quan l'acció deixa de ser sèxting i es converteix en una forma d'agressió anomenada **pornodifusió no consentida o sexprea-*ding***¹³ (aquest darrer terme manté l'arrel *sex* de sexualitat i s'hi afegeix *spreading*, de 'difondre' en anglès). La diferenciació entre sèxting i *sexprea-*ding** és important per no vincular una pràctica sexual sense agressió amb una altra en què sí que s'exerceix l'agressió. Qui practica el sèxting no agreeix, qui practica el *sexprea-*ding**, sí.

El **sexprea-*ding***, per tant, es dona quan es difonen i es comparteixen a terceres persones fotos, vídeos o missatges de contingut sexual d'una altra persona sense el seu consentiment.

Segons l'article «Per què li diuen *sexting* quan parlem de *sexprea-*ding**?», d'EDPAC i Candela, (2018) **la pornodifusió no consentida** és una violència sexual digital triple:

- S'envaeix la intimitat i s'exposa la persona agredida a ser observada per altres sense haver-ho escollit així.
- La persona que difon les imatges o els vídeos trenca amb la relació de confiança establerta amb el sèxting i traïx els pactes inicials.
- Les persones que han rebut les imatges o vídeos difosos ho reenvien a altres (al cercle d'amistats i conegudes, a l'institut, a gent del poble, del barri, etc.) i es produeix la tercera de les violències, que en aquest cas és col·lectiva i estructural, cosa que augmenta el dany i l'impacte de la víctima.

Les TRIC (en concret, les xarxes socials, els grups i els xats de WhatsApp, etc.) faciliten la propagació massiva, en què, en l'actualitat, l'efecte bola de neu s'estén ràpidament amb dificultat per a controlar-ho i aturar-ho.

Quines diferències de gènere trobem?

Tant pels nois com per les noies, el sèxting és una invitació per participar en activitats sexuals utilitzant la tecnologia. Les noies envien més imatges pròpies sexualitzades que els nois i els nois participen més en l'enviament, la recepció i el reenviament a tercers. Les noies són les que pateixen més les violències i les conseqüències negatives de la pràctica. Els nois, per tant, participen en el sèxting de maneres que són més ariscades per a la seva parella que per a ells mateixos, és a dir, reben i reenvien el contingut sexual a terceres persones, de manera que el converteixen en pornodifusió no consentida. Aquest fet col·loca les noies en una condició de més vulnerabilitat i, al mateix temps, elles són titllades d'inconscients, «guerres», «facilones» i culpables de la difusió de la seva imatge, quan el pacte inicial no era el de la difusió, sinó el del gaudi.

¹³ El concepte ha estat difós al nostre territori per dues entitats especialitzades: Candela i EDPAC, per mitjà del text conjunt *Per què li diuen sexting quan parlem de sexprea-*ding**? (2018).

En general, els nois identifiquen el sèxting però no el *sexpreading*, per tant, no diferencien quan la pràctica lliure es converteix en una forma d'agressió. Està força generalitat el discurs de culpabilització vers les dones, per la qual cosa els discursos masculins són masculistes i justifiquen conductes sexistes lligades a l'agressió.

La pràctica digital del sèxting s'emmarca en el mateix context de desigualtat de gènere que altres pràctiques sexuals no digitals. En l'entorn en línia les noies tenen la mateixa pressió estètica, i les imatges que envien són més sexualitzades i estan més cosificades que les dels nois. Alhora, les dones pateixen més penalització per la pràctica.

4.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

La comunicació i les relacions en les TRIC han esdevingut escenaris quotidians de la vida emocional, afectiva i sexual de l'adolescència i la joventut. En les relacions a través dels mitjans tecnològics entren en joc diferents sentits, ja que la música, els sons, les imatges o el moviment, entre altres, hi poden estar inclosos. La comunicació en l'espai digital és multisensorial. La vivència analògica i la digital estan interconnectades, de manera que moltes vegades la interacció en plataformes digitals es converteix en zones de confort des d'on es pot connectar i compartir amb seguretat amb altres persones.

Es comparteixen a les xarxes socials les imatges que poden ser públiques i que no importa si alguna altra persona les veu, i també es guarden o es comparteixen en les relacions moments més íntims: imatges o vídeos per alimentar aquesta part multisensorial; fotografies i vídeos propis o de l'altre que, en definitiva, són l'àlbum de records de les càmeres digitals que els acompanyen les vint-i-quatre hores els set dies de la setmana. La normalització dels àlbums digitals de vida és un fet en la generació Z —principalment— i a aquesta generació li pertoca valorar menys els riscos i gaudir més dels plaers. Fent referència al sèxting, doncs, la falta d'experiència i de perspectiva facilita que l'adolescència sigui menys conscient dels perills i que el jovent actuï de manera més transgressora.

Algunes de les motivacions per les quals adolescents i joves practiquen sèxting són les següents:

- Confien en la discreció que l'altra persona els ofereix. No acostumen a pensar que, si la relació s'acaba, es poden utilitzar els materials audiovisuals que s'han pogut generar.
- Complementen les pràctiques sexuals amb imatges, vídeos, sons... (dimensió multisensorial)
- Consideren el sèxting com a divertit i excitant.

4.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Mostren preocupació per l'**exposició de la seva imatge personal** i les conseqüències que pot tenir.

«*Em preocupa que es puguin fer les coses en l'anonimat o sense donar la cara i també la facilitat per contribuir a difondre vídeos, participar d'assetjament...*»

El grup de professionals...

- Veu la necessitat de treballar la part emocional per tal que la víctima ho superi, ja que també és molt difícil que s'aconsegueixi esborrar alguna cosa publicada a les xarxes.
- Aposta per treballar des de la legalitat i no des de la por (cosa que pot passar si comparteixes una foto personal) i informa que és un delictes compartir imatges sense consentiment.
- Expressa que, de vegades, per la por d'algunes persones professionals a intervenir malament, no s'actua.
- Insta a anar amb compte amb l'enfocament de les persones que fan prevenció als instituts. No totes tenen la mateixa visió i poden oferir missatges contradictoris i culpabilitzadors per a les noies.

«Són molt greus les conseqüències del *sexpreading* per a la víctima (generalment noia) i també és greu com la

societat culpabilitza les noies en lloc de posar el focus en l'agressor.»

Les persones adolescents...

- Expressen preocupació sobre el fet de compartir fotos sense consentiment, concretament en relació amb la pornodifusió no consentida.
- Observen que cal tenir molt clar amb qui i com es fa sèxting, encara que hi hagi confiança.

«S'ha d'anar amb compte, encara que hi hagi confiança. L'exposició comporta un risc.»

4.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS. COM ABORDEM LA PORNODIFUSIÓ NO CONSENTIDA?

El sèxting és una forma d'explorar la sexualitat que va en consonància amb l'època contemporània, en què les dinàmiques relacionals d'interacció afectiva i sexual es donen també als espais digitals. Això pot comportar una dificultat, si les mirades són conservadores i adultocèntriques, per comprendre que a l'adolescència s'incloguin pràctiques sexuals als entorns en línia i per assumir que aquesta pràctica també la duen a terme persones adultes. En tot cas, els riscos hi són tant per uns com per altres, no només per la població adolescent i jove.

Cal considerar la perspectiva de gènere a l'hora de fer prevenció, sobretot durant els debats que perpetuen discursos parcials i masclistes que culpabilitzen les noies i justifiquen les conductes sexistes de maltractament i assetjament. S'ha de trencar el judici social vers les noies que han participat d'aquesta pràctica sexual si el que han rebut ha estat agressió vers la seva imatge, ja que la culpa no és de qui apareix a la foto o el vídeo, sinó de qui els difon sense el consentiment de l'altre.

La comunitat educativa no es pot posicionar en el judici moral quan es fa prevenció. Ha de treballar per oferir una educació afectiva i sexual de qualitat, que tinguin en compte la llibertat de les dones a escollir el que desitgin i despenalitzar la sexualitat femenina. La prevenció ha d'estar enfocada cap al respecte mutu i

el plaer, a poder practicar activitats sexuals diverses a tants espais com possibilitats hi ha.

Tot i això, cal tenir en compte algunes propostes per a la protecció de la privacitat:

- Abans de fer sèxting és important valorar si es vol fer, si hi ha un vincle de confiança amb la persona, i convé pactar que es farà amb les imatges o els vídeos que s'enviïn.
- La relació d'afinitat amb una persona pot canviar i es pot trencar el vincle afectiu que es tenia quan es van enviar els materials. La distància o el trencament de la relació poden comportar un risc que es generi un sentiment de ràbia i venjança i això pot propiciar que es reenviïn els materials compartits, fet que es convertiria en una agressió sexual (pornodifusió no consentida, pornodifusió per revenja o extorsió sexual). Tot i que aquest fet de ràbia o de dolor mai no justifica trencar els acords inicials, és vital que les relacions que es tinguin amb altres persones es construïxin des del respecte, la comunicació, l'amor i la confiança.
- És important preservar la imatge personal i la privacitat de la identitat. Per això, si es decideix practicar sèxting, cal tenir cura de no mostrar la cara, tatuatges, cicatrius, l'habitació o qualsevol element que permeti reconèixer la persona.
- També es poden retocar els trets que defineixen la persona o l'espai amb aplicacions gratuïtes (difuminar cara, tapar marques del cos, difuminar l'espai, etc.).
- És recomanable no guardar el material que s'ha fet o rebut un cop ha acabat la pràctica sexual. És millor esborrar-lo o guardar-lo a un lloc segur.
- Convé utilitzar aplicacions segures amb les característiques següents: amb programari lliure, que tinguin un xifrat de principi a fi, que tinguin bloquejada l'opció de fer captura de pantalla, amb l'opció que s'autodestruïxin els missatges i que el material s'elimini dels dispositius i servidors. A més, és important que les aplicacions no necessitin un correu electrònic, número de telèfon o nom real com a requisits per registrar-se.

Quines recomanacions cal donar si hi ha hagut un cas de pornodifusió no consentida?

- Parlar-ho amb alguna persona de confiança que pugui donar un cop de mà, que ajudi a prendre decisions per intervenir al més ràpid possible i que ajudi a fer els passos legals davant la difusió de continguts que ha agredit la intimitat.
- No esborrar els missatges o les evidències (imatges publicades) que hagin estat compartides sense consentiment (si hi ha hagut converses posteriors o si es van tenir converses prèvies en què es pactava que es practicaria sèxting, o si s'han rebut amenaces, entre altres).

- Ajudar a prendre consciència individual i col·lectiva que l'agressió de la pornodifusió no consentida és de qui la fa i no de qui la rep, de manera que la responsabilitat és de qui difon sense consentiment i no qui decideix practicar sèxting.
- Crear rebuig a les persones que han difós les imatges, incidint en la responsabilitat grupal i individual en la difusió no consentida.
- Visibilitzar les conseqüències delictives de convertir el sèxting en pornodifusió no consentida.

A continuació, es presenta un recurs per treballar amb el col·lectiu adolescent:

Títol	El sèxting no és sexpreading!
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer la diferència entre sèxting i sexpreading. • Reflexionar sobre la cura de la imatge personal a internet. • Sensibilitzar en la importància del consentiment. • Debatre sobre les opcions personals i col·lectives que tenim davant la pornodifusió no consentida.
Durada	50 minuts
Desenvolupament	<p>L'activitat es divideix en dues parts. Durant la primera part, es proposa un debat sobre el sèxting i la pornodifusió no consentida (sexpreading), i es pregunta per les diferències entre la practica consentida i l'agressió.</p> <p>A mesura que es van definint els conceptes, es van recollint en un lloc visible (pissarra) i s'apunta tot el que sorgeixi de la pluja d'idees: frases, paraules, conceptes...</p> <p>Durant la segona part de l'activitat, es divideix el grup en subgrups de quatre o cinc persones. L'objectiu dels grups és elaborar de quatre a sis consells o recomanacions perquè les pràctiques de sèxting siguin més segures, si algú decideix fer-ne.</p> <p>Els consells poden girar al voltant dels conceptes següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • La cura de la nostra imatge personal. • El vincle afectiu amb l'altra persona. • La decisió personal sense condicionaments. • La seguretat dels nostres dispositius. • El mitjà per on s'enviaran les fotos, vídeos, etc. <p>Un cop tots els grups tinguin els consells, es posen en comú amb la resta del grup gran.</p>
Devolutiva	Disposar de la informació d'aquest apartat de la guia, conèixer la diferència entre sèxting i pornodifusió no consentida i saber-la transmetre amb perspectiva de gènere.
Adaptacions	<p>Segons les característiques del grup, es pot iniciar l'activitat visualitzant el vídeo següent: https://www.youtube.com/watch?v=efDn3YbyMsE</p> <p>També es pot fer una campanya de sensibilització de la pornodifusió no consentida amb tots els consells que han sortit de la dinàmica i penjar-la en un lloc visible.</p>

4.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- *Estrategias de respuesta a violencias machistas en línea* (Ciberseguras, 2017). Guia. <<https://socialtic.org/blog/violencia-contra-las-mujeres-y-tecnologia-estrategias-de-respuesta/>>
- Guia de nous models de comunicació entre parelles joves. Elaborada per Soraya Calvo González i promoguda per l'Ajuntament de Guijón, 2017. <http://www.cmpa.es/datos/2/GUIA_DEFINITIVA_NUEVOS_MODELOS_COM82.pdf>
- Proposta didàctica «#SEXTINGPOSITIU», del Principat d'Asturies. <https://formawiki.diba.cat/pub/igualtat_i_ciudadania/fda5c484_claus_juridiques_sobre_violencias_masclistes_digitals/index.html>

Material audiovisual

- Vídeo *Violencia sexual digital*. Campanya «Cambiá el trato». Mides Uruguay, 2018. <<https://www.youtube.com/watch?v=efDn3YbyMsE>>

Webs i perfils de referència

- Webs sobre la temàtica del sèxting, de Pantallas Amigas. <<https://www.sexting.es/>>
- Un qüestionari en línia perquè, si decideixes fer sèxting, sigui al més segur possible. <<https://sexting.seguridad-digital.org/>>
- Aplicacions per a fer sèxting segur: <<https://getconfide.com/>> i <<https://signal.org/>>
- Ciberseguras, col·lectiu ciberactivista. Al web comparteixen materials i detallen les estratègies més utilitzades en les violències de gènere en línia. <<https://ciberseguras.org/dxg/>>

Pornografia

06.

5.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE PORNOGRAFIA?

La sexualitat és una dimensió inherent a totes les persones que defineix la forma única i irrepetible que té cadascuna de viure el sexe, és a dir, el seu cos, el seu gènere, el seu desig, les seves pràctiques, els seus genitals, les relacions amb altres persones, etc. Parlar de sexualitat és tenir en compte tota diversitat, formes de ser i fer i maneres de relacionar-se.

Actualment no es pot parlar de sexualitat dissociant-la de les TRIC, com tampoc es pot deslligar la pornografia d'aquest procés. La **pornografia** és l'exhibició de material auditiu, visual i tàctil amb continguts sexuals que busca l'excitació sexual, és a dir, vídeos, missatges o imatges amb un contingut sexual explícit.

L'accés a contingut pornogràfic per a infants, adolescents i joves a l'entorn en línia és molt més accessible i il·limitat (tant en contingut com en tipus de pràctiques), anònim i interactiu, i es pot convertir en la principal font d'educació sexual en la infància i joventut. A l'entorn familiar resulta complicat parlar de sexualitat i no a totes les escoles hi ha programes d'educació afectivosexual per a l'alumnat.

L'estudi sobre pornografia *Estudio sobre la pornografía online en España* (2020), de Quantika¹⁴, destaca diverses consideracions que cal tenir en compte en relació amb les pàgines de pornografia més visitades a Espanya:

- A cap de les pàgines pornogràfiques estudiades «es troben eines o funcions que permetin tenir constància a l'usuari de si existeix o no un consentiment per part de totes les persones que apareixen en els vídeos».
- «Molts dels vídeos que apareixen poden ser una clara prova d'un delictes d'agressió sexual. S'aprecia un creixent augment de la violència com a tendència a tots els nivells, des de la creació i difusió de vídeos amb continguts sobre (suposats) abusos i agressions sexuals (situacions en què la dona està inconscient, èbria... situacions d'inferioritat respecte a l'home com per exemple una clara diferència d'edat) fins a contingut més explícitament violent en aquells vídeos on s'aprecia que la dona està sent víctima d'insults, humiliacions o cops».

- «Instagram s'utilitza com a font de recopilació d'imatges i dades de noies, molts cops menors d'edat, per a la seva difusió a pàgines pornogràfiques». I també com a mitjà per publicitar contingut per a adults, amb persones anònimes o influents que promocionen el seu canal d'OnlyFans¹⁴ des del seu compte d'Instagram.
- Sobre OnlyFans en concret, «ocorre que no es respecta la voluntat inicial de les persones que hi poden haver publicat contingut. Sovint es troben filtrats els seus continguts a pàgines pornogràfiques sense permís, quan en principi haurien de ser privats, d'accés tan sols per les persones que elles escullen».

La pornografia està íntimament lligada a l'obtenció de plaer, al fet de despertar de la curiositat sexual, a l'augment de la fantasia sexual i a l'autoexploració, entre altres. Tanmateix, també s'associa a conseqüències negatives, especialment en menors d'edat. Quan s'utilitza com a recurs per a obtenir informació sobre sexualitat i relacions sexuals, pot generar una distorsió de la realitat i provocar ansietat, depressió i inseguretat. El que s'ha utilitzat com a model a seguir en la pornografia pot no correspondre al que les persones es poden trobar en la realitat, de manera que es generen expectatives inabastables o una distorsió perceptiva, ja que ni infants ni adolescents encara no tenen una maduració emocional per comprendre el que estan visualitzant.

L'educació sexual ha estat un tabú social durant molt de temps i en l'actualitat no està instaurada en tots els centres educatius. La majoria d'estudis consideren que l'educació afectivosexual és necessària per incidir en la prevenció d'abusos sexuals i la violència sexual. En l'absència d'una bona educació sexual, la pornografia es converteix en la informació més detallada a què tenen abast tant adolescents com joves, quan el consum es dona inclús abans de tenir les primeres relacions sexuals.

Pel que fa a la sexualitat, tampoc no es poden obviar les diferències segons el gènere. Les noies mostren una conducta de risc menor que els nois, tot i que viuen la sexualitat centrada en les preferències masculines. La indústria pornogràfica és fal·locèntrica, heteronorma-

¹⁴ És una plataforma de subscripció de pagament en què es crea contingut sexual i eròtic de tota mena i de diferents categories. Les persones creadores de fotografies i vídeos poden guanyar diners de les persones que se subscriuen als continguts audiovisuals.

tiva¹⁵ i centrada en la degradació femenina. Les noies confessen haver accedit a pràctiques sexuals importades del model de la pornografia per a ser acceptades per la parella.

Els nois consumeixen més pornografia que les noies i a edats més primerenques, en solitari i amb l'objectiu d'excitar-se sexualment en la recerca del plaer. Elles ho fan més tard, amb menys intensitat i a vegades amb la seva parella o relació amb l'objectiu de millorar les seves relacions sexuals.

L'inici del consum de pornografia es produeix abans dels setze anys, tot i que els primers contactes es poden donar cap als vuit anys de manera involuntària fent una cerca a internet o buscant alguna paraula com *ara cul* o *teta*.

Segons l'estudi (*Des*) *Informació sexual: pornografia i adolescència* (2021), de Save the Children, realitzat a través de l'estudi de percepcions de nois i noies de tretze i disset anys, és important destacar les dades següents:

Com i quan són els primers accessos a la pornografia i quines diferències de gènere hi ha?

- L'edat d'inici de les relacions sexuals se situa als quinze anys.
- L'edat del primer contacte amb la pornografia se situa als dotze anys, de mitjana. La tendència general és que les noies ho fan una mica més tard, als tretze anys.
- La manera principal com es produeix el primer accés a la pornografia és per mitjà del grup d'iguals: o els ensenyen o els en parlen i posteriorment ho busquen. Seguidament, hi ha el cinema i la televisió, l'accés per mitjà d'anuncis, per una persona de la família, per una persona desconeguda i per cerca activa.
- D'entre el grup d'adolescents que han participat en l'estudi, manifesten haver vist alguna vegada pornografia el 86,3 % de nois i el 38,1 % de noies.

Com influeix la pornografia?

- El 63,6 % dels que han vist pornografia consideren que els ha donat idees per a les seves relacions sexuals.
- El 48,9 % dels nois i noies que han vist pornografia indiquen que els ha influït molt o bastant en les seves pròpies relacions sexuals.

Com la perceben?

- El 69,3 % dels nois i el 74 % de les noies reconeix la violència en la pornografia.

Quins són els referents en la pornografia?

- Internet és la primera font de consulta sobre sexualitat d'adolescents i joves, seguidament del grup d'iguals, el professorat, mares, personal sanitari, pares i germans.

5.1.1. La pornografia pot crear addicció?

El consum de la pornografia no ha estat classificat com un desordre psicològic als manuals de referència de trastorns mentals (DSM-5, CIE-10) i no hi ha criteris diagnòstics oficials que la defineixin. Tot i que podem trobar que algunes persones en fan un ús compulsiu i reiterat, fins al moment no es pot parlar d'addicció.

El que sí que existeixen són evidències que l'exposició a la pornografia entre la població adolescent i jove es pot relacionar amb una disminució de l'autoestima i d'insatisfacció de la pròpia imatge corporal, disfuncions sexuals, augment de la sensació de vulnerabilitat i un increment del sentiment d'indefensió i de no estar a l'altura. És per això que tant professionals de la salut com de l'àmbit social i educatiu es plantegen com tractar-la, ja que és un tema d'impacte psicosocial que no pot passar desapercbut, sobretot pel que fa al dret a l'educació sexual i la necessitat de desplegar programes educatius en aquest àmbit.

L'expansió d'internet i les xarxes socials ha promogut un ús de continguts pornogràfics molt més elevat que fa unes dècades, que arriba a adolescents i joves com a públic diana. És per això que les investigacions sobre pornografia i l'impacte en la salut sexual i mental de les persones que en consumeixen ja no només se centra en persones adultes.

¹⁵ Sistema de pensament que presumeix que l'heterosexualitat és l'orientació sexual normal o natural i la privilegia per sobre de la resta d'orientacions.

5.1.2. Com és la pornografia *mainstream*?

La pornografia *mainstream* o majoritària (gratuïta i a l'abast de tothom) és la que es pot trobar més fàcilment i la que mostra un fort component patriarcal que reproduceix i normalitza la violència masculista, específicament la violència sexual. En termes generals, promou el següent:

- **La pèrdua de llibertats sexuals de les dones.** La pornografia transmet que les dones obtenen plaer sexual quan donen plaer a l'home amb la penetració com a pràctica sexual principal.
- **La cosificació.** L'home té un desig i la dona és el cos o objecte que utilitza l'home per satisfer-lo. El cos de la dona és la font de satisfacció i un dret d'accés a aquest, independentment del seu consentiment. Aquest és un vell privilegi patriarcal il·legítim i encara vigent.
- **La violència de gènere** i les relacions basades en jerarquies de poder. A la pornografia s'invisibilitza la violència sexual i al mateix temps s'erotitza, ja que es legitima la pressió, la coacció i el xantatge dels homes cap a les dones. Malgrat que una dona pugui dir *no*, aquesta resposta no és creïble ni acceptada. La justificació és que «en el fons ho estava desitjant» o «s'estava fent la difícil», idees pròpies de l'imaginari patriarcal i de la cultura de la violació. La majoria dels vídeos més vistos a les pàgines de pornografia segueixen aquesta narrativa.
- **La cultura de la violació.** A la pornografia hi ha multitud de clips on es mostren explícitament violacions individuals o en grup, alguns de ficticis i altres que no ho són. La violència sexual es justifica, s'alimenta, s'accepta i inclús s'erotitza; passa desapercebuda i és normalitzada en permetre que les violacions i els abusos contra les dones es produeixin. És per això que la cultura de la violació s'expressa mitjançant dogmes patriarcals i alimenta que homes violents puguin agredir els cossos femenins i els cossos no normatius.
- **La normalització de les relacions sexuals sense protecció.** A la pornografia no s'utilitza preservatiu i, per tant, contribueix a esborrar els missatges preventius davant les malalties de transmissió sexual i els embarassos no desitjats.

5.1.3. Com és la pornografia alternativa?

La pornografia alternativa o feminista és de reduïda distribució i de pagament. Es defineix com a cinema per adults amb l'interès estètic enfocat al desig i el plaer femení i les relacions igualitàries. És per aquest motiu que presenta més varietat de cossos que la pornografia majoritària, tants com realitats hi ha fora de la norma estètica establerta, i fa una representació de la dona com a subjecte actiu i poderós en el sexe.

Segons Erika Lust,¹⁶ els principis per a realitzar la pornografia alternativa són els següents:

- **Proporcionar informació clara** als actors i actrius i als membres de l'equip, sobre les implicacions de treballar en la indústria del cinema per a adults i que no es converteixi en una sortida desesperada per guanyar diners per a principiants. Principalment, cal tenir tota la informació sobre els efectes a llarg termini que aquest treball pot tenir a la vida de les persones que el realitzen.
- **Ser major d'edat per a fer el cinema**, a partir de vint-i-un anys, per assegurar que s'ha tingut temps d'explorar la sexualitat abans d'entrar a la indústria pornogràfica.
- **Pactar honoraris dignes** per a l'equip de producció i per a actrius i actors.
- **Respectar els límits dels actors i actrius.** Ningú no pot estar obligat a produir res que no vulgui fer o que l'incomodi.
- **Oferir atenció mèdica i de salut a l'equip**, com ara proves sanguínies, mètodes anticonceptius i protecció contra malalties de transmissió sexual.
- **Gaudir de consens i legalitat.** La producció s'ha d'encarregar que totes les interaccions de la pel·lícula han estat consensuades per totes les parts implicades.

La finalitat de realitzar pornografia alternativa o ètica és deixar de produir cinema que normalitzi i reproduïxi formes de violències masculistes i que mostri les persones com a éssers sexuals i lliures que exploren i qüestionen la sexualitat que desitgen.

¹⁶ Directora de cinema per a adults pionera de la pornografia feminista o ètica.

És important destacar les diferències entre la pornografia majoritària o *mainstream* i la pornografia alternativa, que és més ètica. La primera es basa en l'actuació mecànica del sexe en què la figura de l'home es representa com a subjecte actiu que domina l'acció, i se centra en la figura fàl·lica. La dona es mostra com a objecte passiu que rep i és, per tant, un model basat en l'heteronormativitat, el poder i la violència. En canvi, la pornografia alternativa compta amb un guió, una història i un format cuidat en què es fan evidents certs factors que fomenten una sexualitat més respectuosa.

La pornografia anomenada *ètica* aglutina, dins el sector, el corrent que intenta allunyar-se i desmarcar-se dels valors de la pornografia gratuïta i a l'abast de tothom. Cal posar de manifest que socialment hi ha diversos posicionaments i molta controvèrsia al voltant tant de l'àmbit del treball sexual com de la pornografia en general. De fet, hi ha un debat al voltant de si aquesta pornografia menys massiva o alternativa es pot considerar ètica o no.

5.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

Els primers contactes amb la pornografia comencen entorn dels vuit i els dotze anys. En aquestes edats l'exposició i l'accés a la pornografia no són recomanables, ja que no es disposa de prou maduresa per poder entendre el que es visualitza.

Així com en l'adolescència s'acostuma a visualitzar pornografia per curiositat i per cerques deliberades, en el cas d'infants, majoritàriament, no s'exposen a la pornografia intencionadament, sinó que se la troben o quan naveguen per internet o com a publicitat, en bàners¹⁷ i anuncis emergents¹⁸.

Adolescents i joves tenen més capacitat que els infants per entendre en què consisteix la pornografia, tot i que pel moment evolutiu que viuen encara valoren poc els riscos i poden mirar-la com un model a seguir que reproduïx la realitat de les relacions sexuals entre persones adultes. La falta d'experiència dificulta veure la pornografia com una represen-

tació fictícia de la realitat, en què els protagonistes són actors i actrius que actuen. És per aquest motiu que cal una bona base d'informació crítica i de contrast per acompanyar en el coneixement de models reals i diversos de relació sexual que s'allunyin de la idea o generalització del model de pornografia majoritària com a real.

L'adolescència és una etapa d'exploració de la pròpia persona, de canvis al cos, de revolució hormonal i emocional, d'aparició de la capacitat reproductiva i un moment per la descoberta de la pròpia sexualitat. La majoria d'adolescents consumeixen pornografia en algun moment i, a vegades, amb freqüència. La pornografia pot exercir una gran influència en aquesta etapa de descobriment. Pot conduir a voler posar en pràctica el que s'ha visualitzat en les seves pròpies relacions, és a dir, a mantenir sexe sense protecció, construir relacions basades en abús de poder, cosificar la seva parella, hipersexualitzar la persona o l'acte en si mateix i normalitzar la desigualtat i l'opressió de les dones.

5.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Expressen una preocupació generalitzada respecte al que infants i joves entenen sobre què és el sexe i la seva assimilació als models observats en la pornografia majoritària.
- Mostren incomoditat davant la problemàtica i, en molts casos, falta de recursos per acompanyar les relacions afectivosexuals dels seus fills i filles.
- Coincideixen a valorar com a deficient la pròpia educació afectivosexual i, per tant, noten que manquen eines i confiança per acompanyar bé els seus fills i filles.
- Veuen la necessitat de sensibilitzar sobre l'ús de les tecnologies de manera transversal. Creuen que cal més pedagogia sobre què es pot i

¹⁷ Forma de publicitat inclosa en una pàgina web que apareix com a columna, que es pot decidir si consultar-la o no.

¹⁸ Finestres emergents de publicitat intrusiva que apareixen de manera automàtica per sobre d'un lloc web que s'està visitant.

què no (en relació amb el respecte cap a altres persones). També consideren necessari un servei de suport psicològic com a recurs disponible a les escoles i instituts.

«La pornografia pot portar a no viure el sexe d'una manera natural i pot desencadenar problemes amb un mateix o amb els altres.»

«La pornografia generalitzada fomenta la violència masclista.»

L'equip de professionals...

- Mostra una forta preocupació davant el fet que la pornografia constitueixi l'única font d'informació —o la majoritària— a l'hora de crear l'educació sexual a què tenen i han tingut accés moltes generacions. Es tracta d'un tabú social que tot just ara es comença a trencar amb algunes iniciatives que comencen a impulsar projectes i programes d'educació afectivosexual.
- Considera necessaris programes integrals d'educació afectiva i sexual a les escoles i instituts, que també tinguin en compte el professorat i les famílies. Les persones que acompanyen, en la gran majoria de casos, no han rebut una educació en aquest àmbit i van perdudes.
- Mostra preocupació per les tendències emergents com ara OnlyFans, en què moltes menors d'edat exposen i venen continguts pornogràfics per diners.

«Hi ha una gran manca de formació en temes de sexualitat de base a tota la societat.»

Les persones adolescents...

- Evidencien una gran necessitat d'abordar el tema de la sexualitat. Reconeixen que no hi ha espais per fer-ho i no tothom té confiança amb la família (o la família no sap com acompanyar-los).
- Identifiquen la influència negativa de la pornografia en les relacions sexuals. Per a les noies, es mostra un model de submissió als desitjos de l'home i l'acte sexual centrat en el plaer masculí. I també per als nois, ja que es mostra una

visió de l'home que no és real i això fa que es vulgui assolir i generi inseguretat i frustració.

- Veuen que hi ha poca alternativa a l'hora d'aprendre sobre sexualitat.
- Saben que la pornografia és fictícia però, tot i això, manifesten que es fomenten uns estàndards que poden fer pensar que són normals.
- Exposen que tant a les noies heterosexuales com al conjunt d'adolescents amb sexualitats no heteronormatives (LGTBI) la pornografia els resulta masclista i sense referents que els identifiquin.

«La pornografia influeix molt i cap a dolent, sobretot per a les noies/dones, perquè és masclista.»

«Si des que ets petit veus això i és l'únic contacte que tens amb la sexualitat, aprens d'això.»

5.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS. COM ABORDEM LA PORNOGRAFIA?

En la infantesa:

La sexualitat està present durant tota la vida, des de la infància. Es pot parlar de sexe amb infants així que es valori que poden començar a entendre alguns aspectes de la sexualitat, i caldrà fer-ho a poc a poc. No cal tenir una conversa inicialment, sinó parar atenció, amb naturalitat i mostrar proximitat per anar responnent preguntes o generar-les i acompanyar en la reflexió. Per exemple, es pot explicar el procés de concepció i gestació de les criatures o les diferències sexuals i de gènere. Cada dia hi ha situacions (al carrer, en una pel·lícula, en una sèrie, a les notícies...) que poden servir per anar-ho comentant de manera espontània, fet que facilita trencar els tabús sobre la temàtica i obre camí cap al diàleg. Com més aviat es parli de sexualitat de manera natural, amb un vocabulari adaptat a la seva edat, menys dubtes tindran els infants i, per tant, també tindran menys necessitat de buscar informació mitjançant altres vies.

El control parental pot servir per edats més primerenques, però no substitueix l'educació sexual necessària. Per tant, és una eina que es pot fer servir durant un temps limitat. A mesura que es van apropant a l'adolescència, és millor retirar-les. La finalitat educativa al llarg de l'etapa de la curiositat per la sexualitat i el desig és que, un cop s'arriba a l'adolescència, es disposi d'argumentació sensata i crítica que els permeti valorar i decidir, tot essent conscients dels riscos i oportunitats per escollir, de manera autònoma i responsable.

En l'adolescència:

En aquesta etapa, cal vetllar perquè l'accés a l'educació afectivosexual sigui de qualitat. Cal tractar de manera integral tots els aspectes personals, socials i contextuals que afecten la pròpia sexualitat sense estereotips, basant-se en un model de relacions igualitàries i allunyat dels rols sexistes i de l'imaginari patriarcal. Aquesta educació ha d'anar enfocada a la descoberta i el plaer, per tant, ha de quedar clar que el dolor i la violència no hi tenen cabuda. Només d'aquesta manera es poden fomentar habilitats per a interpretar els continguts de la pornografia.

En edats en què les persones estan descobrint la sexualitat i experimentant-hi, és rellevant que coneguin els elements bàsics de les relacions eròtiques i sexuals, com ara el consentiment, la confiança, les carícies, els petons, el respecte cap a un/a mateix/a i cap a l'altre, les prèvies a l'acte sexual, la comunicació verbal i no verbal, el fet que no sempre s'hagin de tenir ganes de mantenir relacions sexuals, compartir el que agrada fer i el que agrada que et facin i el que no, i la protecció amb la utilització del condó. Convé aclarir que en la pornografia gratuïta s'ometen aquests elements tan essencials per a l'obtenció del plaer.

És important que adolescents i joves coneguin tots aquests elements més sensuals i afectius de la sexualitat descrits anteriorment i que poden estar més representats o exemplificats a la pornografia alternativa. Les persones adultes referents han de posar a l'abast del jovent recursos i fonts de qualitat per, així, tenir accés a altres models contraris als que difon la indústria de la pornografia gratuïta.

En aquesta tasca de transmissió d'informació pertinent i basada en models saludables, les persones adultes referents cal que revisin quina és la pròpia mirada i creences al voltant de la sexualitat. També cal revisar i reflexionar sobre les pròpies relacions afectives i la pròpia aproximació i valoració del que és la pornografia, per tal d'evitar perpetuar pors, tabús i estereotips i acompanyar amb respecte a la diversitat, la igualtat i l'exemple. Cal tenir present que fins i tot quan s'esquiva o s'omet un tema s'està transmetent un missatge implícit o un posicionament.

A l'hora de plantejar com acompanyar joves i adolescents en aquesta etapa de descobriment de la sexualitat, també pot ajudar preguntar-se, com a adults, el següent:

- Incomoda parlar de sexualitat?
- El que es transmet de la sexualitat té una mirada amb perspectiva de gènere i diversitats sexuals?
- De quines creences es parteix?
- Quins tabús estan gestionant les persones adultes?

La principal manera que tenen les persones adultes per acompanyar en l'educació sexual és mitjançant el propi exemple, pensant en els valors i la mirada que transmeten vers el sexe i la sexualitat. Si l'educació sexual té un paper negatiu i limitat i es redueix a quelcom merament genital, el que es transmet a les persones adolescents pot provocar que es perdin una part important dels altres elements que inclou la sexualitat (l'autoestima, els sentiments, la identitat, els rols...), així com la valoració de cadascun d'aquests conceptes en si mateixos. En canvi, si les persones adultes atribueixen a l'educació sexual un paper positiu, obert, inclusiu i necessari per al desenvolupament de la infància i l'adolescència, les persones podran créixer en un entorn segur, sentiran confiança per parlar-ne i per preguntar, podran contrastar si s'exposen a la pornografia i podran desenvolupar una identitat sexual equilibrada.

A continuació, es presenta un recurs per treballar amb el col·lectiu adolescent:

Títol	Parlem de... sexualitat!
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexionar sobre la informació que tenim de sexualitat • Debatre sobre la importància de l'educació afectivosexual • Parlar sobre pornografia i com afecta la sexualitat
Durada	1 hora
Desenvolupament	<p>Es convida l'alumnat a separar-se en petits grups d'afinitat per fer un primer debat. Es poden projectar o anotar a la pissarra les preguntes següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Què és el sexe i les relacions afectives? • El que sabem de sexualitat, qui ens ho ha dit? • Què ens agrada del sexe? I què no ens agrada? • Com ens hem de comportar en una relació sexual? • Què els agrada a ells, què els agrada a elles? • En les relacions sexuals de vegades has de fer coses que no vols... <p>Es convida als grups a compartir el més rellevant que hagin dit de cada pregunta, acompanyant i moderant per tal que tothom pugui fer la seva aportació.</p> <p>Per introduir el tema de la pornografia, es pot visualitzar el vídeo següent des del minut 33.53 fins al minut 35.01: https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/no-pot-ser/sexe-digital/video/6035503/ [programa No pot ser, de TV3. Capítol «Sexe digital», del 3 de maig del 2020]</p> <ul style="list-style-type: none"> • De quina manera pot influir la pornografia en les relacions sexuals i afectives? • Si analitzem la pornografia majoritària, és important el consentiment de la dona? • La pornografia majoritària fomenta la violència masclista? • Heu detectat un augment de noves tendències tipus OnlyFans? Què en penseu?
Devolutiva	<p>Cal tenir presents tots els continguts d'aquest apartat de la guia, així com les recomanacions pedagògiques per a professionals a l'hora de dinamitzar l'activitat. Cal recordar que, com a persones educadores que acompanyem, serà útil preguntar-se primer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Incomoda parlar de sexualitat? • El que es transmet de la sexualitat té una mirada amb perspectiva de gènere i diversitats sexuals? • De quines creences es parteix? • Quins tabús estan gestionant els adults?
Adaptacions	Segons les característiques del grup i del temps que quedi en acabar l'activitat, es poden oferir al grup les recomanacions de perfils que s'aporten a l'apartat «Per saber-ne més» d'aquest punt de la guia.

5.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- (Des)Información sexual: pornografía y adolescencia (Save the Children, 2020). Estudi sobre pornografia. <<https://www.savethechildren.es/informe-desinformacion-sexual-pornografia-y-adolescencia>>
- *Estudio sobre la pornografía online en España – 2020* (QuantiKa14, 2020). <<https://quantika14.com/2020/07/18/estudio-sobre-la-pornografia-online-en-espana-2020/#page-content>>
- *Hem de parlar del porno*. Guia dirigida a les famílies sobre el consum de pornografia en l'adolescència (Save the Children, 2020) <<https://www.savethechildren.es/actualidad/guia-tenemos-que-hablar-de-porno>>
- The Porn Talk (Lust). Guia que tracta específicament com parlar de pornografia als més petits i joves. <<https://thepornconversation.org/>>
- «El porno del futuro se llama “porno ético” y viene de Berlín» (*El País*, 2019). Article de Marta Garcia <<https://smoda.elpais.com/belleza/porno-etico-berlin/>>
- «El poder de las culturas del porno. Estado del poder» (Gabriel, 2017). Article. <<https://www.fuhem.es/media/ecosocial/file/Estado-del-poder-2017/6.Culturas-del-porno-Estado-del-poder2017.pdf>>
- «¿Por qué se investiga la pornografía?» (Chiclana i Mestre-Bach, 2020). Article. <<https://www.nuevarevista.net/por-que-se-investiga-la-pornografia/>>
- Webdoc sobre la sexualitat en l'adolescència, del Servei de Salut Pública de la Diputació de Barcelona. <<https://www.diba.cat/salutpublica/sexis>>

Material audiovisual

- Les sèries de televisió *Sex Education* (Laurie Nunn, 2019-) i *Big Mouth* (Kroll, Goldberg, Flackett i Levin, 2017-) també proporcionen informació sobre sexualitat i temes dels quals es pot parlar amb adolescents, joves i preadolescents.
- TED Talks. «The talk» (La Charla, 2010). Julia Sweeney. <<https://youtu.be/Ysxz5Ug70G0>>

- TED Talks. «Com la pornografia canvia la forma en que els adolescents pensen sobre el sexe» (Rothman, 2018) <https://www.ted.com/talks/emily_f_rothman_how_porn_changes_the_way_teens_think_about_sex?language=es>
- El vídeo curt *Porn sex vs real sex: the differences explained with food* (2013) ajuda a entendre les diferències entre les trobades «reals» i les fictícies del porno d'una manera amena i és apte per a preadolescents. <<https://youtu.be/q64hTNEj6KQ>>
- Campaña preventiva del govern de Nova Zelanda en què actors porno visiten una família per parlar de la diferència del porno i les relacions reals. <<https://www.publico.es/ciencias/spots-publicitarios-sugestivo-anuncio-nueva-zelanda-evita-ninos-vean-porno-internet.html>>

Webs i perfils de referència

- La @psicowoman (<<https://www.instagram.com/lapsicowoman/>>), educació sexual des del ciberactivisme. Isa Duque, psicòloga i sexòloga amb més de quinze anys d'experiència <<http://lapsicowoman.blogspot.com/>>
- La @mamacasquet (<<https://www.instagram.com/mamacasquet/>>), (<<https://www.youtube.com/user/blogdetodoynada>>). Noemí Casquet, periodista i escriptora que fa més de deu anys que investiga sobre sexualitat i relacions sexe afectives no normatives. Amb els seus vídeos a les xarxes, penja continguts de divulgació sexual.
- Botigues de joguines eròtiques com ara Amantis (<<https://www.amantis.net/juegos-eroticos/>>) i Platanomelon (<<https://www.platanomelon.com/>>) ofereixen a les seves plataformes un espai per resoldre dubtes sobre sexualitat de manera divertida i natural, amb divulgadors o periodistes sexuals. La seva mirada és amb perspectiva feminista i oberta a tota mena de plaers.
- Llistat d'alguns portals de pornografia amb codi ètic: AltPorn4U, AORTA films, Bright Desire, Carré Rose Films, Four Chambers, Jet Setting Jasmine, JoybBear, King Noire, Lina Bembe, Lustery, Lust Films, Max Disgrace, Pink and White Productions, Pink Label TV, XConfessions, ZeroSpaces i Cruïlla 21.
- Llibres per abordar la sexualitat, de la psicòloga, sexòloga i terapeuta de parella Elena Crespi: <<https://www.elenacrespi.com/espai-divulgacio/#llibres>>

Ciberseducció de menors

06.

6.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE CIBERSEDUCCIÓ DE MENORS?

La **ciberseducció de menors** o ***grooming*** és una forma d'assetjament sexual en línia d'una persona adulta cap a una persona menor d'edat mitjançant les TRIC. És el procés pel qual la persona adulta aconseguir la confiança de la menor mitjançant l'engany per a obtenir material sexual —imatges o vídeos— o per abusar-ne sexualment.

Els agressors són sempre homes adults (*groomers*). Es presenten amb una identitat fictícia o usurpada, fent-se passar per un altre menor. Fingeixen tenir els mateixos interessos que la víctima amb l'objectiu d'intimar i establir-hi una relació de confiança per evitar que reveli l'abús.

Els **objectius que persegueix la ciberseducció de menors** són els següents:

- Trobades presencials amb la persona menor d'edat i abús sexual físic.
- Producció d'imatges o vídeos amb connotacions o activitat sexual, destinats al consum propi de pederastes o a xarxes d'abús sexual a menors.
- Explotació sexual i prostitució infantil.

La manera d'iniciar el contacte amb la persona menor és amb xats a les xarxes socials, plataformes de joc o comunitats en línia. La manera d'actuar és fer creure a la víctima que disposa d'un element de força, que pot ser real o no, com ara fotografies, vídeos o informació compromesa, principalment de contingut sexual. El material és utilitzat després per extorsionar les víctimes amb amenaces d'exhibició pública si no cedeixen al xantatge.

Els assetjadors actuen de manera oculta, sigil·losa, silenciosa i anònima; enganyen i manipulen; s'aprofiten de la innocència d'infants i utilitzen l'accessibilitat d'internet i l'ocultació d'identitat per tal de satisfer els seus objectius.

Les conseqüències de la ciberseducció de menors sobre qui la pateix poden ser ansietat i depressió, problemes derivats del rendiment acadèmic, sociabilitat i afectivitat. És habitual, també, que les víctimes sentin sobretot culpa i vergonya, de manera que els pugui

costar explicar a la família el que està passant. Segons l'impacte legal, aquestes pràctiques es poden tractar com a agressions sexuals i abusos.

Basant-se en models d'estudi sobre l'abús sexual, i segons el llibre *Bullying, cyberbullying, grooming i sexting* (López, 2019), l'assetjador, en general, utilitza les etapes o fases següents per arribar a les seves víctimes:

- **Etapa 1. Contacte a través de la xarxa.** El *groomer stalks*¹⁹ l'infant o adolescent per analitzar els seus gustos i hàbits i, així, poder-se adaptar a les seves necessitats i al llenguatge que utilitza. D'aquesta manera pot ser més proper quan iniciï la comunicació, que es pot donar en aquesta primera fase. L'adult té un perfil fals amb el qual es posa en contacte amb la persona menor.
- **Etapa 2. Vincle afectiu.** L'assetjador comença a tenir contacte amb la víctima. Estableix una amistat per a extreure-li informació relacionada amb l'escola, les amistats, familiars, etc., tot generant una necessitat afectiva i intentant generar distància de la seva xarxa social propera, de manera que es produeix un context de desprotecció.
- **Etapa 3. Tàctiques sexuals.** L'assetjador, amb la confiança ja guanyada, pot començar a tocar temes sexuals. Ho fa a poc a poc, buscant que la víctima es familiaritzi amb la temàtica sexual i el vocabulari. En aquesta fase ja pot arribar a aconseguir continguts íntims de la persona menor, com ara fotos o vídeos.
- **Etapa 4. Assetjament.** Amb el material multimèdia en poder de l'adult, aquest comença a assetjar la víctima. Utilitza la manipulació, les amenaces, el xantatge o la coerció per aconseguir favors sexuals. La persona menor se sent vulnerada i intimidada i, per la seva innocència i por, pot arribar a accedir a les peticions de l'adult. La finalitat de l'assetjament és l'abús sexual o l'obtenció de material per a pàgines pornogràfiques.

¹⁹ Adaptació de l'anglès *stalking*, neologisme que es refereix a assetjar. Sorgeix en l'àmbit de les xarxes socials per anomenar l'acció que realitza una persona quan revisa els continguts que publica un usuari o usuària.

6.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

Durant la infància i l'adolescència es té més dificultat que en l'adulthood a l'hora d'identificar les conductes de risc i, per tant, s'està més indefens davant la ciberseducció de menors. A més, l'entorn virtual pot donar una sensació de distància segura perquè les persones no estan exposades físicament, cosa que dificulta la presa de consciència sobre els riscos en determinades situacions.

El mitjà més utilitzat per al primer contacte són les xarxes socials i els xats d'aquestes, en una recerca prèvia que han fet els assetjadors. Sovint, la població menor s'exposa a les xarxes sense tenir en compte o diferenciar què és públic i què és privat, així com les repercussions que pot tenir la imatge oberta o pública a les xarxes socials per l'ús que en poden fer persones alienes al seu entorn de confiança.

El cas més freqüent és que el *groomer* no intenti una sol·licitud de contacte fora de línia, és a dir, fora de l'entorn virtual, en una fase inicial (tot i que es pot donar).

La comunicació amb la família pot resultar complicada i poc fluida durant l'etapa adolescent. És per això que, en cas de trobar-se en una situació de ciberseducció de menors, cal tenir en compte que les víctimes poden tenir dificultats per explicar el que està passant. Poden aflorar emocions de vergonya o culpa, entre altres. Això fa que no ho tinguin fàcil per demanar ajuda i suport a adults referents.

6.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Es mostren preocupades per la ciberseducció, és a dir, que persones desconegudes amb males intencions puguin contactar amb infants i adolescents a través de les XXSS i els xats dels jocs

online, entre d'altres. Es detecta un perill i preocupa que els fills i filles no sàpiguen detectar un engany.

- Es detecta que en jocs aparentment inofensius la canalla té la possibilitat de parlar a través del xat i tenir converses amb qualsevol persona.
- “Preocupa que majors d'edat pederastes puguin contactar i enganyar els fills i les filles, és una de les preocupacions més antigues.”

L'equip de professionals...

- Expressa el repte que representa poder detectar de manera efectiva casos de ciberseducció de menors abans que comporti un perjudici per a les víctimes.

«Preocupa la facilitat per mentir i fer-se passar per menor a internet.»

Les persones adolescents...

- Coneixen casos de ciberseducció de menors i també d'enviament de fotos sexuals sense consentiment.

«Preocupa que homes grans es facin passar per gent de la teva edat i et puguin enganyar.»

6.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS, COM ABORDEM LA CIBERSEDUCCIÓ DE MENORS?

En la infància:

Cal tenir una actitud activa i presencial en l'ús que fa la població infantil dels entorns virtuals. És important observar, acompanyar, dialogar, contrastar informació, fer preguntes i ajudar a tenir esperit crític i preservar la intimitat.

És essencial saber que la ciberseducció de menors o grooming és un assetjament lent i planificat en què no existeix consentiment de la persona menor, ja que no

és conscient del que li està passant, de manera que mai serà culpa de la víctima. Cal deixar clar en quins moments o situacions els infants han de comunicar o compartir el que està passant. Per exemple, si mentre juguen a un joc a la tauleta alguna persona els escriu pel xat per a demanar-los el contacte o si navegant s'han topat amb una imatge que els ha impactat o espantat.

En la petita infància, s'han d'establir mecanismes d'alerta i protecció per a l'accés a continguts inapropiats o perillosos mitjançant una eina de control parental. Quan s'inicia l'exposició a les pantalles, cal utilitzar el control parental per a bloquejar continguts no desitjats i delimitar el temps. És recomanable activar-lo també en consoles d'última generació, ja que estan connectades a internet i es pot xatejar o parlar amb desconeguts.

En l'adolescència:

Cal evitar prevenir des de la por, no totes les persones desconegudes a la xarxa seran perilloses ni pederastes. Cal potenciar la reflexió crítica sobre l'exposició personal a la xarxa.

És important oferir pistes sobre com es poden detectar perfils falsos a les xarxes socials. Sobretot, és necessari desconfiar dels comptes que no tinguin cap fotografia al perfil o que no tinguin comentaris que demostrin que algú els coneix, sense interaccions; també, dels perfils que utilitzin fotografies d'estudi o amb postures molt suggeridores. Si es tenen dubtes sobre algun perfil, es pot cercar una fotografia de manera inversa a Google Imatges, adjuntant la fotografia que es vol investigar. D'aquesta manera es pot descobrir a quins altres llocs ha estat publicada o si pertany a més perfils, per exemple.

Cal fomentar la importància de la privacitat en línia²⁰ ensenyant a utilitzar les xarxes socials de manera segura, sense introduir dades personals que puguin facilitar una localització geogràfica de les persones menors d'edat.

La forma de prevenció principal no és prohibir que es parli amb desconeguts, sinó facilitar eines perquè es coneguin els riscos que hi ha quan es comparteix informació personal en un espai públic com ara les xarxes socials o internet.

²⁰ A l'apartat «Orientacions pedagògiques per a professionals», del capítol «Fraus, enganys i vulneracions de privacitat», es recullen recomanacions per orientar el foment de la privacitat en línia.

És recomanable donar a conèixer i comentar notícies que es publiquin als mitjans de comunicació, per exemple, sobre situacions de ciberseducció de menors o ciberassetjament. Així, les persones adolescents disposaran d'informació que els faciliti la detecció, l'anàlisi i la denúncia. També és recomanable obrir canals de comunicació per si cal demanar ajuda en cas que es trobin en una situació de vulnerabilitat.

Cal estar alerta sobre els canvis sobtats d'estat d'ànim de tot adolescent. Viure una situació d'amenaques en aquest context genera un gran estrès emocional i situa la víctima en un estat d'indefensió. També pot créixer la por d'explicar què passa. És important poder detectar si una persona menor es troba en una situació de coacció i intimidació i no ho pot manifestar.

Si es detecta un possible cas de ciberseducció de menors, **es recomana**:

- Parlar amb la víctima des del suport i la comprensió, l'afecte i la protecció, mai des de la culpabilització o l'avergonyiment. Cal recordar que l'assetjador ja ha procurat que la víctima senti vergonya i por de parlar amb adults.
- Mostrar suport de manera incondicional, sense jutjar el que s'hagi pogut fer.
- No contactar amb l'assetjador.
- Valorar la gravetat dels fets i assegurar que es guardin totes les proves de què es disposi, com ara missatges, xats, fotografies, vídeos, converses, etc.
- Oferir suport i acompanyament per parlar amb la família.
- Denunciar a la policia per a generar justícia per la víctima, així com per la resta de possibles persones afectades (si és el cas).
- Facilitar ajuda psicològica i emocional per restaurar l'impacte emocional que s'ha rebut.

A continuació, es presenta un recurs per treballar amb el col·lectiu adolescent:

Títol	Què sabem del <i>grooming</i> ?
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Sensibilitzar sobre la ciberseducció de menors o <i>grooming</i>, explicar què és i assenyalar quines formes té de manifestar-se. • Debatre sobre la gravetat dels fets virtuals en relació amb els abusos. • Reflexionar sobre què farien davant possibles situacions.
Durada	50 minuts
Desenvolupament	<p>En primer lloc, s'ha de visualitzar el vídeo <i>Grooming, el acoso ¿virtual?</i>, de Sebastian Bortnik. (13 min 52 s)</p> <p>Un cop visualitzat, s'obre debat entre el grup. Poden ajudar a la dinamització les preguntes següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Coneixíeu el <i>grooming</i>? • Quines conseqüències pot tenir per a una persona? • Què penseu sobre la gravetat dels fets virtuals? És menys greu un abús si passa de forma virtual que si hagués passat físicament? <p>Es convida el grup a separar-se per grupets d'afinitat i es proposa una dinàmica reflexiva. Davant d'algunes situacions que es llegiran, hauran de debatre de quina manera la resoldrien i quins passos seguirien:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Una persona que no coneixes de res et demana de seguir-la en una xarxa social. No saps qui és, però veus que la segueixen dues amigues teves. • Fa temps que parles amb algú per les xarxes, en el seu moment et va dir que coneixia el teu cosí. No l'has vist mai en persona, però et cau molt bé, teniu els mateixos gustos i interessos, seguiu les mateixes sèries... Arriba un dia que et convida a una festa privada molt exclusiva i et demana que hi vagis sol o sola. • A través d'un joc en línia, coneixes algú de la teva edat i comenceu a parlar pel xat del joc. Al cap d'uns dies et demana saber quines són les teves xarxes socials per seguir parlant fora del joc. • Un desconegut t'envia una foto de contingut sexual sense previ avís. • Una amiga teva t'explica que aquesta tarda ha quedat amb un nou amic que ha fet per internet al pàrquing del centre comercial. Es van conèixer al xat d'un joc i després van seguir parlant per Instagram. <p>De retorn al grup gran, es comparteixen les possibilitats de resposta davant de cada situació que hagin debatut en petit grup.</p> <p>Finalment, i per tancar l'activitat, es fa una reflexió conjunta sobre quins aspectes ens han de fer sospitar de les intencions d'una persona desconeguda a internet. Es parla de quins recursos hi ha a l'hora d'actuar segons la plataforma (denunciar, bloquejar, avisar amistats, etc.).</p>
Devolutiva	<p>És important generar un espai de confiança per a dur a terme la dinàmica, en què el grup es senti còmode a l'hora d'expressar opinions o vivències personals en relació amb el tema.</p> <p>Cal tenir en compte les orientacions pedagògiques d'aquest apartat per tal d'acompanyar i endreçar les reflexions del grup.</p>
Adaptacions	<p>Segons el nivell de maduresa del grup, es pot substituir el vídeo proposat per aquests tres disponibles a la web del projecte de Pantallas Amigas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • https://youtu.be/Pa2ttVRA-xU?list=PLD731D4FEAD8FD7C8 • https://youtu.be/xvBB_MqkRgA?list=PLD731D4FEAD8FD7C8 • https://youtu.be/_5FdtwIpl-M?list=PLD731D4FEAD8FD7C8

6.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- Guía S.O.S. contra el grooming. Padres y educadores (INTECA, 2013). <https://www.adolescenciasema.org/usuario/documentos/sos_grooming.pdf>
- Grooming. Guía práctica para adultos (UNICEF, 2014). <http://www.codajic.org/sites/default/files/sites/www.codajic.org/files/guiagrooming_2014_0.pdf>
- «Grooming. Qué es, cómo detectarlo y prevenirlo» (Save the Children, 2019). Article. <https://www.savethechildren.es/actualidad/grooming-que-es-como-detectarlo-y-prevenirlo?utm_source=AdwordsFR&utm_medium=cpc&utm_campaign=ES_ES_SEM_CV-FR_GEN_CPC_SAVETHECHILDREN_GRANTS_DSA&utm_term=&gclid=Cj0KCQiAxiQBhCRARIsAPsvo-x8WbWdH0uv9IPJ3vXUnvWbbiRhy>
- *Bullying, cyberbullying, grooming, sexting* (López i Müller, 2019). Guia de prevenció. <<https://docer.com.ar/doc/vecvnc1>>

Material audiovisual

- Vídeo *Di no a la violencia online que sufre la infancia* (Save the Children, 2019), sobre la ciberseducció de menors. <https://youtu.be/_6iUbXdwgio>
- Vídeo que descriu què és i com es produeix la ciberseducció de menors, per a infants. PantallasAmigas, 2013. <<https://www.youtube.com/watch?v=Pa2ttVRA-xU>>
- Curtmetratge sobre la ciberseducció de menors *Comenzó a seguirte*. <<https://www.youtube.com/watch?v=P9ZsTg9PAYQ>>
- Vídeo *Grooming, el acoso ¿virtual?* (Bortnik, 2016). <<https://www.youtube.com/watch?v=0wZjKoulodo>>

Webs i perfils de referència

- Internet Segura for Kids. *Grooming*. <<https://www.is4k.es/necesitas-saber/grooming>>

Ciberassetjament

07.

7.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE CIBERASSETJAMENT?

El **ciberassetjament** és una agressió a través de les TRIC en què s'exerceixen o es reben de manera reiterada amenaces, insults, ridiculitzacions, extorsions, robatoris de contrasenyes, suplantacions d'identitat, buit social, etc. amb l'objectiu de fer mal, minvar l'autoestima i la dignitat personal i danyar l'estatus social de la persona en qüestió. Té lloc entre iguals i no hi participen persones adultes. Com que es duu a terme a través dels entorns en línia, es possibilita la prolongació en el temps i l'amplificació de l'audiència, que escapen del control de les persones afectades.

El ciberassetjament es dona entre iguals, malgrat que pugui haver-hi persones anònimes darrere dels ciberatacs. També cal identificar-ne l'origen ja que marcarà el procés d'intervenció. Tot i que la seva detecció pot ser complexa, es diferencien dues situacions, segons si comença en l'àmbit de les TRIC o fora d'aquestes.

7.1.1. Ciberassetjament amb inici fora de les TRIC

Hi ha casos de ciberassetjament que deriven d'un cas ja existent fora de les TRIC, d'assetjament entre iguals. Es tracta d'un fenomen grupal i té origen dins el grup d'iguals amb unes característiques molt concretes. Hi ha, entre altres, diferències molt clares de poder i abusos sistemàtics.

L'assetjament entre iguals és un fenomen molt normalitzat que compta amb un gran imaginari col·lectiu. La majoria de persones han tingut relació amb algun cas o n'han patit les conseqüències des d'algun dels rols en què participen. Fins i tot persones que un cop ja són adultes i fan un procés de reflexió s'adonen que el que creien que era normal i tothom feia a la seva època era assetjament entre iguals.

Per parlar d'**assetjament entre iguals**, s'han de complir els requisits següents:

- És un fenomen relacional, que es produeix en un grup d'iguals. La frase «li fan *bullying*» està mal expressada; el *bullying* és un fenomen, no una acció. L'acció és l'agressió o violència rebuda (sigui verbal, psicològica, telemàtica o física).

- Neix en un entorn educatiu o social, on el grup estigui compartint el mateix procés educatiu o d'aprenentatge (el grup-classe, el cau, l'equip de futbol, etc.).
- Hi ha maltractament reiterat i intencionat cap a la mateixa persona, que el grup situa i converteix en víctima amb la violència que s'exerceix contra ella. Hi ha un patró clar de rols: persona agressora, víctima i persones espectadores.
- Es produeix una relació d'abús de poder d'una o més persones sobre una altra.
- Habitualment, per por (al rebuig social, a ser víctima, etc.), les persones implicades com a espectadores no informen el professorat de la situació i deixen que imperi la llei del silenci.

Aquestes agressions intencionals, reiterades i en les quals es posa de manifest una situació d'abús de poder poden ser físiques, verbals o d'exclusió social i es poden manifestar de manera directa o indirecta. Totes acostumen a ser poc visibles per les persones adultes, per la qual cosa són difícils d'identificar i de detectar i, per tant, també d'eliminar. També cal tenir en compte que la persona que pateix l'assetjament pot tenir dificultat i por de revelar els fets i demanar ajuda.

Qui hi participa?

Parlem sempre de **rols**. El rol és el conjunt de conductes esperades que es vinculen a una determinada posició en el grup. Es diu que l'expectativa del grup pot influir en l'adopció d'un rol, i parlar de rol significa parlar de la conducta particular que el grup espera de l'individu. Moltes vegades això l'obliga a assumir el rol que el grup considera que ha de representar.

El fet que una persona adopti un rol concret no la converteix directament en aquell rol. Cal tenir cura del vocabulari, sobretot quan es tracta de missatges amb forta connotació que poden condicionar la identitat, l'autoconcepte i l'autoestima d'una persona durant molt de temps.

Podem distingir tres grans tipus de rols:

- **Persona en el rol d'agressora.** Escull la víctima per qualsevol motiu que li genera interès, molèstia, rebuig o enveja, entre altres. A l'hora d'actuar ho pot fer en solitari o en grup i també pot ser que tin-

gui discreció en el seu rol i lideratge, fet que en pot dificultar la identificació. Dins el grup es troba en una posició central de la dimensió del poder i utilitza la situació de poder per fer-ne abús per mitjà de l'exercici del maltractament sistemàtic. Els tipus d'agressions varien en funció de factors personals i socials. Molts d'aquests casos mostren una gran necessitat de reconeixement i de necessitat per mantenir o augmentar el poder dins el grup.

- **Persona en el rol de víctima.** Pateix la persecució i les agressions directes o indirectes. En relació amb la dimensió de poder, queda situada completament al marge de forma permanent. No sempre es mostra aparentment vulnerable, però es troba aïllada i pot estar en situació d'indefensió apresada. És possible identificar dues tipologies en el rol de víctima:

- **Reactiva:** reacciona amb agressivitat o amb conductes disruptives per defensar-se (conscientment o inconscientment). Pot ser que generi maneres de fer que, si no es coneix el fenomen de manera integral, fan possible que a ulls externs es pugui confondre amb un rol d'agressora.

- **Conductual:** s'ajusta més a l'imaginari col·lectiu de persona agredida i empetitada, víctima única, dèbil i sense capacitat de defensa.

- **Persona en el rol d'espectadora.** N'hi ha de tres tipus:

- **Espectadora activa:** pot assumir diferents actituds i estratègies. La majoria es trobarà prop de la persona agressora i també al centre de la dimensió de poder del grup, de manera que es genera una retroalimentació de les dinàmiques d'agressió. Alhora, és possible que se situï al marge de la dimensió de poder, o bé prop d'aquesta tot exercint agressions i animant la persona agressora per tal de sentir reconeixement i protagonisme. També n'hi poden haver que estiguin en contra de les agressions i que defensin més directament o indirectament la persona en rol de víctima. Aquestes persones seran importants per generar un canvi a la dinàmica de grup. És important identificar-les i comptar amb elles a l'hora de gestionar un cas d'assetjament.

- **Espectadora passiva:** són la majoria dins el grup d'iguals vinculat a la situació d'assetjament. Se situen a la perifèria per motius diversos: indiferència, normalització, por, confusió, impotència, no saber què fer, etc. No participen directament en les agressions i el patiment, però faciliten i reforcen els comportaments de la persona agressora. Amb la inacció permeten que es perpetui la situació.

- **Espectadora neutra:** es tracta d'un rol inexistent. Gran part del grup s'autoidentifica en aquesta classificació: generalment, quan se'ls pregunta diuen que són neutres, que no ajuden a ningú ni creen patiment. Un dels objectius de la sensibilització al grup ha d'anar focalitzat a trencar aquesta creença per fomentar la responsabilitat individual del que es fa i del que no es fa.

En un cas d'assetjament entre iguals, el més probable és que també s'estigui manifestant a través de les TRIC. A l'hora d'intervenir, però, s'haurà de tenir present que les TRIC juguen un paper secundari encara que hagin sigut el detonant o l'agressió més visible. És a dir, caldrà engagar el protocol d'assetjament i ciberassetjament al centre educatiu, tenint present que és necessari actuar en el grup d'iguals, valorant el cas i aplicant les fases d'intervenció si són necessàries. També caldrà vetllar perquè es dugui a terme un procés de restauració del dany i restabliment de les relacions.

7.1.2. Ciberassetjament amb inici en l'àmbit telemàtic

Aquest tipus de **ciberassetjament** no sempre coincideix amb cap patró ni dinàmica de grup i no cal que concorrin els elements propis del fenomen descrit; tot i això, és necessària la seva detecció primària, ja que amb el temps hi pot acabar derivant. És freqüent que la víctima, en un primer moment, no sàpiga qui l'ha iniciat perquè aquesta persona es manté en l'anonimat. És freqüent que sigui una sola persona qui inicia el ciberassetjament, sense que hi hagi hagut cap agressió anterior en el context del grup d'iguals.

Les TRIC tenen unes característiques que generen una sèrie d'oportunitats per a fer accions a persones que, sense aquestes, no s'atrevirien mai a agredir cap persona. A més, la falsa sensació de seguretat fa disminuir la responsabilitat individual i es poden donar

conseqüències que no estaven previstes per la persona que les genera, com ara l'abast de les seves accions, les connotacions legals que pot tenir, etc. Com una bola de neu que creix sense parar. Per exemple, una noia s'enfada amb una amiga seva per desavinença amb un treball i crea un grup de WhatsApp amb dues amigues més per desfogar-se i explicar el que ha passat. El grup es manté uns dies i les noies es dediquen a criticar obertament el que publica la noia a les xarxes socials, a generar nous rumors, compartir-ne fotografies amb comentaris de burla que arriba a tot el grup, etc.

També cal destacar que davant un ciberassetjament cadascú pot assumir **més d'un rol**; qui n'ha patit també el pot exercir en el mateix incident. Per exemple, en el cas abans descrit, la noia víctima de ciberassetjament, en assabentar-se del que ocorre, fa un recull de captures de converses privades amb l'amiga amb qui té el problema inicial, per tal de ridiculitzar-la i exposar alguns dels seus secrets per venjança.

A continuació, es recullen les **formes** més freqüents de ciberassetjament:

- **Provocació incendiària** (*flaming*): intercanvi d'insults breus i acalorats mitjançant missatges electrònics utilitzant un llenguatge vulgar, agressiu i enutjat.
- **Fustigació** (*harassment*): enviament d'imatges o vídeos humiliants sobre una persona, virus informàtics, denigració en els jocs en línia, etc.
- **Denigració** (*denigration*): distribució d'informació sobre una persona en to despectiu i fals mitjançant correus electrònics, missatges o enviament de fotografies alterades digitalment. També mitjançant la creació de perfils a les xarxes socials amb el propòsit de fer difusió de fotografies modificades o sense consentiment.
- **Exclusió social** (*exclusion*): privació d'accés a fòrums, grups, xats o xarxes socials. També, quan s'ignora deliberadament la persona dins de grups, xats, xarxes, etc. en què participa la resta del grup d'iguals.
- **Assetjament públic** (*happy slapping*): filmació grupal de les vexacions que infligeix a altres companys i companyes i es comparteixen o es publiquen a la xarxa. Un exemple és realitzar enquestes i rànquings en què es demana puntuació segons la bellesa, el pes, si cau bé o no, etc., o bé participar-hi.
- **Seguiment de tots els passos a la xarxa** (*cyberstalking*): seguiment constant de les notetats dels perfils de la víctima, per detectar canvis i recopilar tota la informació publicada a internet sobre una persona.
- **Suplantació de personalitat** (*impersonation*): entrada en un compte de correu electrònic o al perfil d'una xarxa social d'una persona per enviar o publicar material comprometedor, manipulant i usurpant la identitat. Els mitjans poden ser amb el robatori de contrasenyes, la utilització de l'engany o l'enginy per aconseguir-les, o bé amb la creació d'un perfil fals a les xarxes fent-se passar per aquella persona.
- **Difamació i joc brut** (*outing and trickery*): engany cap a la víctima amb la finalitat que comparteixi i transmeti informació confidencial sobre una altra persona, promovent rumors difamatoris, o coacció amb l'amenaça de fer públiques informacions o imatges comprometedores.
- **Ciberviolències masclistes**: vegeu l'apartat «Ciberviolències, una qüestió de gènere» d'aquest mateix document.

Les conseqüències de l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals en l'autoestima i les habilitats socioemocionals

L'autoestima i les habilitats socioemocionals són clau a l'hora de relacionar-nos amb altres persones. Diversos estudis relacionen directament la implicació en situacions d'assetjament i ciberassetjament amb un desgast de l'autoestima. L'estudi *Yo a eso no ju-ego* (Save the Children, 2016) conclou que les víctimes d'assetjament i ciberassetjament mostren menys autoestima i habilitats comunicatives. També posa de manifest el fet que els nens i nenes amb conductes assetjadores també compten amb una baixa l'autoestima i falta d'habilitats socioemocionals (empatia cognitiva i afectiva, assertivitat i capacitat de resolució de conflictes).

7.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

A la infantesa s'és més vulnerable davant l'assetjament, ja que moltes vegades no es té un bagatge en l'ús de les xarxes i es pot ser més susceptible d'un impacte emocional per segons quins comentaris, respostes o agressions, entre altres. Es poden trobar sense eines de defensa ni denúncia i els pot afectar de manera més directa a la seva autoestima.

El fet que les TRIC estiguin presents permanentment a la vida del col·lectiu adolescent (cada dia de la setmana, a totes hores) pot aportar un risc afegit per a víctimes de ciberassetjament. Qui agredeix i qui pateix l'agressió no cal que coincideixin en el temps ni en l'espai físic perquè es pugui exercir i rebre el ciberassetjament. La violència està present en tot moment allà on es trobi i, per tant, les conseqüències poden ser molt devastadores per a la persona que la pateix. Pot afectar greument el seu benestar emocional.

7.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Mostren preocupació per l'expansió i l'abast que pot tenir el ciberassetjament, la facilitat per contribuir-hi i propagar-lo i que infants i joves no sàpiguem com actuar davant d'això ni com defensar-se.
- Tenen la necessitat d'incorporar eines per a acompanyar en la presa de consciència del jovent per marcar límits als iguals, i que puguin detectar les situacions de violència.

«El que em preocupa més és que la majoria de vegades penso que no es veu venir la violència en línia. Com que és en línia, és menys palpable o identificable per al qui la pateix o per als qui l'envolten i moltes vegades, per vergonya de qui la pateix, no es fa saber fins que no tens sortida.»

El grup de professionals...

- Mostra preocupació per la dificultat de detectar, identificar i contextualitzar que el que veuen els i les adolescents poden ser violències en línia.
- Expressa que és un camp d'intervenció allunyat de professionals, amb dificultat per detectar situacions.
- Detecta una normalització de les situacions de violència.

«Hem de promoure la consciència dels límits que s'han de marcar a les altres persones (els seus iguals).»

Les persones adolescents...

- Tenen una percepció generalitzada que, sovint, qui exerceix el ciberassetjament no té por de les represàlies, és a dir, que existeix un alt grau d'impunitat. Manifesten l'impacte més gran sobre l'autoestima quan qui insulta és una persona coneguda.
- Tenen la sensació que no hi ha mecanismes útils de defensa i denúncia a les plataformes.
- Mostren preocupació per una tendència emergent de grups de WhatsApp en què t'afegeixen sense consentiment.

«A les xarxes la gent diu coses que a la cara no es diuen.»

«Impacta molt a l'autoestima la por que sent la persona que rep ciberassetjament.»

«Últimament, passa sovint que t'afegeixen a grups anònims de WhatsApp sense consentiment. Poden ser de temàtiques molt diferents, però a vegades t'insulten i amenacen per feminista...»

7.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS. COM ABORDEM EL CIBERASSETJAMENT?

A l'hora d'acompanyar una situació de ciberassetjament, és important tenir en compte els elements següents:

- **Conèixer i tenir disponibles els protocols** de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i

ciberassetjament entre iguals. Aquests documents esdevenen una guia d'actuació en cas de sospita d'un cas als centres educatius. També ofereixen recursos específics per a treballar en clau preventiva, així com recomanacions pedagògiques per a abordar les intervencions.

- **Fer prevenció als centres educatius**, tant als centres de primària com de secundària. Serà important treballar mitjançant dues estratègies:

- **General:** és la que té com a objectiu reduir els factors de risc perquè no esdevingui el que es vol evitar. Es fa de manera que no es tracta directament la temàtica. Es treballen tots els elements que reforcen i potencien els factors de protecció per tal d'evitar que tingui lloc l'assetjament entre iguals, com ara fomentar el sentiment de pertinença al grup, el clima d'aula respectuós i els rols facilitadors del grup.

- **Específica:** és la que treballa a partir d'intervencions adreçades a sensibilitzar directament sobre el fenomen de l'assetjament i el ciberassetjament tot exposant el fenomen, incentivant el pensament crític, qüestionant les relacions abusives entre iguals, generant debat al voltant de la pressió de grup i la responsabilitat individual envers l'abús de poder, etc. El treball es realitza amb activitats de sensibilització.

En les accions de sensibilització per prevenir l'assetjament i ciberassetjament entre iguals, cal treballar els **objectius** següents:

- Potenciar i treballar habilitats socioemocionals.
- Generar espais d'expressió d'emocions.
- Practicar habilitats comunicatives, assertivitat, escolta i empatia.
- Empoderar el grup perquè trenqui el silenci.
- Fomentar canals nous de denúncia.
- Treballar la cohesió del grup, vetllant pel respecte.
- Realitzar tallers, activitats i material audiovisual.

Les **activitats de sensibilització** estan centrades a conèixer el fenomen de l'assetjament/ciberassetjament entre iguals perquè no arribi a ser un tema tabú que generi un context d'impunitat i faciliti la llei del silenci. La intenció és oferir a infants i adolescents informació i

eines per saber com actuar i també prendre consciència sobre quin és el posicionament que han tingut, estan tenint o tindran en un futur davant la situació.

Cal anar amb compte a l'hora de sensibilitzar per no caure en missatges contraproductius, com ara els següents:

- Els que justifiquen les agressions. Són els missatges que, de manera inconscient i sense mala fe, expliquen les agressions com a resposta a un comportament o manera de ser i fer d'una persona. Per exemple: «És clar, és que ell/a també fa...» «És normal que el grup el rebutgi, no hi posa de la seva part.» «Li fan assetjament perquè està grassa.»
- Els que etiqueten i estigmatitzen. Si s'etiqueta segons l'excusa per l'agressió, per exemple homòfob o racista, és contraproductiu, ja que se situa el focus de les agressions en la tipologia de la víctima. És perillós, perquè es pot caure en la justificació (inconscient) de les agressions o, en tot cas, es pot generar un estigma a la persona que les rep que sigui molt difícil de restaurar. Per exemple: «El critiquen perquè és gai i, com que parla de forma amanerada...»
- Els que victimitzen. Són els missatges que presuposen que, per un comportament o manera de ser, característica física, etc., l'infant o adolescent rebrà insults, abusos de poder o rebuig del grup d'iguals. Aquesta manera d'anticipar-se, sigui de manera inconscient o no, ajuda a perpetuar els estereotips de víctima d'assetjament i que se sostinguin les creences al voltant del fenomen. Per exemple: «Quan arribi a l'institut, es riuran d'ell.» «Pobret, és una mica tímid.»

Hi ha **falses creences o mites que faciliten l'assetjament i el ciberassetjament** i en són a la base. En la tasca preventiva i de sensibilització, és important detectar-los per acompanyar infants i adolescents a desmuntar-los. Són els següents:

- «Trencar el silenci és perillós». Cal ajudar a comprendre la diferència entre delatar un company o companya per perjudicar-lo (*xivar-se*) i el fet d'informar o demanar ajuda a les persones adultes referents com ara la família, el tutor o tutora, el centre educatiu, etc. (denunciar).

- «El respecte es guanya amb violència». És important visibilitzar la diversitat de lideratges, destacar els que són positius (volen el bé per a tothom, respecten, no imposen la seva veu, fan un bon ús del seu poder) i potenciar el sentit crític amb els lideratges negatius (fonamenten el respecte en la por de la resta, necessiten imposar perquè se'ls escolti o fan un mal ús del seu poder).
- «Ser diferent és dolent». És important acceptar i normalitzar la diferència mitjançant l'educació en valors, la sensibilització, la coneixença mútua, etc.
- «La persona és en rol de víctima *tipus*». En l'imaginari col·lectiu, hi ha la creença que la víctima s'ajusta a uns estereotips concrets (particularitats físiques, defectes, etc.), característiques personals (alguna necessitat educativa especial o trastorn de conducta, etc.) o trets de la personalitat (timidesa, introversió, etc.), fet que en condiciona tant la detecció com la victimització prematura (és a dir, abans que hagi passat res). És important recordar que la persona en rol de víctima destaca a ulls de la persona agressora i el motiu que tingui per humiliar, denigrar, burlar-se'n, etc. és secundari, pot ser per qualsevol aspecte. També cal tenir present que la víctima no sempre es mostrarà apocada o depressiva.
- «La persona és en rol d'agressora *tipus*». El mateix imaginari col·lectiu anterior vincula una sèrie d'estereotips a aquesta figura, com ara la fortalesa, l'aspecte físic, el comportament agressiu, etc. De vegades, aquesta figura ha estat (o fins i tot ho està sent en el mateix moment) víctima d'abusos de poder en altres contextos. Es tracta de persones que necessiten molt de suport per modificar la seva conducta. També es pot donar el cas que les persones que fan «més soroll» o realitzen accions més visibles no siguin les que estan darrere de les agressions i les fomentin.

La competència d'actuació davant el ciberassetjament és de tota la comunitat. Encara que les agressions ocorrin fora de les instal·lacions dels centres educatius o espais educatius informals, o bé que es produeixin a espais virtuals a través dels dispositius personals d'infants i adolescents, no han de ser alienes a la intervenció, com tampoc han de ser competència exclusiva de la família. La **implicació de tots els agents educatius i socials** és clau per abordar els casos d'assetjament i ciberas-

setjament. És fonamental treballar per a una bona entesa amb les famílies implicades i professionals externs.

L'assetjament i el ciberassetjament entre iguals no són fets puntuals i aïllats. És important poder detectar a temps les situacions per engegar els protocols i les intervencions que siguin necessàries. Moltes vegades el grup manifesta que «demana ajuda no serveix, perquè les persones adultes no hi poden fer res». És per això que **cal que es doni resposta davant els abusos de poder** i que infants i adolescents tinguin clar que la seva veu és escoltada i posada en valor.

La mirada i l'enfocament que es posi durant la intervenció és important: infants i adolescents **necessiten sentir-se escoltats** i cal vetllar per **no jutjar ni treure conclusions precipitades** dels seus relats. És important interessar-se no tan sols pel que ha passat, sinó per com se senten més enllà del rol desenvolupat en la situació d'assetjament. Alhora, cal tenir en compte que les persones assetjades pot ser que no es vulguin manifestar en una situació grupal per por que la violència que pateixen es pugui veure agreujada i, per tant, caldrà establir espais íntims i de confiança en què aquestes persones puguin expressar-se amb seguretat.

Els grups d'iguals tenen **diferents nivells de funcionament**. D'una banda, un nivell organitzatiu (el que fan, la tasca que realitzen, el contingut que treballen, els procediments...) i, d'altra banda, un nivell socioafectiu (com estan i com se senten, el clima de grup, l'àmbit de les relacions interpersonals, la dinàmica relacional o les maneres de tractar-se). El nivell socioafectiu és el més difícil de treballar, ja que són conceptes poc tangibles, difícilment avaluables i subjectius a l'hora de valorar-los. Tot i això, és el més important a treballar de cara a la prevenció de l'assetjament i el ciberassetjament.

És molt important treballar el paper i la responsabilitat de les **persones espectadores passives** per mitjà de la tasca de **prevenció i sensibilització de l'assetjament i ciberassetjament**. Cal reafirmar el seu paper i l'alt potencial de canvi que posseeixen. Accions molt petites poden marcar la diferència: aturar la cadena de propagació, informar una persona adulta, utilitzar eines de denúncia de les plataformes, donar missatges de suport a qui ho pateix o defensar públicament la víctima, entre altres.

A continuació, es presenta un recurs per treballar amb el col·lectiu adolescent:

Títol	Davant el ciberassetjament, com participo?
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Sensibilitzar sobre l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals. • Reflexionar sobre les conseqüències del ciberassetjament. • Identificar accions que són agressions digitals. • Reflexionar sobre la importància del que pot fer cada persona davant el ciberassetjament.
Durada	1 hora
Desenvolupament	<p>L'activitat es dividirà en dues parts. Durant la primera part, es convida el grup a elaborar conjuntament una definició de ciberassetjament. Es pot aprofitar un suport visual com ara una pissarra per anotar els elements necessaris que el grup aportí. Un cop es tingui la definició clara, es convida les persones participants a expressar i desgranar en accions concretes del ciberassetjament que hagin viscut o que tinguin constància que ocorren als entorns digitals. També es poden anotar al suport visual o utilitzar papers o post-its per completar l'encàrrec.</p> <p>Es convida el grup a reflexionar i abordar algunes preguntes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Com es pot aturar un cas de ciberassetjament? • Quines emocions pot estar sentint la persona en rol de víctima? I qui agrdeix? I les persones que observen? • De quina manera empitjora el ciberassetjament? • Quines accions poden fer sentir millor la persona que en pateix? <p>Durant la segona part, es visualitza el vídeo d'una de les campanyes contra el ciberassetjament #MeSumo. Es convida el grup a fer una pluja d'idees sobre les accions que es poden fer per a sumar-s'hi i ajudar a aturar el ciberassetjament, així com per a generar un bon ambient a les xarxes socials abans que ocorri cap agressió.</p> <p>Campanya #MeSumo</p>
Devolutiva	<p>Cal tenir present la definició de ciberassetjament per a contextualitzar l'activitat a l'inici:</p> <p>El ciberassetjament és una agressió a través de les TRIC en què s'exerceixen o es reben de manera reiterada amenaces, insults, ridiculitzacions, extorsions, robatoris de contrasenyes, suplantacions d'identitat, buit social, etc., amb l'objectiu de fer mal, minvar l'autoestima i dignitat personal i danyar l'estatus social de la persona en qüestió. Té lloc entre iguals i no hi participen persones adultes. Com que es duu a terme a través dels entorns en línia, es possibilita la prolongació en el temps i l'amplificació de l'audiència, que escapen del control de les persones afectades.</p> <p>S'ha de donar importància a les petites accions que cadascú pot fer davant d'un cas de ciberassetjament per donar suport a la persona en rol de víctima, i al fet que aturar la propagació del dany és responsabilitat de les persones espectadores, que poden decidir com participar-hi.</p> <p>També és important tenir clares les orientacions pedagògiques d'aquest apartat de la guia per a acompanyar el debat.</p>
Adaptacions	<p>Depenent de les característiques del grup, es pot oferir la visualització de més d'un vídeo amb l'etiqueta #MeSumo, de la campanya contra el ciberassetjament.</p>

7.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals (Generalitat de Catalunya, 2019). <<http://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/index.html>>
- *Jo a això no hi jugo* (Sastre, 2016). Informe de Save the Children Espanya. <https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/yo_a_eso_no_juego.pdf>
- «Factores de riesgo en el ciberbullying. Frecuencia y exposición de los datos personales en Internet» (Sabater i López, 2015). Article. <<https://doi.org/10.4471/rise.2015.01>>
- Article sobre l'assetjament rere la pantalla. *Xarxanet*, Ignasi Escudero, 2021. <<https://xarxanet.org/comunitari/noticies/lassetjament-rere-la-pantalla>>
- *Tractem-nos bé* (Generalitat de Catalunya, 2018). Guia per treballar el ciberassetjament a primària. <<http://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/documentos/tractem-nos-be-ciberassetjament.pdf>>
- *I tu, què hi pots fer?*. Guia per treballar el ciberassetjament a secundària (Generalitat de Catalunya, 2018). <<http://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/documentos/i-tu-que-hi-pots-fer-ciberassetjament.pdf>>

Material audiovisual

- Sèrie web *Nosaltres* (2020). Produïda per Barcelona per Young Soul Studios. <<https://youtu.be/VZWIEmyWQQs>>
- *Assetjament*. YouTube. <<https://www.youtube.com/watch?v=TF9RE24jwZs>>

Webs i perfils de referència

- Plataforma de bones pràctiques per a la prevenció, detecció i actuació de l'assetjament i el ciberassetjament. *PDA Bullying*. <<https://pdabullying.com/ca/inici>>
- Web sobre ciberassetjament gestionada per Pantallas Amigas <<https://www.ciberbullying.com/cyberbullying/>>
- Una web interactiva que, segons el problema que busquem, ofereix un itinerari de respostes i recursos per fer front al ciberassetjament. És desenvolupada per una col·laboració entre Red de Respuesta Rápida (RaReNet) i Digital First Aid Kit (CiviCERT). <<https://www.digitalfirstaid.org/es/>>
- Web sobre ciberassetjament escolar <<https://bullying.cat/ciberbullying/>>
- Eina B-Resol, fomentada per la Diputació de Barcelona. És una aplicació perquè l'alumnat pugui alertar d'una possible situació de ciberassetjament o qualsevol conflicte als interlocutors del centre educatiu. <<https://bcnresol.com/>>

Fraus, enganys i vulneracions de privacitat

A person wearing a black balaclava and a black zip-up jacket is holding a silver laptop in their left hand and a gold credit card in their right hand. The background is a solid reddish-orange color.

08.

8.1. DE QUÈ PARLEM, QUAN PARLEM DE FRAUS, ENGANYS I VULNERACIONS DE PRIVACITAT?

La **privacitat** fa referència a l'àmbit personal i íntim d'una persona i inclou tot el que no ha de ser accessible per altres sense consentiment. La **privacitat a la xarxa** és el control que es té sobre la informació personal que circula o bé que està dipositada als diferents espais virtuals en què es participa. Això inclou el coneixement sobre les dades que són públiques (les que es poden trobar a través de cercadors web) i les que no ho són, així com el control sobre quantes persones hi poden accedir, entre altres.

És important prendre consciència de les implicacions que té la participació en l'espai virtual: des del primer moment que s'accedeix a internet, es genera un registre vinculat a un correu electrònic o a un perfil a les xarxes socials. Això genera un **rastre o petjada digital**, que inclou, d'una banda, tota la informació que la persona usuària ha creat de manera intencional (publicacions a xarxes socials, blogs, comentaris, etc.) i, d'altra banda, la informació del dispositiu que s'utilitza, la geolocalització, els comptes de correu dels quals disposa la persona, l'activitat a les xarxes socials (tipus i grau d'activitat a les mateixes), les aplicacions que es fan servir, les persones que es segueixen o són seguidores, preferències diverses (a través del marcatge de publicacions que agraden), les pàgines web per on es navega, la informació que es cerca, els productes que es compren, etc. Aquest rastre acompanya la persona mentre navega i la informació queda recollida per les galetes (*cookies*),²¹ que relacionen totes les accions realitzades a l'espai web, vinculen els perfils de les múltiples plataformes i generen una petjada digital per a cada persona, que creix contínuament.

El **rastre o petjada digital** també inclou les **metadades**, que és informació concreta de les dades sobre on i quan s'han creat, on s'han emmagatzemat, des d'on s'han enviat i quin dispositiu les ha rebut, entre altres. La majoria de metadades es generen de manera passiva sense que la persona usuària en doni el seu consentiment de manera explícita.

²¹ És un fitxer de dades que una pàgina web li envia al dispositiu quan es visita. Les galetes fan que les pàgines web puguin identificar el dispositiu i, per tant, si es torna a visitar la web, recorden la identitat de la persona i que s'ha registrat anteriorment.

El conjunt de dades que genera la petjada digital de totes les persones usuàries d'internet es coneix amb el nom de **dades massives** (*big data*). Aquest conjunt de macrodades és processat i analitzat per empreses i corporacions, per tal d'obtenir informació de mercat i prendre decisions comercials de manera ràpida i competitiva.

Els **algoritmes** són un conjunt de normes de programació que funcionen de forma predictiva. Cada xarxa social o buscador en fa servir de diferents. Aquests algoritmes s'utilitzen per personalitzar l'experiència de la persona usuària, per exemple, per mostrar els anuncis de productes que s'han buscat prèviament o resultats de cerca que es basen en els interessos i les interaccions que tingui la persona usuària. També inclouen els suggeriments de perfils personals o empresarials que la persona usuària ja coneix amb antelació. Els algoritmes faciliten que es puguin exercir estafes cap a una persona, ja que les empreses fraudulentament poden aprofitar la publicitat selectiva per intentar enganyar a qui, probablement, té més interès en aquell anunci en concret.

Un altre fenomen de risc derivat són les **bombolles ideològiques o culturals**. Aquestes es generen com a resultat del sistema d'algoritmes que manté el conjunt de persones usuàries allunyades d'informacions o punts de vista que no coincideixen amb els seus interessos. A mesura que passa el temps i que la persona s'habitua a rebre únicament informació afí amb la seva manera de pensar, es construeixen falses creences al voltant d'un tema a conseqüència del fet de donar per vàlida certa informació sense haver-la contrastat.

Finalment, cal destacar la idea que **no existeixen serveis gratuïts a internet**, ja que **la persona usuària esdevé producte** en el moment que accedeix al servei o xarxa i dona permís a l'empresa que la gestiona per accedir a les seves dades personals com a usuària. És així com es produeix un intercanvi de privacitat per accés a serveis útils i innovadors que, moltes vegades, generen una falsa creença d'utilitat i necessitat.

Els enganys i fraus a internet

Els delictes relacionats amb la ciberdelinqüència són molt dinàmics, van canviant i es van adaptant ràpidament. Cada dia apareixen noves formes d'engany amb els mateixos objectius: robar dades personals, contrasenyes, credencials del banc o targetes de crèdit; accedir als comptes a xarxes socials, etc.

A continuació, es presenten els principals enganys i tipologies de frau:

- **Enllaços maliciosos.** Són els que, en el moment de consultar-se, poden convertir la persona usuària en víctima de robatoris de dades, contrasenyes, programari maliciós (virus informàtic), etc. Sovint la condició és haver clicat un enllaç rebut a través de diverses fonts, com ara per correu electrònic, missatge de text (SMS) o plataformes de missatgeria instantània.
- **Pesca a les xarxes socials (*phishing*).** És una tècnica de frau que consisteix a enganyar la víctima suplantant l'aparença d'una web de confiança (del banc, Correus, institucions oficials...) mitjançant un missatge electrònic que demana que es canviï la contrasenya, que s'afegeixi informació o que es gestioni una multa o enviament, per exemple.
- **Estafes.** Es tracta de l'engany més comú i es realitza per mitjà de la publicitat selectiva de les xarxes socials, aprofitant els algorismes que fan servir aquestes plataformes. Aquests algorismes fan més senzilla la tasca d'aquestes empreses fraudulentament, ja que el producte que s'ofereix sovint és desitjat per la persona que pot ser enganyada. Poden ser de diferents tipus:
  - **Web suplantada.** En aquest tipus de webs s'ha copiat la imatge gràfica i els logotips oficials d'alguna marca coneguda, amb productes molt rebaixats de preu i amb un compte enrere de les ofertes. Un cop es realitza la comanda, no arriben mai els productes.
  - **Web fraudulenta.** Web en què les fotografies que apareixen dels productes són robats d'altres webs. Té un disseny molt pla i, un cop es realitza la comanda, no arriben mai els productes.
  - **Promoció falsa.**
  - **Premi inexistent.**
- **Notícies enganyoses (*fake news*).** Es tracta d'un procés de circulació de notícies i informació imprecisa, descontextualitzada o directament falsa que ja és molt habitual a internet. La facilitat per crear i compartir qualsevol tipus de contingut, juntament

amb els algorismes, que mostren allò pel qual ja es té una preferència, fa que sigui cada cop més complex discernir sobre què és veritat i què no a la xarxa. Sovint, el sensacionalisme dels titulars ajuden a difondre rumors i notícies falses amb molta rapidesa pel fet de confiar en la persona a través de qui ens ha arribat una informació.

8.2. PARTICULARITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

Habitualment, els infants que inicien la seva identitat digital a les xarxes socials ho fan sota supervisió d'una persona adulta. En general, impera la creença que els comptes privats de les xarxes socials són segurs a l'hora de pujar-hi o penjar-hi publicacions i compartir continguts, pensant que el que s'ha publicat no sortirà d'allà. Aquest fet pot generar una **falsa sensació de seguretat**, ja que no es coneixen totes les persones del cercle privat o bé no es té en compte que algunes fotografies es poden trobar posteriorment a grans buscadors, independentment de si han estat pujades en un compte privat.

És possible identificar un conjunt d'estafes dirigides específicament al públic adolescent, sobretot a través de les xarxes socials:

- Descomptes molt exagerats en productes de moda que acostumen a ser molt cars.
- Estafes laborals o de beques acadèmiques.
- Enviament d'articles sensacionalistes o amb titulars impactants sobre persones influents o celebritats que amaguen enllaços perillosos i redirigeixen a webs maliciosos.
- Estafes «romàntiques». En aquests casos l'objectiu són els diners, que es demanen un cop s'ha establert una relació de confiança o íntima amb la víctima.

8.3. QUÈ EN DIUEN LES FAMÍLIES, PROFESSIONALS I ADOLESCENTS?

El procés de prospecció per mitjà dels grups focals realitzats amb grups de famílies, professionals i joves ha visibilitzat les preocupacions i els elements clau següents:

Les famílies...

- Mostren preocupació pel fet que la petjada digital sigui permanent, i que el que ara els representa (o amb el que poden sentir afinitat) d'aquí a uns anys se'ls giri en contra.
- Detecten que, en general, no hi ha molta capacitat sobre elements de privacitat i seguretat a la xarxa. Veuen la necessitat de formar-se per poder acompanyar millor fills i filles.
- Tenen la percepció que entre la ciutadania falta informació i coneixement sobre la legislació existent i què pot protegir.

«És molt freqüent topar-se amb estafes, enllaços fraudulents, entre altres.»

El grup de professionals...

- Apunta la necessitat d'ampliar la formació i sensibilització del professorat pel que fa a privacitat i ús de les TRIC en general.

«Em trobo sovint amb intents de robatori de dades a través d'enllaços o missatges electrònics fraudulents.»

Les persones adolescents...

- Tenen contacte amb missatges electrònics de pàgines fraudulentament que simulen les xarxes socials per aconseguir la contrasenya d'un compte i també amb estafes de promocions.
- Creuen que, en general, cal una capacitat. Moltes vegades es troben amb situacions que no saben resoldre.
- Comenten que han tingut constància de suplantacions d'identitat, de persones que es fan passar per altres, missatges fraudulents, etc.
- Detecten la necessitat de fer tallers i sessions sobre aquestes temàtiques per aprendre a protegir la privacitat en els dispositius.

«Molt sovint t'intenten enganyar amb promocions sobre aconseguir un iPhone o similars.»

8.4. ORIENTACIONS PEDAGÒGIQUES PER A PROFESSIONALS. COM ABORDEM ELS FRAUS, ENGANYS I VULNERACIONS DE PRIVACITAT?

A continuació, s'exposa un resum dels aspectes més importants que cal tenir en compte per a vetllar per la privacitat de les dades personals, així com evitar fraus i enganys.

Si es parla de privacitat en línia, hi ha dues dimensions que cal valorar quan es fa **prevenció**:

- **Dimensió tècnica:** fa referència a la configuració dels dispositius, permisos d'aplicacions, navegadors, xarxes socials, comptes de correu, etc. i a totes les característiques que ajuden a dotar de seguretat i no exposar les dades (ubicacions, accessos als fitxers personals, contingut de la missatgeria, càmera o micròfon dels dispositius, galetes) a altres persones, empreses o corporacions, entre altres.
- **Dimensió personal:** és tot el que envolta la construcció de la identitat digital, saber el que significa, conèixer l'abast de les publicacions, l'exposició de la informació o imatge personal, tenir present la petjada digital i saber quina informació es pot trobar públicament. Seria el control que un mateix té de la seva informació personal, de l'abast de les seves publicacions, etc.

La prevenció dels riscos derivats de la privacitat cal que vagi acompanyada d'un **apoderament** de la persona usuària sobre les seves pròpies dades, i cal facilitar la responsabilitat individual en relació amb la identitat digital. Consisteix al següent:

- Conèixer les dades del perfil d'una persona que són públiques (qualsevol les pot trobar).
- Controlar la informació personal que s'està publicant de manera directa o indirecta (per exemple, sense desactivar la ubicació de les fotografies).

- Ser conscients de l'abast que poden tenir les publicacions que es fan.
- Saber de quina manera es poden configurar les aplicacions i xarxes socials per protegir la privacitat.
- Ser conscients que, un cop s'ha publicat alguna cosa, difícilment desapareixerà de la xarxa (encara que s'esborri del perfil).
- Tenir present que la petjada digital no es pot esborrar fàcilment. De fet, és pràcticament impossible.
- Vigilar amb els webs per xatejar de manera anònima on no cal un registre previ. Poden comportar un risc, sobretot si es té la càmera web encesa. Un exemple són les plataformes com ara Omegle²³ o Chatroulette.²⁴
- Dedicar el temps suficient a configurar la privacitat i seguretat dels comptes i aplicacions que es fan servir.
- Utilitzar els mecanismes que ofereixen les plataformes per bloquejar, denunciar, restringir, informar d'un problema, etc.

Cal tenir en compte els **consells** bàsics sobre privacitat i seguretat digital. És recomanable seguir el web de l'Oficina de Seguretat de l'Internauta (OSI), de l'Institut nacional de Ciberseguretat,²² on s'ofereixen recursos i passos que cal seguir per a protegir i configurar els dispositius, des de bé la informació i conèixer els fraus més comuns, entre d'altres. Alguns dels consells més bàsics són els següents:

- Tancar sempre la sessió dels comptes personals (correus electrònics, xarxes socials...) quan s'estigui en un dispositiu que no és personal.
- Contrastar la informació sobre els nous contactes que demanen sol·licitud de seguiment. Realment diuen la veritat?
- Tenir contrasenyes fortes i canviar-les periòdicament, sense compartir-les amb ningú.
- Desconfiar de les persones que preguntin per coses personals, informació privada o el domicili o que demanin fotografies, entre altres.
- Si es vol comprar per internet, contrastar sempre els webs dels anuncis que apareixen per xarxes socials. Podrien ser estafes.

Recomanacions que cal tenir en compte per evitar estafes i ser víctima de ciberdelinqüència de tota mena:

- Les institucions oficials (com ara bancs, Correus, Hisenda o la Direcció General de Trànsit, entre altres) mai no demanen credencials a través dels missatges electrònics. Davant del dubte, cal trucar sempre al contacte oficial.
- S'ha de desconfiar dels missatges electrònics en què l'assumpte expressi una qüestió que genera un impacte emocional fort (molta eufòria, paranoia...). Solen ser grans premis, avisos de comptes piratejats o herències per cobrar, per exemple.
- No s'han d'obrir mai fitxers adjunts en un correu electrònic del qual no es conegui la procedència.
- Convé realitzar una petita investigació del web, la persona o el número de telèfon en qüestió abans de realitzar-hi cap transacció amb diners. Moltes vegades, amb una petita cerca es poden trobar comentaris d'usuaris que denuncien i comparteixen els problemes que han tingut amb un web, botiga o empresa.

²² També és recomanable seguir les actualitzacions de les publicacions tant d'aquest organisme com l'homònim de la CCAA catalana: l'Agència de Ciberseguretat de Catalunya.

²³ És un lloc web dedicat al xat en línia lliure que permet socialitzar amb persones de tot el món sense necessitat de registrar-se, i que emparella persones usuàries aleatòriament. Manté una seguretat molt baixa i és un espai idoni per a assetjaments de tota mena.

²⁴ És un lloc web de xat amb vídeo en línia sense límits. No cal registrar-se. Com que s'utilitza amb càmera web, qualsevol persona pot utilitzar les imatges pel que consideri si es fa un ús fraudulent.

- Cal tenir clar que, com més baix és el preu i més alta sembla la «ganga», més probabilitat hi ha que sigui una estafa.
- No s'ha de fiar de la posició que tingui el web als buscadors importants (Google, Bing, Yahoo...), ja que poden ser webs falsos que durant un temps apareixen als primers resultats. Cal saber quina és l'URL del lloc web que s'està cercant.
- Conèixer la llista Robinson, un servei gratuït per a evitar la publicitat de les empreses a les quals no s'hagi donat el consentiment explícit d'enviar publicitat. Funciona per telèfon, correu electrònic, correu postal, SMS i MMS. Les empreses tenen l'obligació legal de consultar aquesta llista per poder enviar publicitat.
- Si es detecta un frau en línia, convé contactar amb l'Oficina de Seguretat de l'Internauta mitjançant l'adreça incidencias@incibe-cert.es o amb l'Agència de Ciberseguretat de Catalunya, mitjançant l'adreça cert@ciberseguretat.cat o el telèfon 900 112 444.
- «Em pot molestar que alguna persona vegi el que he publicat?» Amb aquesta pregunta, es pretén generar reflexió al voltant de l'abast de les publicacions, ja que la difusió a les xarxes socials és incontrolable.
- «Alguna persona podria esbrinar coses sobre mi que no vull que se sàpiga o pot utilitzar aquesta informació per perjudicar-me?» Aquesta pregunta també ha d'anar enfocada a tota la informació que indirectament també es comparteix, com ara la localització, si a casa no hi ha ningú més o on s'estudia o es treballa, per exemple.
- «La resta de persones que apareixen a la publicació han consentit que es faci públic aquest document, fotografia, etc.?» El consentiment és fonamental per a prevenir riscos. Encara que a vegades sembli una decisió implícita en haver consentit una fotografia, no ho és. Cal el consentiment explícit si es publica o comparteix una imatge que no és la pròpia, un text, conversa o vídeo. També, per prevenir riscos com ara el ciberassetjament o la pornodifusió no consentida, entre altres.
- «El que publicat o compartit pot perjudicar algú de l'entorn propi?» Per fomentar l'empatia i la responsabilitat envers les altres persones.

És recomanable tenir per costum fer revisions periòdiques als buscadors sobre la informació personal que hi ha a internet, és pública i es pot trobar. Per fer-ho, es fa una cerca als buscadors principals situant el nom personal o del perfil a les xarxes socials, entre cometes.

Les preguntes següents poden contribuir a afavorir la **reflexió prèvia necessària abans de publicar o compartir continguts** a les xarxes socials:

- «Ho penjarà d'aquí a dues hores?» Sovint atrapa l'eufòria del moment i el factor de rapidesa, pròpia de l'àmbit digital. Moltes de les publicacions, comentaris o comparticions són fruit de la immediatesa i l'emoció del moment.
- «Em farà vergonya d'aquí a un temps haver publicat això?» Les persones canvien i sobretot quan s'inicia l'adolescència és important acompanyar en la reflexió sobre el que quedarà a la pròpia petjada digital.

Si es forma part d'alguna institució o servei amb menors a càrrec, davant la possibilitat de fer servir serveis digitals (tenir un correu electrònic, grup de xat, etc.), **cal tenir en compte quines plataformes es fan servir i saber quins nivells de privacitat impliquen per qui hi participa**. Per exemple, si des de l'escola es demana a l'alumnat crear un Gmail, cal acompanyar el grup en el procés de configurar la privacitat del seu compte, perquè, sense això, totes les seves dades passen a mans de l'empresa Google. També cal tenir en compte la necessitat de comptar amb els permisos parentals.

A continuació, es presenten dos recursos per treballar amb el col·lectiu adolescent:

Títol	A què li donem permís?
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Conscienciar sobre la importància de la privacitat. • Augmentar la seguretat dels nostres dispositius. • Conèixer les dades que Google recull sobre la pròpia activitat. • Aprendre recursos per protegir la pròpia privacitat.
Durada	40 minuts
Desenvolupament	<p>Per fer aquesta activitat, caldrà que el grup disposi del seu dispositiu mòbil. De manera conjunta es convida a realitzar diverses accions per tal d'augmentar la seguretat del dispositiu de cadascú.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Revisar els permisos de les aplicacions:<ul style="list-style-type: none"> - Obrir la configuració del dispositiu i buscar a l'apartat Aplicacions. - Entrar a l'apartat Permisos. - Revisar els permisos que s'han donat a les aplicacions instal·lades. - Fixar-se sobretot en els permisos que es donen a la càmera, el micròfon, la ubicació i l'emmagatzematge. Els permisos es poden denegar, encara que a l'hora de baixar l'aplicació demanin tenir-lo activat. Es proposa denegar tots els permisos que l'aplicació no necessiti per funcionar i també els que siguin incoherents. - Esborrar les aplicacions que ja no es fan servir activament. - Netejar els navegadors - Obrir el navegador habitual. - Entrar a la configuració del navegador i esborrar tot el que és relatiu a historial, les galetes i l'activitat web. • Gestionar els comptes personals de Google.<ul style="list-style-type: none"> - Entrar al compte personal de Google a través de la configuració del dispositiu o pel navegador. - Entrar a Gestiona el teu compte, de Google. - Entrar a la pestanya Informació personal per revisar el que hi ha sobre les dades personals. Per configurar les condicions, seleccionar l'opció Tria què veuen altres persones. - Entrar a la pestanya Dades i privadesa per revisar tota l'activitat a la web que es vol que Google guardi. Es poden posar en pausa opcions com ara «historial d'ubicacions» o «activitat web i en aplicacions» perquè no es registri la nostra petjada. - Entrar a la pestanya Seguretat per revisar totes les opcions que hi ha (dispositius que tenen el compte obert, informació per a verificar la identitat, canviar la contrasenya, etc.). <p>Convidar al grup a fer sovint aquestes accions per tenir el control sobre les pròpies dades.</p>
Devolutiva	<p>Durant l'activitat, es convida a reflexionar sobre la importància de la configuració dels dispositius de forma segura per preservar la privacitat de les dades personals. Un cop acabats els passos, es poden llegir les recomanacions de privacitat i comentar els aspectes que generin dubte.</p>
Adaptacions	<p>Es pot utilitzar un compte d'exemple de la persona que dinamitzi l'activitat i projectar el procés davant tot el grup perquè pugui seguir millor els passos que cal realitzar.</p>

Títol	Què sap internet de mi?
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Generar debat al voltant de les dades massives i quines dades es recullen. • Parlar sobre privacitat i el seu significat. • Saber quines dades pròpies es poden trobar a través dels buscadors.
Durada	1 hora
Desenvolupament	<p>En una primera part, es genera un debat de posicionament. Amb una dinàmica d' «a favor o en contra» (targetes, línia de frontera, etc.), es convida el grup a assumir un posicionament a favor o en contra sobre les afirmacions següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A mi més igual qui tingui les meves dades. • Si no tinc res a amagar, no he de patir. • És bo que les empreses sàpiguen més coses de nosaltres, ens estalvia temps i diners. • La fi de la privacitat ja és aquí. <p>Durant la segona part, es convida el grup a buscar als principals buscadors de la xarxa el seu nom complet (escrit entre cometes) i també el nom amb el qual estan registrats a alguna xarxa social.</p> <p>Es fa una investigació per veure quina és la informació que surt sobre cadascú. Què ens podem trobar?</p> <ul style="list-style-type: none"> • No apareixem al buscador [cap dels nostres comptes, ubicacions...]. • Apareixen publicacions o imatges antigues que jo no he penjat [per exemple en una imatge del club esportiu penjada al web o a la revista escolar]. • Apareix el nom de les meves xarxes socials, però no puc accedir a cap informació més. • Apareixen imatges que s'han publicat des d'un compte privat. • Apareixen imatges o vídeos que fa temps que es van publicar, però actualment estaven esborrades del meu compte. <p>Després, es genera reflexió al voltant de les preguntes següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • T'ha sorprès el que has trobat sobre tu? Per què? • Si has trobat alguna foto o vídeo que no creies que fos públic, com t'has sentit? • Has pensat mai quina informació voldries trobar d'aquí a cinc anys? I d'aquí a deu anys?
Devolutiva	<p>Tenir presents les explicacions sobre la petjada digital d'aquest apartat de la guia, per tal de poder donar resposta al grup i generar reflexió sobre la informació personal que es publica.</p> <p>Aprofitar l'activitat per aportar al grup les preguntes de reflexió de l'apartat d'orientacions pedagògiques, sobre quines coses s'han de tenir en compte abans de publicar o compartir qualsevol cosa a internet.</p>
Adaptacions	<p>Depenent de les característiques del grup, de la normativa del centre en relació amb els dispositius mòbils i de com s'esculli dinamitzar aquesta activitat, es pot plantejar al grup que faci la recerca el dia anterior en lloc de fer-la el mateix moment de l'activitat amb els seus dispositius.</p>
Fraus, enganys i vulneracions de privacitat	

8.5. PER SABER-NE MÉS

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Documents de lectura

- *Guia sobre privacitat i seguretat a internet* (INCIBE, OSI, 2016). Agència Espanyola de Protecció de Dades, Govern d'Espanya. <<https://www.osi.es/sites/default/files/docs/guiaprivacidadseguridadinternet.pdf>>
- *Defensa digital per a organitzacions socials* (Córdoba, Ibañez, Finlay, 2021). Guia.
- *Manual de bons usos digitals. Guia de recomanacions i hàbits saludables davant la tecnologia* (Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya, 2011). <<https://xarxanet.org/biblioteca/manual-de-bons-usos-digitals-guia-de-recomanacions-i-habits-saludables-davant-la>>
- Article sobre les notícies enganyoses o falses a la xarxa. Internet Segura. <<https://www.is4k.es/fake-news-y-bulos-en-la-red>>

Material audiovisual

- TEDxTalks. *El futuro de la privacidad* (Sebastian Bortnik, 2020). <<https://www.youtube.com/watch?v=TjsCyfkKPk0&feature=youtu.be>>
- TEDxTalks. *¿Por qué me vigilan, si no soy nadie?* (Marta Peirano, 2015). <<https://youtu.be/NPE7i8wuupk>>
- TEDxTalks. *Privacidad y seguridad en la red* (Vicente Díaz, 2015). <<https://youtu.be/t-FXUDjzVt0>>

Webs i perfils de referència

- OSI (Oficina de Seguretat de l'Internauta). <<https://www.osi.es/es/tiendas-online-fraudulentas>>
- Recursos per prendre el control de la nostra privacitat. Internet Segura. <<https://internetsegura.cat/pren-el-control/>>

- Joc *Cyberscouts* interactiu per aprendre conceptes sobre seguretat en línia. <<https://www.is4k.es/de-utilidad/cyberscouts>>
- *Desenmascara.me*, una web gratuïta per descobrir si una web és falsa o és legítima i oficial. També es poden comprovar els enllaços que ens poden arribar per correu electrònic. <<http://desenmascara.me/>>
- Me and my Shadow. Una web per comprovar la nostra ombra digital, amb explicacions sobre com i qui fa servir les nostres dades. <<https://www.is4k.es/de-utilidad/cyberscouts>>
- Joc trivial sobre privacitat desenvolupat per Pantallas Amigas. <<https://www.pantallasamigas.net/smartprivial-trivial-para-el-manejo-inteligente-de-la-privacidad/>>

Marc legal

A pair of metal scales of justice is the central focus, resting on a desk. The scales are balanced, with two pans hanging from a central beam. In the background, a laptop is open, and several papers are scattered around. The entire scene is overlaid with a semi-transparent orange-red filter. The number '09.' is printed in large white font in the bottom right corner.

09.

A continuació, es presenten les diferents normes presents als àmbits internacional, estatal i autonòmic de manera estructurada seguint els diferents capítols de la guia. El recull pot orientar tant la tasca preventiva com d'acompanyament de possibles casos, en la mesura que ofereix definicions dels drets que protegeixen i de conceptes concrets, així com pel fet que permet identificar els tipus d'agressions, violències i accions que són susceptibles de ser denunciades.

Nota: L'editor no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

Usos de les TRIC			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i adolescència davant la violència	Estatal	Capítol IV, de l'àmbit educatiu; article 33, de formació en matèria de drets, seguretat i responsabilitat digital. Capítol VIII, de les noves tecnologies; articles 45, sobre l'ús segur i responsable d'internet, i 46, sobre diagnòstic i control de continguts.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-9347
Observatori General núm. 25 [2021], del Comitè de Nacions Unides de Drets de l'Infant	Internacional	Drets de la infància en l'entorn digital. Aquesta publicació posa èmfasi en la responsabilitat dels estats de coordinar, sensibilitzar, conscienciar, formar i legislar, assignar recursos, etc. a fi de promoure i protegir els drets de la infància en els entorns digitals.	https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCA-qhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vE-G%2bcAAx34gC78FwvnmZXGFU19n-JBDpKR1dfKekJxW2w9nNryRsgArkTJ-gKelqeZwK9WXzMkZRZd37nLN1bFc2t

Ciberviolències, una qüestió de gènere			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica, fet a Istanbul l'11 de maig de 2011	Europeu	És el primer instrument de dret internacional legalment vinculant que crea un marc jurídic per combatre la violència contra les dones. Està enfocat a la prevenció de la violència de gènere, la protecció de la víctima i la persecució de l'agressor.	https://violenciagenero.igualdad.gob.es/marcoInternacional/ambitoInternacional/ConsejoEuropa/Normativa/home.htm
Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal	Estatal	Títol VIII. Delictes contra la llibertat i indemnitat sexuals (especialment, els articles 178, 179, 180, 181 i 183).	https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf
Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere	Estatal	Títol I. Mesures de sensibilització, prevenció i detecció.	https://www.boe.es/buscar/pdf/2004/BOE-A-2004-21760-consolidado.pdf
Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista	Català	Títol II. De la prevenció, la detecció i l'eradicació de la violència masclista.	https://www.parlament.cat/document/nom/TL75.pdf
Pacte d'estat en matèria de violència de gènere, ratificat el desembre de 2017 per diferents grups parlamentaris, comunitats autònomes i entitats locals que representen la Federació Espanyola de Municipis i Províncies	Estatal	El pacte d'estat representa la unió de moltes institucions, organitzacions i persones expertes en la formulació de mesures per a eliminar la violència sobre les dones. S'estructura en onze eixos de treball i recull, entre altres, la protecció dels drets de les dones, la lluita contra els estereotips sexistes en el mateix nivell que la lluita contra la incitació a l'odi, la discriminació i protecció de menors.	https://violenciagenero.igualdad.gob.es/pactoEstado/

El sexting no és sexpreading			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, que modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal	Estatal	Es revisa el règim de penes i la seva aplicació, s'adopten millores tècniques per a oferir un sistema penal més àgil i coherent i s'introdueixen noves figures delictives, entre altres.	
		Article 197 del Codi penal, sobre la difusió, revelació a tercers d'imatges o gravacions audiovisuals i que la divulgació menysprea greument la intimitat personal d'una altra persona.	
		Articles 172 i 172.ter, on es tipifica el delictes contra la llibertat: coaccions i assetjament (stalking).	https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-3439
		Articles 205 a 208 del Codi sobre injuries i calumnies que lesionen la dignitat d'una persona violant el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.	
Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i la pròpia imatge	Estatal	Article 197.1 i 2, que castiga diverses conductes: descobriment i revelació de dades.	
		Article 197.7 sobre la divulgació d'imatges o gravacions intimes.	
		Article 264.2, sobre danys informàtics o sabotatge.	
Llei 4/2015, de l'estatut de la víctima	Estatal	Catàleg de les víctimes de qualsevol delictes que també és aplicable a les damnificades per les violències de gènere en línia.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606

Pornografia			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, de reforma del Codi penal	Estatal	Article 189, apartat 1, on es tipifiquen els actes de producció i difusió, venda, distribució, exhibició i oferiment en què s'involucrin menors d'edat o persones amb discapacitat.	https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2015/03/31/pdfs/BOE-A-2015-3439-C.pdf
Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència vers la violència	Estatal	Article 3, apartats 2 a 4, 6 i 9, sobre la violència a infants i joves i les mesures que cal aplicar.	https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-9347
Instrument de ratificació del protocol facultatiu de la convenció sobre drets dels infants. Nova York, 25 de maig del 2000	Internacional i estatal	Es destaca el que és relatiu a la venda d'infants, la utilització d'infants en la pornografia infantil i la prostitució infantil.	https://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/ir160102-je.html
Cibersedució de menors			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual. Lanzarote, 25 d'octubre de 2007	Europeu	Article 23. Proposicions a infants amb finalitats sexuals.	https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-17392
Instrument de ratificació del Conveni sobre la ciberdelinqüència, fet a Budapest el 23 de novembre de 2001	Internacional i estatal	Article 9. Delictes relacionats amb la pornografia infantil.	https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-14221
Reforma 5/2010 de la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal	Estatal	Títol VIII, capítol II bis, article 183. Corrupció de menors de setze anys a través de les TIC.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444
La Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor de modificació parcial del Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil	Estatal	Article 4.1. «Els menors tenen dret a l'honor, la intimitat personal i familiar i a la seva pròpia imatge.»	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069

Ciberseducció de menors			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència	Català	Aquesta llei regula la utilització de les imatges dels menors en la publicitat o en els mitjans de comunicació social. Article 61. «L'exhibició pública o la difusió d'imatges, missatges o objectes no poden ésser perjudicials per als infants o els adolescents ni poden incitar a actituds o conductes que vulnerin els drets i els principis reconeguts per la Constitució i per la resta de l'ordenament jurídic vigent.»	http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=553898&language=ca_ES
Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, que modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal	Estatal	Article 183.3, sobre ciberassetjament de menors o <i>child grooming</i> . Recull el contacte d'un adult amb menors a través de les TRIC que es proposa concertar una trobada, a fi de cometre qualsevol dels delictes descrits als articles 183 i 189, sempre que aquesta proposta s'acompanyi d'actes materials encaminats a l'acostament.	https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2015/03/31/pdfs/BOE-A-2015-3439-C.pdf https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf
Ciberassetjament			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Convenció de Nacions Unides sobre els drets dels infants	Internacional	Article 19, que estableix l'obligació de tots els estats a aplicar les mesures necessàries davant tota forma de violència, definida com a tota forma de perjudici o abús físic o mental, negligència, maltractes o explotació, inclòs l'assetjament sexual. Aquesta definició inclou l'exposició a la violència escolar o d'entorn i entre iguals.	https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/observatori_drets_infancia/destacats_columna_dreta/Convencio_drets_infancia.pdf
Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació [DOGC 5422 - 16/07/2009]	Català	Articles 7, 30 i 33, sobre la convivència, el dret i deure de convivència i protecció contra l'assetjament escolar i contra les agressions.	http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=480169&language=ca_ES
Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal [LOPD]	Català	Sobre la protecció de dades, la llei té com a objecte garantir i protegir tot el que fa referència al tractament de les dades personals, les llibertats públiques i els drets fonamentals de les persones físiques, i especialment el seu honor i la seva intimitat personal i familiar.	http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=555952&language=ca_ES
Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil al dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge		Articles 7.2 i 7.3, sobre la utilització d'aparells d'escolta, dispositius òptics, o de qualsevol altre mitjà per gravar, registrar, reproduir, divulgar fets de la vida privada d'una persona que afectin la seva reputació, entre altres.	http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=555967&language=ca_ES
Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor de modificació parcial del Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil		Article 4.1, sobre el dret dels menors a l'honor, la intimitat personal i familiar i a la seva pròpia imatge.	http://portaljuridic.gencat.cat/ca/?action=fitxa&mode=single&documentId=693348&language=ca_ES
Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència comunicació social		Aquesta llei regula la utilització de les imatges dels menors en la publicitat o en els mitjans. Article 61, sobre l'exhibició pública o la difusió d'imatges, missatges o objectes.	http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=553898&language=ca_ES

Fraus, enganys i vulneració de la privacitat			
Normativa	Àmbit	Aspectes destacats	Enllaç
Declaració universal de drets humans de 1948	Internacional	És l'origen legal del dret a la privacitat. Aquesta declaració atorga a una persona el dret de protegir la seva intimitat, família, domicili o reputació de qualsevol intromissió il·legítima.	https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights
Constitució espanyola	Estatutal	Article 18. Estableix els tres drets fonamentals de la privacitat a Espanya, el dret a l'honor, a la intimitat i a la imatge personal.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229
Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge	Estatutal	Consolida la protecció civil dels drets a l'honor, la intimitat i la imatge personal.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-11196
RGPD o Reglament europeu per a la protecció de dades, de 25 de maig de 2018	Europeu	Aquesta llei és d'aplicació obligatòria a tot el territori europeu. El seu objectiu és unificar criteris de protecció de dades, amb especial èmfasi al tractament de la informació de l'àmbit digital.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2018-10751
Llei 9/2014, de telecomunicacions		Regula les obligacions de les empreses del sector de les telecomunicacions, els atorga caràcter de servei públic i estableix les bases per al respecte dels drets fonamentals de les persones usuàries i clients.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2014-4950
Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia de drets digitals		Aquesta llei, entre altres, regula la revisió de les bases legals del model europeu de protecció de dades.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2018-16673
Conveni sobre la ciberdelinqüència de Budapest a 23 de novembre de 2001, ratificat a Espanya el 3 de juny de 2010	Europeu i Estatal	Per la necessitat d'aplicar una política penal comuna sobre la ciberdelinqüència. Cooperació dels estats signants per tipificar les accions delictives.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2018-16673
Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal	Estatutal	Articles 197.1, 197.2, 197 bis 1 CP, 248 a 251, 264, 400 i 390 a 394, sobre conductes tipificades com a delictes relatives a la ciberdelinqüència.	https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444

Resultats dels grups focals

10.

A continuació, s'exposa un recull dels aspectes més destacats sorgits a la fase de prospecció de necessitats. El treball de camp realitzat per mitjà de la programació de diversos grups focals (definitos segons tres perfils: famílies, professionals i joves) va posar de manifest les preocupacions, necessitats i propostes següents:

Famílies	
El que més els preocupa sobre:	
Violència en línia (ciberassetjament...)	<p>Mostren preocupació per l'expansió i l'abast que pot tenir la violència digital. Perceben que creix molt de pressa i que el mal que pot fer és difícil d'aturar. També els preocupa la dificultat d'intuir-la i detectar-la; pel fet de no ser física, no s'entén com a violència.</p> <ul style="list-style-type: none"> «El que em preocupa més és que la majoria de vegades penso que no es veu venir la violència en línia. Com que és en línia, és menys palpable o identificable per al qui la pateix o per als qui l'envolten i moltes vegades, per vergonya de qui la pateix, no es fa saber fins que no tens sortida.» «Em preocupa que es puguin fer les coses en l'anonimat o sense donar la cara i també la facilitat per contribuir a difondre vídeos, participar d'assetjament...» <p>També tenen la sensació que infants i adolescents no saben com defensar-se davant del ciberassetjament o les violències digitals. Els genera neguit que, en els casos de ciberassetjament, quedi de forma permanent en la petjada digital tot el contingut o material digital que s'hagi utilitzat per humiliar, denigrar o agredir la víctima.</p>
Exclusió social	<p>Moltes famílies expressen que han de gestionar la pressió que comporta el fet de no permetre encara la creació de perfils propis de fills i filles a les xarxes socials, perquè perceben que qui no té perfil a les xarxes no es relaciona de la mateixa manera amb els iguals.</p>
Qüestió de gènere	<p>Tenen la sensació que ara s'estan normalitzant coses i s'està anant enrere.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Ens focalitzem en nenes (protecció), però hem d'actuar molt activament amb els nens»
Fenòmens	<p>Mostren preocupació per la ciberseducció de menors, pel fet que desconeguts amb males intencions puguin contactar amb infants i adolescents a través de les xarxes socials i els xats dels jocs en línia, entre altres. Detecten un perill i els preocupa que els fills i filles no sàpiguen detectar un engany.</p>
Pornografia	<p>Mostren preocupació pel fet que la pornografia pugui influir de manera negativa en les relacions afectivosexuals. Veuen la necessitat de revisar-se com a adults, ja que, en general, manquen estratègies per parlar amb els fills i filles sobre sexualitat.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Els nens/joves entenen que la pornografia és el sexe.» «El plaer només se centra en l'home.»
Privacitat i seguretat a la xarxa	<p>Detecten que, en general, no hi ha gaire capacitació sobre elements de privacitat i seguretat a la xarxa. Veuen la necessitat de formar-se per poder acompanyar millor els fills i filles. Comenten que hi ha jocs aparentment inofensius, però que tenen xats habilitats i allà poden tenir converses amb qualsevol.</p>

Famílies	
El que més els preocupa sobre:	
Quines necessitats hi ha sobre aquest tema?	<p>En general, les famílies reconeixen que hi ha una falta de formació i capacitació a les famílies en temes de gènere i sexualitat.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Ens manca educació per com acompanyar els nostres fills en el despertar sexual, ja que genera incomoditat.» «Cal fomentar un creixement emocional des de casa, integral des que són petits.» «Ens manca educació afectivosexual a les famílies i saber com acompanyar, també amb la pornografia.» <p>Veuen la necessitat de sensibilitzar sobre l'ús de les tecnologies de manera transversal a les aules. Creuen que cal més pedagogia sobre què es pot fer i què i no fer [en relació amb el respecte a les altres persones]. També consideren necessari un servei de suport psicològic a les escoles i instituts.</p> <p>A més, apunten la necessitat d'un marc legislatiu que funcioni, que arribi a la ciutadania el coneixement sobre què està regulat i què no, què es pot fer per actuar, etc.</p> <p>Exposen que calen recursos per poder-s'hi adreçar com a famílies o pròpiament els infants i joves. Els interessa saber què es pot fer quan et passa això.</p> <ul style="list-style-type: none"> «El més important per mi seria que es pogués tallar d'arrel, que hi hagi més investigació respecte als mètodes de ciberassetjament. I penso que la majoria de gent no donem la importància que hauríem de donar a la possibilitat d'assetjament a les xarxes socials per desconeixement.»
Què cal fer [reptes] per reduir riscos?	<ul style="list-style-type: none"> «Fer-los molt conscients de quins límits han de marcar de cara als altres (als iguals) o per xarxes; que puguin detectar les situacions de violència.»
Com s'hauria de treballar amb la població adolescent?	<p>Les famílies exposen que cal fomentar la consciència i creixement emocional des de la família, esdevenir bons referents per poder acompanyar la persona jove i saber respondre en cada situació.</p> <p>Proposen que seria molt útil poder treballar el reconeixement de situacions de violència i formes d'abordar-la mitjançant els seus propis referents [en contes, pel·lícules, personatges de sèries, etc.] amb qui es puguin identificar.</p> <p>Creuen que cal fer activitats de sensibilització a les aules [identificar, conscienciar i respondre davant la violència] amb persones expertes sobre com acompanyar l'ús de les TRIC amb infants i adolescents.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Que hi ha treballs i projectes acadèmics relacionats amb aquests aspectes de prevenció o riscos de pantalles.» <p>També comenten que una bona opció podria ser una aplicació en línia, que aportés al jovent una enquesta per saber si s'està patint violència [per identificar-la] o un tipus videojoc per saber si s'està fent un bon ús de les TRIC, etc.</p>
Com s'hauria de treballar amb les famílies?	<p>Les famílies observen que han de tenir informació i formació per acompanyar millor els fills i filles en l'inici de l'ús de pantalles.</p> <p>Detecten la necessitat de crear una comunitat de famílies per a donar contingut formatiu per etapes de la criança. Reconeixen que durant la primera infància les famílies s'impliquen més i és més fàcil que es vinculin a un espai educatiu i de formació en aquell moment de la criança [de zero a tres].</p> <ul style="list-style-type: none"> «Des dels centres educatius, crear comunitat de famílies per donar contingut formatiu de les etapes i de molts temes importants per la criança.» «Com es pot enganxar i implicar les famílies? La fórmula que ha funcionat a un dels municipis és que les famílies que es van vincular a l'espai educatiu, formatiu i d'acompanyament al principi de tot de la criança [0+] ja no se'n desvinculen [perquè és quan estan més motivades], però és molt difícil vincular famílies més endavant.» <p>També es comenta que una bona opció podria ser una aplicació en línia que aportés al jovent una enquesta per saber si s'està acompanyant bé en l'ús de pantalles, en situacions concretes, etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Una enquesta amb una aplicació en línia per saber si estic acompanyant bé en l'ús de pantalles o en situacions de violència...» «Tipus pòdcast, amb algun servei per resoldre dubtes.»
Com s'hauria de treballar amb professionals?	<p>És necessària una formació per a professionals per acompanyar i detectar situacions amb qualitat des de l'escola o institut.</p>

Professionals	
El que més els preocupa sobre...	
Violència en línia (ciberassetjament...)	<p>Detecta que el jovent té molta dificultat a l'hora d'identificar i contextualitzar que el que estan veient o vivint sigui violència.</p> <ul style="list-style-type: none"> «La dificultat per contextualitzar el que estan veient, que es pugui normalitzar, que es pugui copiar, que tingui conseqüències que no tenies previstes...» «La facilitat per atacar altres persones.» <p>Percep que l'abast i l'impacte de les violències en línia poden ser molt grans i amb unes conseqüències molt greus per la víctima. També els preocupa la falta de responsabilitat a l'hora d'assumir les conseqüències dels propis actes.</p> <p>Mostren preocupació per l'exposició de la vida personal, la imatge, les dades, etc.</p> <p>Expressen que és un camp d'intervenció allunyat de l'equip professional, amb dificultat per detectar situacions.</p> <p>Analitzen que les persones usuàries que segueixen persones influents poden tenir problemes d'autoestima per la comparació diària que es fan amb el mode de vida, el cos físic, la popularitat, etc. A banda, les persones influenciadores poden arribar a tenir un deliri narcisista.</p> <p>També els preocupa la dependència que generen les TRIC, així com l'aïllament i els problemes de salut mental que poden comportar.</p>
Discriminació	Expressen que hi ha certes aplicacions que fomenten la discriminació. Per exemple, una de popular entre el jovent és F3, on es poden enviar missatges de manera anònima.
Exclusió social	<ul style="list-style-type: none"> «Qui no té mòbil o xarxes, està fora del cercle social [en un moment en què per ells i elles és molt important]. I les famílies també se senten pressionades davant d'això.»
Qüestió de gènere	Hi ha preocupació per la publicitat, que reproduïx estereotips de gènere molt marcats. També detecten que s'estan normalitzant aplicacions com ara Tinder com a únics espais per conèixer gent i lligar, i preocupa la gran facilitat per mentir en aquestes plataformes.
Fenòmens	<p>El grup de professionals veu amb molta preocupació la pornodifusió no consentida, les conseqüències que té per a la víctima (generalment noia) i com la societat culpabilitza les noies en lloc de posar el focus en l'agressor.</p> <p>Veu la necessitat de treballar la part emocional perquè la víctima ho superi, ja que també és molt difícil que s'aconsegueixi esborrar alguna cosa publicada a les xarxes.</p> <p>Aposta per treballar des de la legalitat i no des de la por (cosa que pot passar si comparteixes una foto personal) i informa que és un delicte compartir imatges sense consentiment.</p> <p>Expressa que, de vegades, per la por de professionals d'intervenir malament, no s'actua.</p> <p>Mostra preocupació sobre la facilitat per mentir i fer-se passar per menor a internet.</p> <p>Expressa el repte que representa poder detectar de manera efectiva casos de ciberseducció de menors abans que comportin un perjudici per a les víctimes.</p>
Pornografia	<p>Sospita que la pornografia pot ser el pilar de l'educació sexual en moltes generacions a causa del tabú social que representa abordar la sexualitat en clau familiar. Cal educació afectivosexual en la infància i per al jovent, però també per a les persones adultes que acompanyen. Sense això, és molt probable que se segueixi considerant la pornografia majoritària com una referència del que han de ser les relacions sexuals.</p> <p>Mostra preocupació per les tendències emergents com ara OnlyFans, on moltes menors d'edat exposen i venen continguts pornogràfics per diners.</p>
Seguretat a la xarxa	Es troba sovint amb intents de robatori de dades a través d'enllaços o missatges electrònics fraudulents.
Quines necessitats hi ha sobre aquest tema?	<p>El grup d'experts creu que són necessaris programes integrals d'educació afectiva i sexual a les escoles i instituts, que també es pensin per a professorat i famílies. Les persones que acompanyen, en la gran majoria de casos, no han rebut una educació en aquest àmbit i van perdudes.</p> <p>Analitza el model de societat actual, que permet i promou certes pràctiques i normalitza certa violència.</p> <p>Considera que les plataformes han de generar canvis, ja que actualment perpetuen problemàtiques i legitimen continguts discriminatoris.</p>
Resultats dels grups focals	

Professionals	
El que més els preocupa sobre...	
Què cal fer (reptes) per reduir riscos?	<ul style="list-style-type: none"> «Cal potenciar els "cavalls de Troia" de les plataformes, bons referents que promoguin altres maneres de relacionar-se a través de les xarxes socials, cultivar l'autoestima, fugir de la comparació social...» <p>Veu important apostar per la corresponsabilització de tots els agents socials (institució, educació, família, jovent, salut, esport...), consensuar els missatges i poder fer prevenció de manera transversal i unitària.</p> <p>Adverteix que cal anar amb compte amb l'enfocament de les persones que fan prevenció als instituts, perquè no totes tenen la mateixa visió i poden oferir missatges contradictoris i culpabilitzadors per a les noies (per exemple, apunten la diferència entre educadors socials i agents dels Mossos d'Esquadra).</p>
Com s'hauria de treballar amb la població adolescent?	<p>Observa que caldria començar la sensibilització des d'edats molt primerenques, que formés part del temari curricular a l'escola a tots els nivells.</p> <p>Amb el jovent, creu cal treballar per a la responsabilització de les pròpies dades i la identitat digital, així com de la importància del consentiment a tots els nivells.</p>
Com s'hauria de treballar amb les famílies?	<p>El grup de professionals detecta que, per mitjà de les escoles i les famílies, s'arriba molt millor de forma local, amb persones estratègiques del territori (influidores de la vida real), on cada cas és diferent.</p> <p>També a través de l'escola, considera que convé promoure xerrades i que hi hagi més implicació en temes importants per a la criança.</p> <p>Proposa fugir dels espais més oficials i preveu la possibilitat d'actuar en parcs i espais lúdics on es reuneixen famílies i infants.</p> <p>També té en compte l'àmbit de salut, ja que, en general, infants i adolescents han de fer revisions periòdiques. Considera que caldria facilitar, des d'allà, informació sobre hàbits ciber saludables, sensibilització, etc. Un altre dels àmbits per tenir en comptes és el dels esports, ja que també reuneixen moltes famílies i així es poden treballar aspectes com ara el gènere.</p> <p>Expressa que tindria èxit que persones influencadores que es dediquen a l'àmbit de l'educació amb altaveu amb les famílies fessin vídeos sobre aquestes temàtiques, amb consells o idees per a l'acompanyament.</p>
Com s'hauria de treballar amb professionals?	<p>Observen que cal oferir més formació per a professionals per acompanyar i detectar situacions amb qualitat des de l'escola o institut.</p>
Persones adolescents	
El que més els preocupa sobre...	
Violència en línia	<p>Reconeixen una mancança d'informació sobre violència en línia, ciberassetjament i seguretat a la xarxa, entre altres. Comenten que caldria més treball de reflexió a les aules sobre aquestes temàtiques en comptes d'altres temes que ja tenen més clars.</p> <ul style="list-style-type: none"> «A les xarxes la gent diu coses que a la cara no es diuen.» «No hi ha por de la represàlia [o represàlia coneguda] per qui ho fa.» «Falta consciència sobre el que sabem i el que no.» «Si es fa una denúncia i algú va a la presó, quan surti encara tindrà més ganes de pegar-me i ser violent amb mi, perquè el vaig denunciar.» «Quan algú rep violència en línia, ho ha de dir als pares, a algú més gran: a germans, l'àvia, la policia, cosins, la tieta...»
Ciberassetjament	<p>Les persones adolescents comenten que hi ha moltes situacions que viuen de primera mà, com ara insults anònims a les xarxes socials, o casos de persones que coneixen quan publiquen una foto personal, etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Gent que es dedica a enviar missatges no agradables sense coneixe't de res per xarxes socials.» «Passa sovint que es reben insults de persones que sí que coneixes a xarxes quan penges una foto.» «Em preocupen els comentaris dolents; per molt que es denunciïn, no sempre funciona.» <p>Detecten un abús de persones adultes que en saben més tecnològicament, que amenacen en vulnerar les contrasenyes del wifi, agafar dades personals, etc.</p> <p>Expressen que rebre ciberassetjament genera molta por i impacta molt negativament l'autoestima.</p> <p>Hi ha testimonis que expliquen que sovint els afegeixen a grups anònims de WhatsApp sense consentiment. Hi ha ciberassetjament de molts tipus, per exemple, insultar i amenaçar per feministes. El jovent comenta que és una pràctica molt normalitzada i que, un cop dins del grup, persones anònimes poden agafar el número de telèfon i continuar el ciberassetjament en privat.</p>

Persones adolescents	
El que més els preocupa sobre...	
Discriminació a la xarxa	<ul style="list-style-type: none"> «Et discriminin pel físic, pel pensament, per la manera de vestir, etc.» «A algú li pot afectar el que li diuen molt més del que es pensa qui ho fa, perquè té algun trastorn...»
<ul style="list-style-type: none"> Qüestió de gènere 	<p>Identifiquen les xarxes socials com un entorn de visió masclista, on no sempre és fàcil de reconèixer la violència. Un dels exemples de la visió masclista és a l'hora de censurar les fotos a les noies quan no porten samarreta, però no als nois. També a la publicitat.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Les xarxes tenen visió masclista a l'hora de censurar fotos. Per exemple, samarreta fora en nois, no en noies.» «La violència de gènere la gent la normalitza, n'hi ha molts exemples en línia.» «La violència masclista passa a les xarxes i no és fàcil reconèixer-la.» «En primera persona és difícil de veure-ho, et pots pensar que tens tu la culpa. És més fàcil veure-ho en els altres.» <p>Comenten com a la societat li costa canviar sobre el masclisme, en la publicitat per exemple. Observen com també hi ha molts comentaris masclistes a l'institut i que la violència en entorns en línia és un reflex dels entorns fora de línia.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Fenòmens 	<p>Tenen coneixement sobre casos de ciberseducció de menors i també d'enviament de fotos sexuals sense consentiment.</p> <p>Expressen preocupació sobre el fet de compartir fotos sense consentiment, concretament en relació amb la pornodifusió no consentida.</p> <p>Observen que cal tenir molt clar amb qui i com es fa sèxting, perquè encara que hi hagi confiança, sempre hi ha un risc.</p>
Pornografia	<p>Mostren una gran necessitat d'abordar el tema de la sexualitat. Reconeixen que no hi ha espais per fer-ho i no tothom té confiança amb la família [o la família no sap com acompanyar-los].</p> <ul style="list-style-type: none"> «Influeix molt i cap a dolent, sobretot cap a les noies/dones, perquè és masclista.» «També influeix per als homes. Et posen una visió de l'home que a la realitat no és el mateix.» «La pornografia no està feta per buscar el plaer de les dones.» «Des que ets petit veus això i és l'únic contacte amb la sexualitat; aprens d'això.» «El problema és que vols arribar a aquells estàndards i et penses que són normals, però és fictici.»
Seguretat i Privacitat a la xarxa	<p>Creuen que, en general, cal una capacitació. Moltes vegades es troben amb situacions que no saben resoldre.</p> <p>Comenten que han tingut constància de suplantacions d'identitat, de persones que es fan passar per altres, missatges fraudulents, etc.</p> <p>Es troben amb missatges de pàgines fraudulentes que simulen les xarxes socials per aconseguir la contrasenya d'un compte.</p> <p>Molt sovint, tenen contacte amb possibles estafes de promocions fraudulentes.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Molt sovint, t'intenten enganyar amb promocions sobre aconseguir un iPhone o similars.» <p>Comenten que és necessari fer tallers i sessions sobre aquestes temàtiques i aprendre a protegir la privacitat dels dispositius.</p>
Quines necessitats hi ha sobre aquest tema?	<p>Detecten que les famílies no tenen formació per a acompanyar-los en els problemes que es van trobant.</p> <p>Consideren que cal educació afectiva i sexual a les aules des de la primera infància.</p> <p>Comenten que les plataformes no tenen sistemes útils de revisió de comentaris, i que s'haurien de revisar.</p>
Com s'hauria de treballar amb la població adolescent?	<p>Amb tallers a les aules no sempre els funciona. Comenten que per algunes persones sí, però no sempre s'arriba a tothom. Es proposa que sigui una assignatura permanent per treballar tots els temes relacionats amb les TRIC i també la sexualitat.</p> <p>Proposen que, a través de plataformes o aplicacions en línia, es poguessin difondre formularis sobre temàtiques concretes, per exemple «Què en saps sobre el masclisme?» i que oferís informació segons el resultat que obtinguessis.</p> <p>Quan joves o infants demanen suport a una persona adulta, cal que aquesta sàpiga donar suport a qui ha rebut violència, a poc a poc, cuidant-la, agafant-hi confiança, parlant amb ella.</p> <ul style="list-style-type: none"> «Cal que els professionals estiguin a les xarxes socials.» «No és imprescindible que l'educador tingui Instagram per a tenir confiança amb ell, perquè podem parlar a l'institut, en tallers, etc.» <p>Troben consens en el fet que, si les persones líders d'opinió juvenils [influenciadores] fomentessin missatges positius sobre aquests temes, funcionaria, ja que arribaria a molta més gent i de manera ràpida. Tindria un gran impacte per a la població infantojuvenil.</p>
Com s'hauria de treballar amb les famílies?	<p>Recullen que amb les famílies es pot treballar amb altres vies [no tan formatives], com l'exemple de la sèrie Sex education.</p>

BIBLIOGRAFIA I FONTS

Nota: L'edició no es fa responsable que els enllaços a llocs web continguts en aquesta publicació puguin haver caducat al llarg del temps i ja no siguin accessibles.

AGÈNCIA DE CIBERSEGURETAT DE CATALUNYA. *Recursos de ciberseguretat* [en línia]. <<https://ciberseguretat.gencat.cat/ca/Recursos-de-Ciberseguretat-/index2.html>> [Consulta: 15 maig 2022]

ARIAS DE LA TORRE, Jorge; GARCÍA, Xavier; PUIGDOMENECH, Elisa; ESPALLARGUES, Mireia. *L'impacte de les noves tecnologies en la salut mental: Depressió en adolescents i relació amb l'ús de tecnologies mòbils i xarxes socials*. Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya, 2020. També disponible en línia a: <https://aquas.gencat.cat/web/.content/minisite/aquas/publicacions/2020/impacte_tecnologies_salut_mental_adolescents_aquas2020.pdf>

ASOCIACIÓN PARA LA INVESTIGACIÓN DE MEDIOS DE COMUNICACIÓN (AMIC) (2018). *Estudio AMIC Niñ@s* [en línia]. <<https://www.aimc.es/otros-estudios-trabajos/aimc-ninos/>>

DUQUE, Isa. *Conectar sin que nos raye. Guía didáctica* [en línia]. Andújar: Regidoria d'Igualtat i Benestar Social de l'Ajuntament d'Andújar, 2020. També disponible en línia a: <https://www.donestech.net/files/guia_conectar_sin_que_nos_raye.pdf>

EDPAC (Educació per a l'Acció Crítica); CANDELA (Cooperativa d'Acció Comunitària i Feminista). *Per què li diuen sexting quan parlen de sexpreading?*. Barcelona: EDPAC; Candela, 2020. També disponible en línia a: <<https://edpac.cat/docs/Sexpreading-article-1.pdf>>

ESTÉBANEZ, Ianiré; VÁZQUEZ, Norma. *La desigualdad de género y el sexismo en las redes sociales. Una aproximación cualitativa al uso que hacen de las redes sociales las y los jóvenes de la CAPV*. Vitòria-Gasteiz: Observatorio Vasco de la Juventud, 2013. També disponible en línia a: <https://www.euskadi.eus/contenidos/noticia/liburua_sexismoa_gazteak_7/es_def/adjuntos/sexismo_gizarte_sareetan_c.pdf>

IAB SPAIN. *Estudio anual de redes sociales 2021* [en línia]. <<https://iabspain.es/estudio/estudio-de-redes-sociales-2021/>>

LINARES, Estíbaliz. *El iceberg digital machista: análisis, prevención e intervención de las realidades machistas digitales que se reproducen entre la adolescencia de la CAE*. Vitòria-Gasteiz: EMAKUNDE, Instituto Vasco de la Mujer, 2019. També disponible en línia a: <https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/certamen_publicaciones/es_def/adjuntos/vi_certamen_emakunde_2018.pdf>

«Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista». *Diari oficial de la Generalitat de Catalunya* [en línia], núm. 8303 (24 desembre 2020). <<https://portaldogc.gencat.cat/utlsEADOP/PDF/8303/1828756.pdf>>

LÓPEZ, Maria Cecília; MULLER, María Beatriz. *Bullying, cyberbullying, grooming y sexting. Guía de prevención*. 1a ed. Itzaingó: Editorial Maipue, 2019.

OFICINA DE SEGURETAT DE L'INTERNauta (OSI). *Smartphones y tabletas* [en línia]. <<https://www.osi.es/es/smartphone-y-tablet>> [Consulta: 15 maig 2022]

QUANTIKA14. *Estudio sobre la pornografía online en España - 2020* [en línia]. Sevilla: QuantiKa14, 2020. <<https://quantika14.com/2020/07/18/estudio-sobre-la-pornografia-online-en-espana-2020/#page-content>>

SANJUÁN, Cristina. *(Des)Información sexual: pornografía y adolescencia* [en línia]. Save the Children Espanya, 2011. <https://www.savethechildren.es/sites/default/files/2020-11/Informe_Desinformacion_sexual-Pornografia_y_adolescencia.pdf>

SASTRE, Ana (coord.). *Yo a eso no juego. Bullying y cyberbullying en la infancia* [en línia]. Save the Children Espanya, 2016. <https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/yo_a_eso_no_juego.pdf>

SERRA, Laia. *Claus jurídiques sobre violències masclistes digitals* [en línia]. Barcelona: Diputació de Barcelona. Oficina de Polítiques d'Igualtat. Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social, 2020. <https://formawiki.diba.cat/pub/igualtat_i_ciudadania/fda5c484_claus_juridiques_sobre_violencias_masclistes_digitals/index.html>

VERGÉS, Núria. (coord.) *Redes sociales en perspectiva de género: guía para conocer y contrarrestar las violencias de género on-line* [en línia]. Sevilla: Instituto Andaluz de Administración Pública, 2017. <<https://donestech.net/files/redessociales.pdf>>

CRÈDITS IMATGES

Coberta. SeventyFour / Shutterstock.com

Pàg. 5,6. August de Richelieu / Pexels.com

Pàg. 8. Sabphoto / Shutterstock.com

Pàg. 10. G-Stock Studio / Shutterstock.com

Pàg. 23. DisobeyArt / Shutterstock.com

Pàg. 24. Ground Picture/ Shutterstock.com

Pàg. 33. David Pereiras / Shutterstock.com

Pàg. 34. Lisa F. Young / Shutterstock.com

Pàg. 40. sdx15 / Shutterstock.com

Pàg. 49. Andrew Angelov / Shutterstock.com

Pàg. 50. Roman Chazov / Shutterstock.com

Pàg. 56. myboys.me / Shutterstock.com

Pàg. 65. Savicic / Shutterstock.com

Pàg. 66. LightField Studios / Shutterstock.com

Pàg. 75. Artem Oleshko / Shutterstock.com

Pàg. 76. ARMMY PICCA / Shutterstock.com

Pàg. 82. YanLev / Shutterstock.com

Aquesta guia ofereix pautes pel desenvolupament d'una tasca educativa per l'ús saludable de les Tecnologies de la Relació, la Informació i la Comunicació (TRIC) i la prevenció de possibles riscos associats al seu ús entre la població infantil i adolescent, des d'una perspectiva de gènere i interseccional, i amb una especial incidència en els riscos associats a les ciberviolències, la pornografia, el ciberassetjament, el sexting i el grooming, i els enganys i vulneracions de la privacitat.

La guia s'adreça a professionals que treballen amb infants i adolescents en entorns socials, educatius i de lleure, però també aborda l'acompanyament familiar en l'ús de les TRIC.

El document forma part del projecte transformador "Infància i Adolescència: del risc a la igualtat, la salut i el benestar" que té per objectiu promoure l'atenció a les necessitats específiques durant les etapes vitals de la infància i l'adolescència, fomentant la igualtat d'oportunitats, la salut, el benestar i la cohesió social.

Els projectes transformadors del pla d'actuació de mandat 2020-2023 de la Diputació de Barcelona expressen el compromís de la corporació de la Diputació de Barcelona amb la localització de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides per a un desenvolupament sostenible a la província de Barcelona. Aquests projectes transformadors es presenten classificats a partir de les quatre esferes de l'Agenda 2030: les persones, la prosperitat, el planeta i les aliances, uns àmbits als quals la Diputació de Barcelona amb les seves polítiques locals, pot contribuir amb decisió.

**Diputació
Barcelona**

Àrea d'Igualtat
i Sostenibilitat Social

Passeig de la Vall d'Hebron, 171
08035 Barcelona
www.diba.cat/benestar

